

**"RAKAS, OSTETAAN MEILLE SÄHKÖAUTO" - PARI-
SUHTEEN VAIKUTUKSESTA YMPÄRISTÖTIETOISUU-
TEEN JA -TOIMINTAAN SUOMESSA**

Timo Makkonen
Maisterintutkielma
Sosiologia
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Timo Makkonen	
Työn nimi "Rakas, ostetaan meille sähköauto" - parisuhteen vaikutuksesta ympäristötietoisuuden ja -toimintaan Suomessa	
Oppiaine sosiologia	Työn tyyppi maisterintutkielma
Aika kevät 2024	Sivumäärä 80
Ohjaaja Pertti Jokivuori	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa pyrin selvittämään sitä, miten parisuhde mahdollisesti vaikuttaa sen osapuolten ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan Suomessa. Ympäristötietoisuudesta tarkastelen erityisesti ympäristöhuolta, ympäristöasenteita ja luopumishalukkuutta. Ympäristötoiminnan jaan yksityiseen (esimerkiksi naudan- ja lampaanlihan syönti) ja julkiseen (esimerkiksi yhdistysjäsenyydet). Aihe on tärkeä, koska ympäristöongelmat ovat monimutkaisia ja ilkeitä ongelmia, jotka kytkeytyvät vahvasti yhteiskuntaan. Siten on perusteltua, että myös sosiologia tutkii ympäristökysymystä. Myös parisuhde on tärkeä asia sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta.</p> <p>Tutkielman aineistona on International Social Survey Programmen (ISSP) Ympäristö IV: Suomen aineisto vuodelta 2020. Aineisto pohjautuu kyselyyn (N = 1 317), ja teen sille kvantitatiivisen sekundaarianalyysin. Yhteyksiä havainnoivalla tasolla käytän ristiintaulukointia ja varianssianalyysiä ja selittävässä vaiheessa kontekstuaalianalyysiä. Esitän aineistolle seuraavat kysymykset: 1) <i>Näkyykö aineistossa sukupuolittuneisuus naisten hyväksi ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa?</i> ja 2) <i>Onko ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa eroja parisuhteessa olevien ja sinkkujen välillä?</i></p> <p>Osoitan ensiksi, että ympäristötietoisuus ja -toiminta ovat tämänkin aineiston perusteella sukupuolittuneita naisten hyväksi ja että asia ilmenee melkein kaikkien muuttujien kohdalla. Aineistosta löytyy myös tilastollinen yhteys parisuhteen ja ympäristötietoisuuden ja -toiminnan välillä. Parisuhde siis pienentää sukupuolten välisiä eroja, erityisesti parantamalla miesten lukemia. Kontekstuaalianalyysistä käy ilmi, että parisuhde todellakin selittää osan näiden muuttujien vaihtelusta mutta että selitysosuus jää alle kymmenen prosentin. Elaboratio paljastaa, että lähentyminen on molemminpuolista: miesten ympäristötietoisuus ja -toiminta kohenevat parisuhteessa, naisten vastaavat taas heikkenevät ympäristöhuolta lukuun ottamatta. Hieman yllättäen asetelmaa muuttavat taustamuuttujista erityisesti kotitalouden bruttokuukausitulot.</p> <p>Tämä tutkimus tuo merkityksellistä tietoa tärkeän asian vaikutuksesta toiseen tärkeään asiaan. Jatkotutkimusta kuitenkin tarvitaan taustalla toimivista mekanismeista. Perustuuko ilmiö parinvalintaan, vaikuttavatko kumppanit toisiinsa, onko kyse molemmista vai kenties jostakin aivan muusta?</p>	
Asiasanat parisuhde, ympäristötietoisuus, ympäristötoiminta, ISSP 2020, kontekstuaalianalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1 Suomen kannalta merkittävin ympäristöongelma (% vastaajista, kysymys 29).....	41
KUVIO 2 Käsitukset ilmastonmuutoksen vaikutuksista (a) maailmalle ja (b) Suomelle. Asteikko nolasta (erittäin huonoja vaikutuksia) kymmeneen (erittäin hyviä vaikutuksia)	42
KUVIO 3 Alaikäisten henkilöiden lukumäärä taloudessa.....	47
KUVIO 4 Vastaajan kotitalouden bruttokuukausitulot (€) luokittain (% vastaajista)	48
KUVIO 5 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen sukupuolittain	81
KUVIO 6 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen sukupuolittain ikä vakioituna	82
KUVIO 7 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain ikä vakioituna	82
KUVIO 8 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain ikä vakioituna	83
KUVIO 9 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain	83
KUVIO 10 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain ikä vakioituna	84
KUVIO 11 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain	84
KUVIO 12 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain ikä vakioituna.....	85
KUVIO 13 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain.....	85
KUVIO 14 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain koulutus vakioituna	86
KUVIO 15 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain.....	86
KUVIO 16 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina	87
KUVIO 17 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain.....	87
KUVIO 18 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina	88
KUVIO 19 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain	88
KUVIO 20 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina	89

KUVIO 21 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain	89
KUVIO 22 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina	90
KUVIO 23 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain ikä JA talouden kuukausitulot vakioituina.....	90

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Vastaajien sukupuolijakauma (kysymys 1)	37
TAULUKKO 2 Vastaajien syntymävuodet luokiteltuna (kysymys 2)	38
TAULUKKO 3 Vastaajien korkein koulutus (kysymys 4)	39
TAULUKKO 4 Vastaajien parisuhdetilanne (kysymys 13)	40
TAULUKKO 5 Vastaajien ilmoittama siviilisääty (kysymys 59)	46
TAULUKKO 6 Vastausten keskiarvot sukupuolittain kysymysryhmässä 32 (1 = täysin samaa mieltä, 5 = täysin eri mieltä)	49
TAULUKKO 7 Vastausten keskiarvot sukupuolittain kysymysryhmässä 34 (1 = täysin samaa mieltä, 5 = täysin eri mieltä)	50
TAULUKKO 8 Eri vastaajaryhmien halukkuus taloudellisiin uhrauksiin ympäristösyistä eli luopumishalukkuus (1 = erittäin haluton, 5 = erittäin halukas)	54
TAULUKKO 9 Naudan- tai lampaanlihan syönti (kysymys 39C)	56
TAULUKKO 10 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen: ryhmien välinen varianssi, ryhmien sisäinen varianssi sekä niiden avulla laskettu sisäkorrelaatiokerroin	57

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Ilmastonmuutos ja muita yhteiskunnallisia ongelmia	7
1.2	Myös ympäristösosiologia on osa ratkaisua	10
1.3	Miksi tämä tutkimus käsittelee parisuhdetta?	13
1.4	Muuta yleistä tästä tutkimuksesta	15
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	16
2.1	Tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä	16
2.1.1	Ympäristö	16
2.1.2	Ilmastonmuutos	16
2.1.3	Ympäristötietoisuus	17
2.1.4	Ympäristötoiminta	18
2.1.5	Parisuhde	19
2.2	Yleistä yksilöiden suhtautumisesta ympäristöongelmiin	21
2.3	Naiset ja korkeakoulutetut etevämpiä ympäristökysymyksissä	22
2.4	Parisuhteen merkityksestä ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan	25
3	AINEISTO JA METODIT	28
3.1	Aineisto	28
3.2	Metodit	31
3.3	Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit	36
4	ANALYYSI	37
4.1	Vastausten jakaumia	37
4.2	Yhteyksiä havainnoimassa	48
4.2.1	Sukupuolten välinen ero	48
4.2.2	Parisuhteessa vai ei	52
4.2.3	Sukupuoli ja parisuhde yhdessä	53
4.3	Selittyvätkö erot parisuhteella?	57
4.4	Mitä elaboraatio paljastaa?	59
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	62
5.1	Tuloksien yhdistäminen teoriaan	62
5.2	Tutkimuksen ansiot ja rajoitukset	67
5.3	Lopuksi	71

LÄHTEET	73
LIITTEET	81
Liite 1 Elaboration vaikutusta havainnollistavia kuvia.....	81

1 JOHDANTO

1.1 Ilmastonmuutos ja muita yhteiskunnallisia ongelmia

Ympäristöstä on keskusteltu paljon viime vuosina. Ympäristöpuhe on ollut pitkälti ongelmakeskeistä. Keskeisimpinä globaaleina ympäristöongelmina voidaan pitää ilmastonmuutosta, luonnonvarojen ylikulutusta ja luontokatoa (ks. esim. Hautakangas & Pirtonen 2021). Muita tämän vuosituhannen olennaisia ympäristöongelmia ovat CD-Facta 2005:n (2004, s. v. ympäristöongelmat 2000-luvulla) mukaan otsonitasapainon järkkäminen, suuronnettomuudet, kemikaaliriskit, ilmansaasteet, metsien häviäminen ja jätteet sekä yleisluonteisemmat väestönkasvu, nälkä, sodat ja 2000-luvun elintapasairaudet. Nämä ongelmat kytkeytyvät toki monin tavoin toisiinsa. Esimerkiksi Anthony Giddens (2009, 35) pitää fossiilisten polttoaineiden hupenemista ja ilmastonmuutosta yhteisiä toimia vaativana pakettina. Lisäksi yhä kasvava ja länsimaista elintaso tavoitteleva kehittyvien maiden väestö lisää kasvihuonekaasuja ilmaan, mikä pahentaa ilmastonmuutosta. Ilmastonmuutos taas aiheuttaa esimerkiksi kuivuutta, mikä puolestaan vaikeuttaa kasvavan väestön ruokkimista. Riikka Aro ja Senja Laakso (2022, 251) toteavatkin, että ympäristöongelmia yhdistävät kietoutuneisuus, pirullisuus, ennakoimattomuus ja kiire.

Tämä tutkimus paneutuu ympäristöongelmista erityisesti ilmastonmuutokseen, jota tiedeyhteisö¹ pitää erityisen vakavana ongelmana, joka aiheutuu pääosin ihmisen toiminnasta (ks. esim. Urry 2013, 14). Maapallon lämpenemisen seurauksena jäätiköt ja jäävuoret sulavat ja nouseva merivesi huuhtelee bangladeshilaista hirssiviljelmää ja lopulta myös rikkaan länsimaalaisen rantahuvilan kivijalkaa. Toisissa paikoissa vettä sataa tulvaksi asti, toisissa paikoissa taas kuivuus kiusaa ja tuhoaa sadon. Lisääntyvät hirmumyrskyt pistävät paikkoja säpäleiksi. Tämä kaikki lisää globaalia epätasa-arvoa: ”köyhän etelän”² asukkaat kärsivät enemmän kuin pohjoi-

---

¹ Vrt. kuitenkin Alestalon (2012) kirjoitus ilmastonmuutoksen kieltäjistä tiedemaailmassa.

² Urry ei määrittele eksplisiittisesti ”köyhää etelää”. On kuitenkin ilmeistä, että huomattavan suuri osa sen asukkaista elää itse asiassa pohjoisella pallonpuoliskolla.

sen, naiset enemmän kuin miehet (Urry 2013, 16). Myös Yrjö Haila (2022, 32) toteaa, että ilmastonmuutoksen vaikutuksesta kärsivät eniten valmiiksi haavoittuvaisessa asemassa olevat. Lisäksi ympäristönsuojelu voi valitettavasti kurjistaa huono-osaisten elämää (ema., 40). Toisaalta esimerkiksi vauras Kanada on saanut tuta ilmastonmuutoksen ”oireet”: tuli on tuhonnut suunnattoman määrän maastoa (ks. esim. Yleisradio 2023).

Koti-Suomi on toistaiseksi suorastaan hyötynyt ilmastonmuutoksesta taloudellisessa mielessä. Noah S. Diffenbaughin ja Marshall Burken (2019, ks. ko. tutkimuksen liite) tutkimus nimittäin osoittaa, että Suomen bruttokansantuote on ilmastonmuutoksen ansiosta kehittynyt suotuisammin verrattuna siihen tilanteeseen, ettei ilmasto olisikaan lämmennyt. Myös naapurimaassamme ja toisessa hyötyjässä Norjassa tutkijat ovat arvioineet ilmastonmuutoksessa olevan myös hyviä puolia: kasvukausi pitenee, leutoneva talvi johtaa pienempään lämmitysenergian tarpeeseen, ja lisääntyvät sateet tuovat lisää vettä voimaloiden turbiineihin (ks. Lujala, Lein ja Rød 2015, 492). Toisaalta pitää muistaa myrskyt, tulvat ja maanvyöryt (ema., 492). Suomalaisetkaan eivät selviä ongelmitta. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023) on luetellut lukuisia ilmaston lämpenemisen aiheuttamia ympäristöterveysuhkia. Jottemme olisi täysin antroposentrisiä, täytyy ottaa huomioon ilmastonmuutoksen aiheuttamat haitat muille eliöille. Hyvä esimerkki tästä on saimaannorppa: lauhana talvena lunta ei välttämättä sada riittävästi, jotta norppa voisi tehdä lumikienokseen pesänsä (ks. esim. Metsähallitus 2018).

Ilmastonmuutos on siis vakava ympäristöongelma. Koska se on ns. ilkeä ongelma (*wicked problem*), tarvitaan tieteidenvälisiä käsitteitä ja menetelmiä (Massa 2014, 14). Se että eri tieteillä on oma tehtäväkenttensä, ei poista tätä tarvetta (Järvikoski, Jokinen & Rannikko 1995, 9). Yhteiskunnallinen ilmastonmuutostutkimus, kuten yleensäkin ympäristötutkimus, on perusteltua monesta syystä. Ensinnäkin ihmiset aiheuttavat ympäristöongelmia toimimalla yhteiskunnassa (Järvikoski ym. 1995, 9; Urry 2013, 9; Valkonen & Saaristo 2016, 7). Toiseksi ongelmat myös ratkaistaan yhteiskunnallisen päätöksenteon avulla (Haila, Helle, Jokinen, Leino, Tynkkynen & Åkerman 2009, 161; Valkonen & Saaristo 2016, 7–8). Esimerkiksi John Urry (2013, 9) toteaa, että yhteiskunnallisia käytäntöjä pitää muuttaa. Yhteiskunnallisessa keskustelussa pohditaan vaihtoehtoja, eli ympäristökysymys politisoituu (Haila ym. 2009, 160). Monitieteisyyttä puoltaa lisäksi yhteiskunnan ja luonnon liittyminen toisiinsa monin tavoin. Esimerkiksi Pekka Jokisen (2012, 211) mukaan ympäristöongelmia hankaloittaa ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteen kietoutuminen. Kaksi ehkäpä olennaisinta tapaa ovat se, että ihminen pilaa ympäristöään, ja se, että ihminen toisaalta tarvitsee ympäristöstä saatavia resursseja (Haila ym. 2009, 160). Urry (2013, 31) mainitseeikin sosiologian luonnonvarakäanteen. Ulrich

Beck (1992, 80; ks. myös Valkonen & Saaristo 2016, 18) puolestaan puhuu aiheellisesti luonnon yhteiskunnallistumisesta.

Yhteiskunta liittyy ympäristöongelmiin myös siten, että ympäristöongelman määrittäminen *ongelmaksi* tapahtuu yhteiskunnassa (Järvikoski ym., 1995, 7; Haila 2022, 37). Kielitoimiston sanakirjan³ (s. v. ongelma) mukaan ongelma on ”hankaluuksia, vaikeuksia, harmia tms. aiheuttava, vaikeasti ratkaistava asia, jota koetetaan selvittää” sekä ”pohdittava kysymys⁴”. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen kehystämisen ongelmaksi siis tavallaan implikoi tavoitetta ratkaista se. Ympäristöongelmaa Kielitoimiston sanakirja ei määrittele erikseen, mutta esimerkiksi Simo Laakkonen ja Timo Vuorisalo (2012, 121) toteavat sen tarkoittavan ”luonnossa ilmeneviä muutoksia, jotka uhkaavat ihmisten tai muiden eliöiden hyvinvointia”. Vaikka kirjoittajat puhuvat luonnosta, josta monille tulee mieleen nimenomaan niin sanottu villi luonto, he lukevat käsitteen piiriin myös rakennetun ympäristön ongelmat (ema., 121). Toisen esille tuomani ympäristöongelman määritelmä on Jari Lyytimäen (2008, 6) ”haitalliseksi arvoitettu ympäristön tilassa havaittu muutos tai riski”. Siinä sana ”arvoitettu” viittaa siihen, että ympäristöongelma ei ole ongelma, ellei sitä kehystetä sellaiseksi. Pertti Rannikko (1995, 66) toteaaakin, että ”[y]mpäristöongelmat eivät ole vain silmiemme edessä – niin kuin monet luonnontieteilijät tuntuvat ajattelevan – vaan ennen muuta korviemme välissä”. Risto Willamon (2012, 132) mukaan ympäristöongelmat on tyypillisesti määritelty nimenomaan ihmisen aiheuttamiksi, siispä muunlaiset ympäristömuutokset, esimerkiksi maanjäristykset ja metsien hyönteistuhot, eivät kuuluisi käsitteen sisään. Willamo itse näkee asian laajemmin. Hän jaottelee ympäristömuutokset toisaalta ihmisen, luonnon ja molempien yhdessä aiheuttamiin, toisaalta ihmiskeskeisesti, luontokeskeisesti ja molemmista näkökulmista koettuihin; yhteensä syntyy yhdeksän ryhmää (ks. ema., 133, taulukko). Willamo myös pitää rajausta ihmisen aiheuttamiin ympäristöongelmiin siinä mielessä ongelmallisena, että osan ”luonnononnettomuuksista”, kuten tulvien ja myrskyjen, voidaan katsoa johtuvan ihmisen aiheuttamasta ilmastonmuutoksesta (ema., 135). Willamon kritisoima antropogeenisyys näkyy toisaalta myös Kielitoimiston sanakirjan määritelmässä sanalle ympäristönsuojelu: ”elinympäristön ja luonnon suojele ihmisen toiminnan aiheuttamilta haitoilta”. Giddens (2009, 6) puolestaan näkee ilmastonmuutoksen torjunnassa tärkeimpänä elinympäristön pitämisen kunnollisena nimenomaan ihmiselle, planeetta sen sijaan kyllä selviytyy.

Paitsi ympäristöongelmaksi esimerkiksi ilmastonmuutosta voi nimittää ekologiseksi suurvaaraksi. Ulrich Beckin (1990, 113) mukaan suurvaaraa ei ensinnäkään

---

³ Viitataan Kielitoimiston sanakirjaan useassa yhteydessä, koska se – erityisesti verkkoversio – on käsittääkseni jonkinasteinen auktoriteetti, josta monet muutkin katsovat sanojen merkityksiä.

⁴ Tässä kappaleessa puhutaan ympäristöongelmista. Sen sijaan *ympäristökysymyksellä* viitataan Hailan ym. (2009, 160) mukaan ympäristöongelmiin kokonaisuutena. Se on siis tavallaan kollektiivisubstantiivi. Toisaalta esimerkiksi Massa (2014, 21) puhuu ympäristökysymyksistä monikossa.

pysty rajaamaan ajallisesti, paikallisesti ja sosiaalisesti. Ilmastonmuutos ei kunnioita kansallisvaltioiden rajoja, vaan se koskettaa globaalisti kaikkia sosiodemografisiin taustamuuttujiin katsomatta, suomalaista ja mosambikilaista, rikasta ja köyhää⁵ – Beckiä siteeraten ”myös syntymättömiä sukupolvia” (emt., 113; ks. myös Giddens 2009, 118). Rikkaat voivat jonkin verran ostaa turvaa riskien varalta (Beck 1992, 27), mutta lopulta riskit kohtaavat heidätkin (emt., 23). Beck puhuu aiheellisesti maailmanriskiyhteiskunnasta (emt., 23). Tuoreemmassa tekstissään Beck (2015) lukee ilmastonmuutoksen eksplisiittisesti globaaliksi riskiksi. Toiseksi suurvaaran kohdalla ei voida osoittaa selkeää syyllistä (Beck 1990, 113). Onko se tehdas Valkeakoskella? Onko se katumaasturin kuljettaja? Voitaneen puhua lähinnä kestävästä elämäntavasta. Kolmanneksi tuhoja ei voi korvata rahalla, eikä jälkihoitoakaan välttämättä ole tiedossa. Ilmastonmuutos ei ole siis yksittäinen *onnettomuus*, joka voitaisiin hoitaa. (Emt., 113.)

Ympäristöongelmien ja erityisesti ilmastonmuutoksen koko vakavuus on ilmentynyt viimeistään 2000-luvulla, joskin skeptisismiä on vieläkin olemassa⁶. Urryn (2013, 38–40) mukaan skeptisismi on yksi kolmesta ilmastonmuutosdiskurssista vähittäisen muutoksen diskurssin ja katastrofisin ohella. Vielä 1990-luvulla tutkijoisakin oli epävarmuutta: esimerkiksi Marja Järvelä (1997, 125–127) puhui ”todennäköisestä” ilmastonmuutoksesta, jonka ihminen ”ilmeisesti” aiheuttaa. Ilmaston lämpenemisen mahdollisuutta on toisaalta pidetty esillä kauan. Esimerkiksi Itä-Savolehdessä (6.8.1935, A2) oli uutinen yhdysvaltalaisesta luonnonsuojelupuiston johtajasta, joka oli havainnut kasvien esiintymisalueiden siirtyneen pohjoiseen päin. Hufvudstadsbladet (28.9.1947, A9) puolestaan kertoi professori Ahlmannista, jonka mukaan ilmaston lämpeneminen saa aikaan sekä jäätiköiden sulamista että puuston entistä nopeampaa kasvua.

1.2 Myös ympäristösosiologia on osa ratkaisua

Ympäristötutkimus jaetaan luonnontieteelliseen ja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Ympäristösosiologia edustaa jälkimmäistä samoin kuin ympäristöpolitiikan tutkimus, ympäristötalouden tutkimus, ympäristöviestintä, ympäristöantropologia ja ympäristöhistoria (Massa 2014, 24). Valkonen ja Saaristo (2016, 8) lisäävät listaan vielä ympäristöfilosofian, ympäristöpsykologian (ks. esim. Goldberg, Carmichael, Lacroix, Gustafson, Rosenthal & Leiserowitz 2022), ympäristöjohtami-

---

⁵ Beck (1992, 36) toteaaakin modernista riskiyhteiskunnasta, että ”köyhyys on hierarkkista, mutta savusumu on demokraattista.” Savusumun tilalle voinee laittaa ilmastonmuutoksen.

⁶ Tosin Nikkanen (2017, 8) arvioi, että skeptinen puhe mittausvirheistä ja tarkoitushakuisesti valitusta datasta lieventyi jo vuonna 2017.

sen tutkimuksen ja sosiaaliekologian. Jopa ympäristökeskusteluun ja -tutkimukseen liittyvää huumoria on tutkittu (ks. esim. Lyytimäki 2008).

Tämä tutkielma kuuluu nimenomaan ympäristösosiologian piiriin. Vaikka puhuinkin aiemmin monitieteisyydestä, tämä tutkimus on yksitieteistä, mikä onkin opinnäytteissä järkevä valinta, jottei työ leviä käsiin ja jää keskeneräiseksi (ks. Massa 2014, 24). Ympäristösosiologia tutkii nimensä mukaisesti ympäristön ja yhteiskunnan suhdetta ja ympäristöongelmien sosiaalista aspektia. Ympäristösosiologiaa voidaan pitää vastavoimana perinteistä sosiologiaa Jokisen (1995, 40–41) mukaan hallinneelle teollisen yhteiskunnan teorialle. Siinä teollistuminen nähtiin ”vapauttavana ja edistykseisenä voimana”, joka toi hyvinvointia ihmisille. Tähän edistykseen kuului myös muita kehityskulkuja, kuten demokratisoituminen (emt., 41). Ympäristöongelmat ovat tässä ajattelussa edistyksen ulkoisvaikutuksia, jotka kaiken lisäksi teknologia ratkaisee (emt., 42). Perinteisessä sosiologiassa ihminen ja luonto nähtiin erillisinä, eivätkä ympäristökysymykset kuuluneet sosiologiaan (Järvikoski ym. 1995, 9). Ympäristösosiologia sen sijaan nosti sosiaalisen ympäristölle aiheuttamat ongelmat keskiöön: ympäristön kannalta kyse ei ollutkaan edistyksestä. Myös Beckin (1992, 19) mukaan me ihmiset emme mieti enää pelkästään luonnon hyötykäyttöä vaan olennaisessa määrin myös niitä ongelmia, joita teknis-taloudellinen kehitys aiheuttaa. Lisäksi Jokinen (2012, 220) toteaa oivaltavasti: ”Ympäristösosiologia on onnistunut, kun sosiologisessa tutkimuksessa huomataan, että luonnonympäristö on sosiaalisen elämän perusta.”

Tässä tutkimuksessa yhteiskunnan ja ympäristön suhdetta on tarkoitus tarkastella kuitenkin mikrotasolla. Tämä tutkimus perustuu yksittäisten toimijoiden merkityksenantoon ja toimintaan, koska pidän yksilötason ratkaisuja olennaisina ilmastomuutokseen sopeutumisessa tai sen torjunnassa (ks. myös Käyhkö 2012, 244–245). Lähtökohtana voisi olla Petri Ylikosken (2018, 40) toteamus: ”Ilman toimijoita sosiaalisessa maailmassa ei tapahtuisi mitään.” Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki palautuisi yksilöihin (ema., 41). En toisaalta kiistä julkisen vallankaan merkitystä. Myös Suomen perustuslain (1999) 20. pykälässä todetaan tämä kaksinaisuus: ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.” Essi A. E. Korkala, Timo T. Hugg ja Jouni J. K. Jaakkola (2014b) selittävät tätä suhdetta siten, että julkisen vallan velvollisuutena on luoda tarvittava infrastruktuuri mutta yksilöiden vastuulla on käyttää tarjottuja mahdollisuuksia. Vastuukysymyksiä voi pohtia myös Riikka Paloniemen ja Annukka Vainion (2014, 51) sanoin: ”sysätäänkö vastuu ympäristöongelmien ratkaisemisesta yksilöille, etäännyttäänkö (sic!) se poliittisille päättäjille tai esimerkiksi yrityksille vai pirstaloituuko vastuu tasaisesti kaikille – ja kantaako vastuuta silloin kukaan.” Giddenskään (2009,

5) ei peräänkuuluta ylhäältä alaspäin tapahtuvaa hallintaa, vaan hänen mukaansa kaukonäköiset yksilöt ja energinen kansalaisyhteiskunta saavat aikaan dramaattisimmat aloitteet. Vaikka esimerkiksi ilmastonmuutos ja luontokato vaativatkin myös globaaleja toimia, täytyy muistaa, että maailma olemme tavallaan me. Ihmiskunnan ympäristö on biosfääri (ks. Haila ym. 2009, 181; Giddens & Sutton 2013, 1057). Tätä yhtälöä hankaloittaa vielä yksityinen sektori, jolla osakkeenomistajien tuotot lähtökohtaisesti päihittävät ympäristöarvot. Yritykset yrittävät Kirsi Erärannan ja Johanna Moisanderin (2006, 18–19) mukaan tarjota kuluttajille ”yritysten kannalta tarkoituksemukaisia identiteettejä ja toimintatapoja”, mutta kuluttajat voivat toisaalta vastustaa kyseisiä pyrkimyksiä resurssiensa mukaan.

Kuten sosiologiaa tunteva lukija ehkä jo huomasi, tässä opinnäytteessä on jollakin tavalla weberiläinen viritys. Sosiologian klassikon Max Weberin ajattelussa nimittäin on keskiössä toimija ja hänen eri tilanteille antamansa subjektiivinen merkitys sekä se, miten hän sen perusteella suuntaa toimintaansa (Weber 1978 [1920], 4). Pidän ympäristötietoisuutta (ks. luku 2.1.3) tällaisena merkityksenantona, ja ympäristötoiminta (ks. luku 2.1.4) on luonnollisesti toimintaa. Toimijakeskeisessä lähestymistavassakaan ei tule toisaalta unohtaa yhteiskunnan rakenteita, jotka vaikuttavat toimijan kykyyn toimia. Weber (emt., 7) puhuu edesauttavista ja haittaavista olosuhteista. On esimerkiksi hankala suosia julkista liikennettä, jos viimeinenkin bussivuoro on lakkautettu. Toimijan merkityksen muodostamiseen ja toiminnan suuntaamiseen vaikuttavat myös muut toimijat (emt., 26). Peter Hedströmin (2005, 44) esittelemä kuvio osoittaa, että toimija voi vaikuttaa toisen toimijan haluihin, uskomuksiin ja mahdollisuuksiin; tämä vaikuttava toimija voi olla myös sosiaalinen kokonaisuus. Tällainen voi käsittääkseni olla esimerkiksi jokin ympäristöjärjestö. Lisäksi individualistista lähestymistapaa ympäristökuluttajuuden yhteydessä kritisoiivat Eräranta ja Moisander (2006, 27–29) lisäävät yksilön toimintaa rajoittaviin tekijöihin muun muassa ristiriitaiset rooliodotukset, kiireen ja elämän muut murheet – sekä vaikkapa räntäsateen. Rakenteiden korostaminen ympäristökeskustelussa on kuitenkin ongelmallista, koska ihmiset saattavat saada vahvistusta käsityksilleen, etteivät he oikeasti voi vaikuttaa asioihin – rakenteet nähkääs! Näin he melko todennäköisesti jatkavat elämäänsä entiseen malliin, koska rakenteiden muuttaminen kuuluu selvästikin *jonkun muun* tehtäviin. Ilmo Massa käyttää käsitettä *syyllistymiskilpi*. Sillä torjutaan kielteisiä tunteita, jotka syntyvät, kun saa tietää oman elämän olevan epäekologista: vähäinenhän tämä minun vaikutukseni on, enkä edes voi toimia toisin olosuhteiden pakosta. (Massa 2022, 54.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole syyllistää ketään, vaikka Massan (ema., 54) mukaan syyllisyys on rakentava tunne, josta pääsee eroon, kun käyttäytyy toisin.

Toimijälähtöisyydestä huolimatta en kannata taloustieteelle ominaista rationaalisen valinnan teoriaa eli tässä tapauksessa tilannetta, jossa toimija kylmänviileästi

arvioi kokonaisetunsa mukaiseksi ympäristönsuojeluun osallistumisen ja valitsee viiltävällä järjellään tehokkaimmat keinot valitun päämäärän saavuttamiseksi. Tosin jos kyseinen ajattelumalli yhdistetään talousajatteluun, niin eihän yksilön kannata maksaa ympäristönsuojelusta (ks. Eräranta & Moisander 2006, 21). Weberkin (1978 [1920], 21) myöntää rationaalisen toiminnan olevan ideaalityyppi: oikeasti toiminnan suuntaamiseen vaikuttavat myös muun muassa perinteen rajoitukset, tunteet, virheet, väärä tieto ja henkilökohtainen temperamentti. Myös Hedström (2005, 61) pitää rationaalisen valinnan teoriaa ongelmallisena, koska se edellyttää paitsi optimaalista toimintaa niin myös optimaalisia uskomuksia, joihin tarvitaan optimaalinen määrä tietoa, johon pitää vielä päästä käsiksi. Toisaalta rationaalisena valintana voidaan pitää myös hinta-laatusuhteen maksimointia (Eräranta & Moisander 2006, 28–29). Joka tapauksessa tutkimukselle tarvitaan näkökulma, ja itse pysyttäydyn yksilön näkökulmassa. Kaikki muutkin näkökulmat, esimerkiksi kansallinen ja globaali, ovat tärkeitä (ks. esim. Ostrom 2012).

1.3 Miksi tämä tutkimus käsittelee parisuhdetta?

Kuten jo tutkimuksen otsikosta selviää, tavoitteenani on selvittää, miten parisuhde (määritelmästä, ks. luku 2.1.5) vaikuttaa ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan Suomessa. Tätä yhteyttä on erityisesti ilmastonmuutoksen osalta tutkittu maailmallakin vähän (Goldberg ym. 2022). Pidän aiheen tutkimista tärkeänä, koska parisuhde on yhteiskunnallisesti monin tavoin tärkeä dyadi. Ensinnäkin monille yksilöille parisuhde on tärkeä päämäärä elämässä. Esimerkiksi Väestöliitto (n. d.) toteaa kotisivuillaan, että "[p]arisuhde on yksi elämän tärkeimmistä ihmissuhteista". Oman, rakkaan kumppanin vuoksi ainakin osa on valmis muuttamaan toimintaansa. Myönnän, että harkitsisin itsekkin kasvisruokavalioon siirtymistä, jos minulla olisi erityisen mieluisa vegaanikumppani.

Parisuhde on myös perheen rakennusosa. Kuitenkin emeritaprofessori Riitta Jallinoja (2000, 11) korostaa, että parisuhdetta pitää kuitenkin tarkastella erikseen, koska ilman sitä ei voi ymmärtää nykyajan perhettä. Jos parisuhde ei toimi, ydinperhe saattaa rikkoutua. Parisuhde on siis perheestä erillinen ilmiö (emt. 11). Sen merkitys on Jallinojan (emt., 12) mukaan kasvanut, mikä näkyy avioerojen yleistymisessä, ja individualistisessa onnen tavoittelussa parisuhde vaikuttaa nykyisin olevan jopa tärkeämpi kuin perhe (ks. emt., 19). Toisaalta perhepuheessa on myös käsitteellistä häilyvyyttä, koska myös pariskunta ilman lapsia voidaan mieltää perheeksi (ks. esim. CD-Facta 2005 2004, s. v. perhe). Perhe ja sitä kautta parisuhde ovat tärkeitä myös makrososiaalisesti, koska yhteiskunnan uusiutuminen tapahtuu perheissä. Perheinstituution tärkeys näkyy esimerkiksi siinä, että valtiolla on erillinen perhepo-

litiikka ja että tutkijat tekevät perhebarometreja (vrt. ilmastopolitiikka ja -barometrit). Lisäksi esimerkiksi Väestöliitto (n. d.) ilmoittaa tarjoavansa vanhemmuusneuvonnan lisäksi erityistä parisuhdeneuvontaa. Oletan tässä tutkimuksessa, että tyypillisesti ihmiset lisääntyvät parisuhteessa ollessaan, vaikka yksilöllisiä eroja on tässäkin asiassa huomattavasti.

Parisuhdetta on helppo pitää tärkeänä myös ympäristön kannalta. Jo arkijärjellä ajateltuna parisuhde vaikuttaa ympäristötoimintaan jo aivan käytännön tasolla. Yhdessä asuminen tuottaa liiketaloustieteen käsitettä käyttäkseni mittakaavasäästöjä. Asuinpinta-alaa pariskunta ei tarvitse kaksinkertaisesti yksin asuvaan verrattuna. Ruoan laittaminen kahdelle on tehokkaampaa jo suurempien pakkauskojenkin takia, ja pyykinpesukoneenkin saa todennäköisesti helpommin täyteen. Hieman leikkisästi voitaneenkin sanoa, että parisuhde edustaa pienen mittakaavan jakamistaloutta. Yhden hengen talouksien suhteellisesti suurempaa ympäristökuormitusta on tutkittu paljon myös tieteellisesti (ks. esim. Kala 2015). Beck (2015) toteaa, että "[a]violiittotaloudet ovat ekologisesti terveempiä kuin sinkkotaloudet" ja että eroaminen on ikävä asia myös ilmastonmuutoksen kannalta. Anja Köbrich León ja Janosch Schoblin (2022) tosin huomauttavat, että lapsen syntymän jälkeen huoltajan mahdollisuudet julkisten liikennevälineiden käyttöön vähenevät. Sosiaalinen suhde laajenee, ja sen toimijoille tulee ylimääräinen toimija, joka pitää ottaa huomioon. Tšekkiläinen Lukáš Kala (2015) osoittaa lisäksi, ettei tässä kappaleessa esitetty malli ole yksioikoinen, koska yksin asuvan ympäristökuormitukseen vaikuttaa se, onko henkilö vihreä kuluttaja vai ei. Vihreiden sinkkujen selvästi pienempään ekologiseen ja hiilijalanjälkeen vaikuttavat muun muassa vähäisempi lentäminen, ylikuluttamisen välttäminen ja kasvissyönni. Yleensäkin olennaista on tietoinen panostaminen ympäristöystävällisyyteen. (Ema., 66–67.)

Toisaalta ympäristökysymystä on helppo pitää tärkeänä myös parisuhteen kannalta. Parisuhteelle on yleensä eduksi, jos sen osapuolten arvoissa ei ole perustavanlaatuisia ristiriitoja olennaisissa kysymyksissä. Jos toinen on harras ympäristönsuojelija ja toinen pitää ilmastonmuutosta "höpöhöpöhommana", ennuste ei ole hyvä. Voidaan katsoa, että molemmilla on Leon Festingerin käsitettä käyttäkseni vakava *kognitiivinen dissonanssi*. Jos molemmat pitävät suhdetta arvokkaana, kognitiivista dissonanssia voidaan pyrkiä lievittämään joko yrittämällä vaikuttaa toiseen tai alkamalla kyseenalaistaa omia käsityksiään. Näistä jälkimmäinen on helpompaa. (Ks. Hedström 2005, 51.) Maiju Juntunen ja Tuuli Turja (2023, 123) mainitsevat kognitiivisen dissonanssin yhteydessä myös käyttäytymisen muutoksen.

Ympäristöllä ja parisuhteella on myös muuta yhteistä. Aro ja Laakso (2022, 266) nimittäin toteavat, että "[e]kososiaalinen sivistys onkin myös tietojen ja taitojen lisäksi avarakatseisuutta, toisten kunnioittamista ja empatiaa - sydämen sivistystä".

Samana sydämen sivistystä tarvitaan mielestäni siihen, että saadaan parisuhde – tuo kahden hengen mikroyhteisö – toimimaan.

1.4 Muuta yleistä tästä tutkimuksesta

Ympäristö ja sen suojeleminen ovat akuutti kysymys, jota kannattaa tutkia, jos tutkija löytää uuden tulokulman aiheeseen. Pyörää ei kuitenkaan kannata keksiä uudestaan. Aihe sopii itselleni, koska olen kiinnostunut ympäristökysymyksistä. Ajankohtaisuutensa ympäristö menettää nähdäkseni vasta sitten, kun se on täysin tuhoutunut. Lisäksi ympäristönsuojelu edustaa kestävästä kehityksestä, joka on graduohjeemme mukaan yksi laitoksemme tutkimuksen painopistealueista. YK:n alaisen Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportissa *Our Common Future* (WCED 1986, 43) kestävä kehitys määritellään suomennettuna seuraavasti: "Kestävä kehitys on pohjimiltaan muutosprosessi, jossa resurssien hyödyntäminen, investointien suuntaaminen, teknologisen kehityksen suuntaaminen ja institutionaalinen muutos ovat kaikki sopuissa keskenään ja parantavat sekä nykyisiä että tulevia mahdollisuuksia vastata ihmisten tarpeisiin ja toiveisiin."

Tämä tutkielma etenee seuraavasti: Luvussa kaksi esittelen ensin keskeiset käsitteet ja siirryn sitten selvittämään, mitä aihepiiristä tiedetään. Käytän tässä viinilasimallia eli aloitan yleiseltä tasolta ja päädyn lopulta parisuhteen ja ympäristön suhteeseen. Johdannossa puhuin ympäristöongelmista pitkälti yhteiskunnallisena makrotason kysymyksenä, mutta teoriaosa edustaa mikrososiologiaa: siinä lähtökohtana on ihminen, joka kohtaa ympäristöongelmat ja reagoi niihin. Tosin mikro- ja makrotaso ovat suhteellisia käsitteitä (ks. Ylikoski 2018, 40). Vaikka parisuhde onkin yhteiskuntaan nähden mikrotason ilmiö, se edustaa yksilöön nähden makrotasoa. Luvussa 3 esittelen tutkimuksessa käytettävän aineiston ja metodit. Luvussa 4 analysoin kyseistä aineistoa mainituilla metodeilla. Luvussa 5 yhdistän tutkimustuloksiani teoriaan, pohdin niiden sekä tutkimuksen merkitystä sekä vedän johtopäätöksiä.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä

2.1.1 Ympäristö

Ympäristö on nimensä mukaisesti jotain, mikä ympäröi meitä (ks. Haila 2022, 25). Tällä kannalla ovat myös esimerkiksi Giddens ja Sutton (2013, 1057), joille ympäristö (*environment*) merkitsee ei-inhimillistä, luonnollista maailmaa, jonka sisällä yhteiskunta on. Tieteen termipankki (s. v. ympäristö) puolestaan määrittelee ympäristön ”ihmisyhteisön tai muun eliöryhmän kanssa vuorovaikutuksessa olevien ulkoisten olojen kokonaisuudeksi”. Myös Kielitoimiston sanakirja (s. v. ympäristö) yhdistää ympäristön käsitteeseen vuorovaikutuksen. Tämän vuorovaikutuksen tärkeyden totesi jo viitisenkymmentä vuotta sitten Gregory Bateson (1972, 489), joka kirjoitti, että ”selviytymisen yksikkö on organismi plus ympäristö” ja että ”organismi, joka tuhoaa ympäristönsä, tuhoaa itsensä”. Ympäristö-käsitteen merkitykseen kuuluu Hailan (2022, 25, 37–38) mukaan nykyisin yhä enemmän ympäristöongelmat. Tosin tällöin ei puhuta käsittääkseni denotaatiosta eli niin sanotusta sanakirjamerkityksestä vaan konnotaatiosta eli saattomielteestä. Ihmislajin ympäristön lisäksi voidaan puhua yksittäisen yksilön ympäristöstä. Suomen kielessä on esimerkiksi sellaisia sanoja kuin lähiympäristö ja asuinympäristö.

2.1.2 Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos on keskeinen ja tässä tutkimuksessa paljon esillä oleva ympäristöongelma. Ilmastonmuutoksella viitataan yksinkertaisesti ilmaston muuttumiseen,

jonka pitää Nationalencyklopedinin (s. v. klimatförändring) mukaan olla selkeää ja pysyvää, joten suurelta osin tilapäiset heilahdukset eivät ole ilmastonmuutosta. Esimerkiksi yksittäinen kuuma kesä tai leuto talvi ei ole todiste ilmastonmuutoksesta, eikä yksittäinen viileä kesä tai kylmä talvi todista sitä vastaan. Käsitteellä ymmärtää tyypillisesti nimenomaan maapallon ilmaston lämpenemistä, ja ilmastonmuutoksesta käytetäänkin englanninkielisessä kirjallisuudessa usein nimitystä *global warming*. Tämä tarkennus on olennainen, sillä ilmastonmuutoksella voitaisiin viitata myös ilmaston viilenemiseen. On aprikoitu Golf-virran mahdollisen heikkenemisen kylmentävällä vaikutuksella, joka tuntuisi esimerkiksi Suomessa (ks. esim. Urry 2013, 58). Ilmastonmuutoksen ohella on puhuttu laajemmasta globaalimuutoksesta, jolla viitataan luonnon ja yhteiskunnan maailmanlaajuisiin muutoksiin (Käyhkö 2012, 236).

Määritelmämme samalla se, mikä muuttuu, eli ilmasto. Esimerkiksi Jukka Käyhkö (2012, 240; ks. myös Tieteen termipankki s. v. ilmasto) määrittää ilmaston ”30 vuoden sääolosuhteiden tilastolliseksi keskiarvoksi”. Mike Hulme (2015) pitää ilmastoa kulttuurin muovaamana ja kulttuureittain vaihtelevana; lisäksi ilmastokäsitys voi muuttua kulttuurin sisällä. ”Ilmasto on se, mitä odotamme, sää se, mitä saamme”, toteaaakin Hulmen (ema.) mukaan vanha sanonta. Esimerkiksi Suomessa ilmasto-odotuksiin kuuluu se, että jouluna on maassa lunta mutta juhannuksena ei. Nämä odotukset muodostuvat yhteiskunnassa, joten ilmasto on loppujen lopuksi sosiaalinen konstruktio⁷. Toisaalta pitää ottaa huomioon, etteivät nämä odotukset synny tyhjästä vaan ne perustuvat pitkän aikavälin havaittuihin olosuhteisiin. Määritelmässä on olennaista se, että ilmasto on laajempi käsite kuin sää. Esimerkiksi Urry (2013, 34) pitää ilmastoa säää säännönmukaisempana, muuttumattomampana ja matemaattisempana. Kielitieteellisesti *ilmasto*-sanana voi jakaa kahteen morfeemiin: *ilma* + *sto*-johdin. Ilmalla on myös merkitys ’sää’ (ks. Kielitoimiston sanakirja, s. v. ilma), joten ilmaston voidaan katsoa tarkoittavan ’säiden muodostamaa kokonaisuutta’ (vrt. astiasto, kaapisto).

2.1.3 Ympäristötietoisuus

Ympäristötietoisuuteen yhdistän kaikenlaisen pään sisällä tapahtuvan, ympäristöön liittyvän merkityksenannon. Siihen kuuluvat tässä tutkimuksessa esimerkiksi käsitteet siitä, tapahtuuko ilmastonmuutosta, onko se (pääosin) ihmisen aiheuttamaa, huolestuttaako asia ja onko se itselle tärkeä (ks. Goldberg ym. 2022). Voidaan puhua

---

⁷ Itse edustan jonkinasteista maltillista konstruktionismia. Lähden siitä, että on olemassa ”oikea” todellisuus mutta sitä on hankala hahmottaa luomiemme konstruktioiden läpi. Tutkielman weberiläisestä virityksestä huolimatta tämä käsitys yhdistyy sosiologian klassikoista Karl Marxiin (ks. Järviskoski 1995, 21).

myös erilaisista ilmasto- ja ympäristöuskomuksista. Kousar, Afzal, Ahmed ja Bojnec (2022) puhuvat erikseen ilmastonmuutostietoisuudesta (*climate change awareness*), johon kuuluu tietoisuus planeettamme kohoavista lämpötiloista, merenpinnan nousemisesta ja äärimmäisistä sääilmiöistä. Lisäksi liitän käsitteeseen ympäristöön kytkeytyvät arvot ja asenteet. Muun muassa halukkuus tehdä asioita ympäristön hyväksi on vielä ympäristötietoisuutta eikä -toimintaa. Ympäristötunteetkin kuuluvat ympäristötietoisuuteen. Niitä on monenlaisia ympäristösurusta suoranaiseen ympäristöraivoon (ks. esim. Pihkala 2023). Ympäristöhuolessa puolestaan yhdistyvät nähdäkseni kognitiivinen ja affektiivinen puoli (ks. myös esim. Juntunen & Turja 2023).

Ympäristötietoisuuteen liittyvät asiat kytkeytyvät myös toisiinsa. Esimerkiksi Shi, Visschers, Siegrist ja Arvai (2016, 761–762) osoittivat kuuden maan tutkimuksessaan, että tietämys ilmastonmuutoksen syistä ja osin myös seurauksista lisää ilmastonmuutoshuolta, vaikka toisenlaisiakin tuloksia on esitetty. Lujala ym. (2015, 500) puolestaan totesivat, että jos vastaaja uskoo ilmastonmuutoksen ihmisperäisyyteen, hän pitää sitä todennäköisemmin myös keskeisenä uhkana. Tässä tutkimuksessa puhutaan ympäristötietoisuudesta, mutta täytyy kuitenkin muistaa, että toimija on yleensä enintään hämärästi perillä toiminnan subjektiivisesta merkityksestä. Subjektiivinen merkitys onkin Weberin ajattelussa ideaalityyppinen käsite. (Weber 1978 [1920], 21.) Mainittakoon tämän luvun lopuksi, että ympäristötietoisuus voi olla myös kollektiivisella subjektilla (Rannikko 1995, 69).

2.1.4 Ympäristötoiminta

Ympäristötoiminnalla tai ympäristökäyttäytymisellä tarkoitan käytännön toimia, joiden tarkoituksena tai tahattomana seurauksena on ympäristön suojeleminen. Näitä toimia ovat esimerkiksi erilaiset kulutus- ja elämäntapavalinnat. Ilmastotoiminnan lasken ympäristötoiminnan muodoksi. Goldberg ym. (2022) puhuvat ilmastokäyttäytymisestä, johon kuuluvat vetoomusten allekirjoittaminen, järjestöille lahjoittaminen, sosiaalisessa mediassa julkaiseminen sekä keskustelut perheen ja ystävien kanssa. Ympäristötoiminta voi olla myös vaikkapa ilmastonmuutoksen vaikutusten lievittämistä, kuten apukinosten kolaamista saimaannorpille (ks. Metsähallitus 2018) tai taimien istuttamista tarkoituksena muodostaa hiilinieluja. Paloniemi ja Vainio (2014, 51) erottavat julkisen ja yksityisen ympäristötoiminnan. Rannikko (1995, 68) pitää ympäristökäyttäytymistä ympäristötietoisuuden osana, mutta tässä tutkimuksessa ympäristötietoisuus ja -toiminta ovat rinnasteisia käsitteitä. Tosin lähden siitä, että ympäristötietoisuus vaikuttaa ympäristötoimintaan, joskaan ei määritä sitä (ks. esim. Korkala, Hugg & Jaakkola 2014a). Samoin toisten ympäristötoiminnan voi nähdä vaikuttavan omaan ympäristötietoisuuteen. Edelleen oman ympäristötietoisuuden ja toiminnan välinen ristiriita voi aiheuttaa kognitiivista dissonanssia. Toisaalta ympäristötoiminta ei aina perustu ensisijaisesti ympäristötietoisuuteen, vaan

primaarimotiivina voi olla esimerkiksi terveys, kuten asia usein onkin esimerkiksi silloin, kun vältetään autoilua ja punaisen lihan syömistä (Salonen, Siirilä & Valtonen 2018; ks. myös Korkala ym. 2014a). Robert K. Merton (1936) puhui tarkoituksellisen sosiaalisen toiminnan ennakoimattomista seurauksista (*unanticipated consequences of purposive social action*). Salosen ym. (2018) tutkimuksessa ne ovat myönteisiä, mutta toisaalta esimerkiksi ilmastonmuutos itsessään on ennakoimaton kielteinen seuraus, koska sitä ei haluttu.

Luen ympäristötoiminnan muodoksi on toimimatta jättämisen, jolla tarkoitan tässä erityisesti pidättäytymistä ympäristölle haitallisista aktiviteeteista. Esimerkiksi Charles C. Ragin ja Lisa M. Amoroso (2011, 11–12) pitävät sosiaalisena elämänä paitsi sitä, että ”ihmiset tekevät asioita yhdessä”, myös sitä, että he kieltäytyvät tekemästä asioita yhdessä. Lisäksi Weber (1978 [1920], 4, 22) yhdistää sosiaalisen toiminnan käsitteeseen myös toimimatta jättämisen, toiminnassa epäonnistumisen ja passiivisen myöntymisen.

Edellisistä kappaleista saanee kuvan, että ympäristötietoisuus väistämättä edeltäisi ympäristötoimintaa: ensin tapahtuu merkityksenanto, joka johtaa toimintaan. Oikeasti myös ympäristökäyttäytymisen muutos voi johtaa ympäristötietoisuuden, esimerkiksi asenteiden, muuttumiseen. Tällaiseen pyritään esimerkiksi Juntusen ja Turjan (2023, 123) mainitsemalla tuuppauksella (*nudging*⁸), jossa ympäristöä kehitetään niin, että tietynlaisesta käyttäytymisestä tulee luontevaa.

2.1.5 Parisuhde

Parisuhteen Kielitoimiston sanakirja (s. v. parisuhde) määrittää ”kiintymykseen ja seksuaalisuuteen perustuvaksi kahdenväliseksi suhteeksi”. Parisuhteeseen liitetäänkin yleensä seksi, ”genitaalialueen toiminta”, mikä aiheuttaa haasteita aseksuaaleille (Koponen 2022). Olennaista myöhäismodernissa parisuhteessa on myös sen perustuminen rakkauteen: kun rakkaus hiipuu, loppuu myös suhde (Ahponen & Marttinen 1997, 183). En halua väittää, että parisuhde on pelkkää rakkautta ja erotiikkaa. Sen sijaan lähden siitä, että kyseiset asiat erottavat parisuhteen muista ihmissuhteista, kuten toveruuteen pohjautuvasta asuinkumppanuudesta esimerkiksi opiskelijoiden soluhuoneistossa. Myös Katriina Koponen (2022) pitää seksiä niin keskeisenä osana parisuhdetta, että siitä kieltäytymistä seuraa garfinkelilainen selontekovelvollisuus.

TEPA-termipankki (s. v. parisuhde) lisää määritelmässään parisuhteeseen yhteiselämän ja mainitsee parisuhteen muodoiksi juridisesti vahvistetut avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen sekä juridisesti vahvistamattoman avoliiton, jossa ”osa-

---

⁸ Englanninkielisen käsitteen ovat lanseeranneet Richard H. Thaler ja Cass R. Sunstein.

puolet asuvat yhteisessä taloudessa”. Myös Korkala ym. (2014b) näkevät parisuhteen samoin. Määritelmän mukaan parisuhteeksi ei kelpaisi vakiintunut seurustelu, jos osapuolet asuvat eri osoitteissa. Tässä tutkimuksessa lasken kuitenkin edellä mainitun järjestelyn parisuhteeksi, koska aineistossa (ks. luku 3) jaotellaan parisuhteet yhdessä asumisen eikä juridisen aseman perusteella; siviilisäätyä tosin tiedustellaan kyselyn loppupuolella erikseen. Lisäksi yhdistän ns. monisuhteet eli polyamorian ja avoimet suhteet ”parisuhteen” käsitteeseen, koska aineistossakaan ei niitä erotella. Katrien van Aelst ja Nathalie Holvoet (2015, 40) jakavat omassa tutkimuksessaan siviilisäädyn neljään vaihtoehtoon, jotka ovat naimisissa/avoliitossa olevat, eronneet / asumuserossa olevat, lesket sekä sinkut, jotka eivät ole koskaan olleet naimisissa. Tässä tutkimuksessa sanaa *sinkku* käytetään kaikista niistä, jotka eivät ole parisuhteessa aikaisemmista elämänvaiheista riippumatta.

Parisuhdeinstituutio on kokenut paljon muutoksia. Pariutuminen ei kuulu enää itsestään selvästi asiaan, vaan se on valinta niin kuin hyvin monet muutkin asiat elämässä. Valinnassa kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, ettei se vie mahdollisuuksia toteuttaa itseään. (Ahponen & Marttinen 1997, 179.) Toisaalta familismi eli perinteinen käsitys perheen asettamisesta etusijalle omiin pyyteisiin nähden vaikuttaa edelleen taustalla (ema., 180, 199). Itse asiassa Jallinoja (2006) on havainnut familististen arvojen voimistuneen 2000-luvun alkuvuosina; hän puhuu familistisistä käännteistä. Toisaalta Giddens ja Sutton (2013, 424) väittävät **puhtaasti suhteen** (*pure relationship*) lisääntyneen parisuhteen muotona. Puhtaassa suhteessa osapuolten yhdessä pysyminen ja sitoutuminen toiseen perustuvat valintaan tehdä niin. Rakkaus on sitoutumisessa usein taustalla, mutta se ei yksinään saa aikaan sitoutumista. Yhdessä pysytään, jos osapuolet katsovat sen olevan riittävässä määrin emotionaalisten etujensa mukaista. Rakkaus kehittyy, kun uskalletaan paljastaa toiselle osapuolelle omia huolia ja tarpeita eli olla haavoittuvainen toisen edessä. Intiimiydessä on kuitenkin löydettävä tasapaino autonomian ja tunteiden jakamisen välillä. Refleksiivisyys on puhtaassa suhteessa tärkeää, samoin vastavuoroisuus sekä luottamus ja luottamuksen arvoisuus. Giddens ja Sutton tuovat esiin myös kritiikin, jonka mukaan käsite unohtaa lasten vaikutuksen kokonaan, ja Giddens myöntää lisäksi käsitteen kuvauksen olevan ideaalityyppi. Giddens mainitsee myös ”mukavuussuhteen” (*convenience relationship*), johon jäädytään sen heikosta palkitsevuudesta huolimatta, koska suhteen lopettamista pidetään niin huonona vaihtoehtona. (Emt., 424; Giddens 1991, 88–98; 1992, 58.) Valinnanvapauden lisääntymisestä puhuu myös Beck (1992, 105): hänen mukaansa se lisää konflikteja parisuhteessa.

Parisuhde voidaan nähdä myös weberiläisenä sosiaalisena suhteena. Siinä on joukko (tässä tapauksessa kaksi) toimijoita, joiden toiminta ottaa huomioon tois(t)en toiminnan ja suuntautuu sen mukaisesti (Weber 1978 [1920], 26). Sosiaalisella suhteella tulee olla myös merkitys, joka parisuhteen tapauksessa voisi olla seksuaalinen

viehätys, toissijaisesti myös ystävyys ja uskollisuus. Suhteen merkityksen ei tarvitse olla osapuolille sama, ja lisäksi merkitys voi muuttua ajan kuluessa. (Emt., 27.) Tyyppiltään parisuhde on ns. *Vergemeinschaftung*-tyyppinen suhde, koska suhteessa sosiiaalisen toiminnan suuntaaminen perustuu osapuolten subjektiiviseen tunteeseen, että he kuuluvat yhteen. Tällaisia suhteita ovat mm. perhe ja eroottinen suhde. Weberiä tulkiten arvioin, että parisuhde on muuttunut traditionaalista kohti affektuaalista suhdetta. (Ks. emt., 40.) Toinen trendi on arvioni mukaan vapaamuotoistuminen. Esimerkiksi Therborn (2012, 257) väittää avioliiton ennen avioliittoa olevan 20–25-vuotiailla ”milteipä sääntö”.

Täytyy toki muistaa, että edellä mainittu pätee (post)modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa, jollainen Suomikin on. Tosin Euroopassa on jo kauan ollut vallalla käsitys, että avioliitto on osapuolten oma valinta, ja aivan hyväksyttävä valinta on ollut myös jättää pariutumatta. Sen sijaan esimerkiksi intialaisessa kulttuurissa sekä länsiaasialaisessa/pohjoisafrikkalaisessa muslimikulttuurissa avioliitto kuuluu edelleen asiaan. Intiassa vanhemmat (erityisesti äidit) valitsevat nykyisinkin lapsilleen kumppanin. Intiassa avioliitto on elinikäinen, muslimeilla se on vain miesten purettavissa. Saharan eteläpuoleisen Afrikan perhemallille on tyypillistä monivaimoisuus. Myös latinalaisessa Amerikassa on ollut oma macho perhemallinsa, ja Karibialla ”epämuodolliset seksiliitot” ovat olleet hyvin yleisiä. (Ks. Therborn 2012, 56–66.)

2.2 Yleistä yksilöiden suhtautumisesta ympäristöongelmiin

Yksilöiden reaktioita ympäristöongelmiin yleensä ja ilmastonmuutokseen erityisesti on tutkittu melkoisesti. Hailan ym. (2009, 163–164; ks. myös Beck 1992, 27) mukaan ilmastonmuutos on siinä mielessä poikkeava ympäristöongelma, että se voidaan todistaa vain tieteellisen tutkimuksen avulla. Tiede kertoo meille, että Suomessa ja maailmalla tapahtuvat luonnonilmiöt eivät mahdu normaalin säätilojen vaihtelun piiriin vaan ovat merkkejä ilmastonmuutoksesta. Tieteeseen periaatteessa myös luotetaan. Tiedebarometrin 2022 mukaan nimittäin 85 % suomalaisista luottaa tieteseen vähintään melko paljon (Tieteen tiedotus 2022, 12–13). Toisaalta tähän liittyy myös niin sanottu Giddensin paradoksi: ihmiset eivät reagoi arkitoiminnassaan ilmastonmuutokseen ennen kuin näkevät selkeitä merkkejä, ja silloin on liian myöhäistä (Giddens 2009, 2). Perinteisempää ja helpommin havaittavaa ympäristöongelmaa edustaa saastuminen. Kun esimerkiksi neulaset putoavat puista, ennen niin puhtaassa joessa uiminen aiheuttaa ihottumaa tai verkosta irrotellaan silmättömiä silakoita, ihmiset tajuaavat, että jokin on vialla (ks. Haila ym. 2009, 163, 184). Toinen aiheeseen liittyvä paradoksi on merkityksettömien muutosten paradoksi: ”näennäisen merkityksetön ja paikallisesti jokseenkin huomaamaton muutos voi tuottaa pe-

ruuttamattomia ekologisia seurauksia, mikäli se kattaa yhdenmukaisesti laajoja alueita pitkinä ajanjaksoina” (ema., 166). Paradoksiksi voitaneen kutsua myös Vainion ja Paloniemen (2014) havaintoa, jonka mukaan ympäristöystävällinen käyttäytyminen vähenee, jos tieteeseen luottamiseen kuuluu käsitys, jonka mukaan tiede tekee ympäristöystävällisen käyttäytymisen tarpeettomaksi.

Jos selkeitä merkkejä ei ole, jää mahdollisuus etäistämiseen. Ajallinen etäistäminen on sitä, ettei uskota vakaviin muutoksiin omana elinaikana, ja paikallinen etäistäminen sitä, ettei uskota voimakkaiden vaikutusten koskettavan omaa kotimaata (ks. Järvelä 1997, 130–131). Paikallinen etäistäminen näkyy esimerkiksi Lujan ym. (2015, 495–496) tutkimuksessa, jonka mukaan norjalaiset uskovat muualla tapahtuvan enemmän ilmastoperäisiä mullistuksia kuin Norjassa, saati vastaajan lähialueilla. Samassa tutkimuksessa (ema.) korostui myös selkeiden merkkien tärkeys: tutkijat osoittivat, että norjalaiset ovat huolestuneempia ilmastomuutoksen henkilökohtaisista seurauksista, jos he ovat itse kokeneet ilmastoperäisiä, esimerkiksi tulvien tai maanvyöryjen aiheuttamia, vahinkoja. Tässä yhteydessä voidaan mainita vielä monien kielteisten ympäristökysymysten, kuten ilmastomuutoksen, hitaus, jolloin niihin ehtii tottua. Jared Diamondin mukaan amerikkalaiset poliitikot käyttävät ilmiöstä nimitystä liukuva normaalius. Diamond liittyy tähän toisen käsitteen nimeltä maisema-amnesia, joka tarkoittaa sitä, että ihmiset unohtavat, miltä maisema on ennen näyttänyt, joten uusi tilanne vaikuttaa normaalilta. Näin esimerkiksi vuoristoseuduilla lumirajan vetäytyminen jää helposti havaitsematta. Lisäksi kokonaisuuden hahmottamista hämää ilmastomuutoksen kohdalla ilmaston normaaliin vaihteluun kuuluvat hieman viileämmät vuodet. (Diamond 2010, 447–448.)

2.3 Naiset ja korkeakoulutetut etevämpiä ympäristökysymyksissä

Myös erilaisten taustamuuttujien yhteyttä on tutkittu. Monista tutkimuksista on käynyt ilmi se, että **naisten** ilmastotietoisuus ja -toiminta ovat korkeammalla tasolla kuin miesten (vrt. kuitenkin Grønhøj & Ölander 2007, 230). Ehkäpä tuorein suomalainen tämän toteava tutkimus on Ilmastobarometri 2023. Sukupuoliero naisten hyväksi on nähtävissä niin ilmastomuutokseen ja sen vaikutuksiin, ilmastopolitiikkaan kuin henkilökohtaiseen ilmastotoimintaan liittyvissä kysymyksissä. Erityisen suuri ero on kysymyksen ”Olen vähentänyt tavaroiden hankkimista ilmastosyistä” kohdalla, jossa naisten keskiarvo on 2,63 ja miesten vain 2,12⁹. Lisäksi naisilla on miehiä harvemmin käytössä auto, joskaan naiset eivät ole sen valmiimpia luopumaan autostaan kuin miehetkään. Myös kuluneen vuoden aikana lentäneiden mää-

---

⁹ Asteikko on yhdestä (kuvaa erittäin huonosti) neljään (kuvaa erittäin hyvin).

rässä sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja päästöjen vähentämisen etenemiseen Suomessa liittyvissä kysymyksissä ei ole barometrin mukaan eroja. Tosin naiset ilmoittavat miehiä useammin sekä vähentäneensä lentämistä ilmastoystävistä että aikovansa seuraavan viiden vuoden aikana tehdä niin. (Hyry 2023.) Naisten suuremman aktiivisuuden havaitsivat myös Korkala ym. (2014b), tosin tutkimus koski vain 20–27-vuotiaita. Korkala ym. (ema.) muodostivat aineistonsa pohjalta niin sanottuja latenttiluokkia: miehet jakautuivat kolmeen luokkaan eli aktiiviset, puoliaktiiviset ja ei-aktiiviset, mutta naisilla ei-aktiivisten luokka jäi kokonaan puuttumaan (ema.) Samojen tutkijoiden (Korkala ym. 2014a; ks. myös Grønhøj & Ölander 2007, 230) samaa ikäluokkaa koskevassa toisessa tutkimuksessa taas osoitettiin, että nuorilla naisilla on keskimäärin ilmastoystävällisempi ruokavalio kuin nuorilla miehillä. Naiset olivat myös huolestuneempia ilmastonmuutoksesta kuin miehet (Korkala ym. 2014a). Naisten korkeampi huolestuneisuusaste on havaittu myös muun muassa Norjassa (Lujala ym. 2015, 499), Saksassa ja Englannissa (Shi ym. 2016, 761) sekä Turkissa (Korkmaz 2018). Euroopassa¹⁰ on myös selvästi vähemmän ilmastonmuutoksen kieltäviä naisia kuin ilmastodenialistimiehiä (Lübke 2022, 160). Lisäksi Moona Marttisen (2022, 19–20) pro gradu -tutkimuksesta käy ilmi, että nuoret (16–25-vuotiaat) suomalaisnaiset epäröivät ilmastonmuutoksen vuoksi lasten hankkimista enemmän kuin samanikäiset miehet. Toisaalta on yksi ympäristöasia, jossa miehet ovat edellä, ja se on ympäristötietämys (Vainio & Paloniemi 2014, 21).

Yksi erityiskysymys, joka ansaitsee oman kappaleensa, on kysymys lihansyönnistä. Tutkijat ovat osoittaneet, että sekasyöjien ilmastovaikutus on huomattavasti suurempi kuin kasvissyöjien (ks. esim. Salonen ym. 2018). Lisäksi tutkimusten mukaan lihansyönti ja lihaan liittyvät käsitykset näyttävät olevan selkeästi sukupuolituneita. Yleisen näkemyksen mukaan liha kuuluu tosimiehen ruokavalioon, ja liha lisäksi liitetään valtaan, vaurauteen ja maskuliinisuuteen. Tämän näkemyksen ovat omaksuneet miesten lisäksi naiset. (De Backer, Erreygers, De Cort, Vandermoere, Dhoest, Vrinten & Van Bauwel 2020.) Lihan ja maskuliinisuuden yhteys on Minna Kaljosen ja Mari Nivan (2022, 149) mukaan selvä myös Suomessa. Vuonna 2018 tehdyn kotimaisen tutkimuksen (N = 1 000) mukaan naisista kasvissyöjiksi ilmoittautui 9,2 prosenttia mutta miehistä vain 2,5 prosenttia. Vastaavasti yli neljä viidesosaa miehistä mutta vain vajaa kaksi kolmasosaa naisista vastasi, että liha on tärkeä osa monipuolista ruokavaliota. Tämä ero korostui erityisesti alle 30-vuotiailla: kyseisen ikäluokan miehistä 74 % vastasi edellä mainittuun väittämään myönteisesti mutta naisista vain 40 %. (Ema., 140–143.) Kaljonen ja Niva (ema., 148) arvelevat, että lihan ”miehisyys” saa pojat ja nuoret miehet käyttämään sitä ja tytöt ja nuoret naiset karttamaan sitä. Lihansyönnistä tulee osa maskuliinista identiteettiä (ks. De Backer ym. 2020). Tilanne tosin saattaa hiljalleen muuttua. Miehiä on monenlaisia, ja perinteisen

---

¹⁰ ESS 2016 -tutkimus käsitti 20 Euroopan maata, ei kaikkia.

maskuliinisuuden rinnalle on tullut uusia maskuliinisia identiteettejä. De Backer ym. osoittivat, että miehet, jotka samastuvat johonkin näistä, kuluttavat vähemmän lihaa, ovat vähemmän kiintyneitä lihaan, ovat taipuvaisempia vähentämään lihan nauttimista ja suhtautuvat myönteisemmin vegetaristeihin. (Ema.) Toinen myönteinen signaali on se, että monet myöntävät, että lihan käyttöä pitäisi vähentää huomattavasti ilmastonmuutoksen vuoksi (Kaljonen & Niva 2022, 140). Kuitenkin Kaljonen ja Niva (ema., 148) toteavat, että lihaan ja muihin eläinperäisiin tuotteisiin liittyviä tapoja, tottumuksia, rutiineja, mieltymyksiä ja osaamisia ei muuteta helposti. Koska toisaalta Aron ja Laakson (2022, 260) mukaan normaalius muuttuu jatkuvasti, uskon, että tulevaisuudessa *menestyvä mies* valitsee ravintolassa yhä useammin härän sisäfilepihvin asemesta kasvispihvin.

Naisten suurempaa ympäristöystävällisyyttä on selitetty monilla naisten ominaisuuksilla, kuten heidän suuremmalla prososiaalisuudellaan¹¹, altruistisuudellaan ja empaattisuudellaan (ks. Brough, Wilkie, Ma, Isaac & Gal 2016, 568). Brough'n ym. (ema.) oma tutkimus sen sijaan lähtee liikkeelle miehistä: sekä miehet että naiset yhdistävät vihreyden ja feminiinisuuden¹², ja miehet välttelevät ekologisia tuotteita ja käyttäytymismalleja pitääkseen yllä sukupuoli-identiteettiään. Kuitenkin jos miesten miehisyyden tunnetta vahvistetaan ennen valintatilannetta, miehet päätyvät entistä todennäköisemmin ekologiseen vaihtoehtoon. Samoin miesten kiinnostusta ympäristöasioihin lisäsi miehiseksi mielletty brändäys, esimerkiksi nimet, fontit ja värit. (Ema.) Tähän lisäisin esimerkin voiman. Esimerkiksi yhdessä Alice Grønhøjn ja Folke Ölanderin (2007, 222–223) käyttämässä, vinjetiksi (*vignette*) kutsumassa tilannekuvauksessa perheen isä John, selvä miesoletettu, haluaa kierrättää lasipurnukoita, ja informanttimiehet katsoivatkin olevansa naiskumppaniaan parempia lasinkierrätyksessä (ema., 225). Kausaaliyhteydestä tutkijat eivät tosin puhu mitään, enkä minäkään voi sitä todistaa. Grønhøj ja Ölander (ema., 227) kiinnittävät sen sijaan he huomiota perinteiseen malliin, jossa kodin sisällä tapahtuva työ edustaa leimallisesti naisten työtä ja kodinulkoinen työ miesten työtä, ja kierrätys tapahtuukin osittain kodin ulkopuolella. Lisäksi pitää tässä yhteydessä ottaa esille, että feminiinisyys kuuluu selvästikin ekologisuuden konnotaatioon eikä denotaatioon.

Laajasti katsottuna miesten ja naisten eroissa on kyse mitä ilmeisimmin sosiaaliturvaprozessista, joka saa aikaan eroja miesten ja naisten genderissä eli sosiaalisessa sukupuoleessa. Naiset sosiaalistetaan empaattisiksi, hoivaaviksi, ilmaisuvoimaisiksi ja avuliaiksi, miehet taas itsenäisiksi, kilpailullisiksi ja materialistisiksi. Naisten huolenpitäjäröolin voidaan siten katsoa koskevan myös ympäristöä. (Grønhøj &

---

¹¹ Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (1998, 385) määrittelevät prososiaalisen käyttäytymisen seuraavasti: "vapaaehtoinen toisia tai yhteisöä hyödyttävä käyttäytyminen, joka ei perustu ammatillisiin velvollisuuksiin tai sopimuksiin". Tällaista käyttäytymistä voidaan katsoa edustavan vapaaehtoistyön tai vaikkapa kielikahvilatoimintaan osallistumisen.

¹² Tämä näkyy muun muassa Grønhøjn ja Ölanderin (2007, 225) tutkimuksessa, jossa naiset pitivät monissa asioissa itseään ympäristöystävällisempinä kuin mieskumppaniensa.

Ölander 2007, 220–221.) Todistettu on myös se, että materialistisuus korreloi negatiivisesti sekä ympäristöasenteiden että -käyttäytymisen kanssa (Hurst, Dittmar, Bond & Kasser 2013). Eräranta ja Moisander (2006, 23) huomauttavat myös aiheellisesti, että markkinointi osallistuu stereotyyppisten mies- ja naisidentiteettien muotoiluun. Kaiken kaikkiaan voimme todeta, ettei ekologisuus ole naisten geneeissä vaan perustuu selvästikin ympäristötekijöihin.

Toinen taustamuuttuja, joka ennustaa selvästi ympäristötietoisuutta ja -toimintaa, on **koulutus**. Korkmazin (2018, 4045) mukaan se on peräti voimakkain determinantti, ja koulutuksen vaikutus näkyy myös hänen omassa tutkimuksessaan. Korkeasti koulutetut ovat yleisesti etevämpiä ilmastoasioissa kuin matalasti koulutetut. Tämä on nähtävissä jo siinä, että toisen tai kolmannen asteen koulutuksen suorittaneet kiistävät harvemmin ilmastonmuutoksen kuin ensimmäisen asteen koulutuksen suorittaneet (Lübke 2022, 160).

Suomessakin akateemisesti koulutetut kuuluvat Ilmastobarometrin 2023 perusteella ilmastonmuutokseen ja sen torjuntaan vakavammin suhtautuviin ryhmiin. Toisaalta akateemisesti koulutetut lentävät enemmän kuin matalammin koulutetut. (Hyry 2023.) Tätä voi selittää ensinnäkin sillä, että heillä on usein enemmän varaa matkusteluun. Toisaalta voidaan olettaa, että he lentävät enemmän myös työn puolesta.

Korkeakoulutettujen suurempi ympäristöystävällisyys ei johdu pelkästään enemmästä tiedosta, koska tieto ei aina johda toimintaan. Korkala ym. (2014b) arvelevat yhteyden taustalla olevan esimerkiksi psykologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä. Yksi tällainen tekijä lienee raha. Esimerkiksi Grønhøj ja Ölander (2007, 230) toteavat matalasti koulutettujen ostavan kalliimpaa orgaanista ruokaa vähemmän. Myös kotimaisessa tutkimuksessa vuodelta 2018 melkein puolet informanteista yhdisti kasvisproteiinit kalleuteen (Kaljonen & Niva 2022, 144). Toisaalta kaikissa tutkimuksissa ei eroja ole havaittu. Esimerkiksi Korkalan ym. (2014a) mukaan koulutuksella ei ole vaikutusta ilmastoystävälliseen ruokavalioon. Lisäksi Korkala ym. (2014b) havaitsivat koulutuksen ja ilmastoaktiivisuuden yhteyden vain naisilla. Mainittakoon vielä, että sukupuolella ja koulutuksella on yhteys eli että Suomessa naiset hankkivat miehiä useammin korkeakoulutuksen (ks. esim. Suomen virallinen tilasto 2021a).

2.4 Parisuhteen merkityksestä ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan

Taustamuuttujista myös parisuhteen vaikutusta eri asioihin on selvitetty. Sosiologian piirissä kenties tunnetuin aiheeseen liittyvä tutkimus on Émile Durkheimin Itsemurha, jossa osoitetaan avioliiton vähentävän tilastollisesti alttiutta itsemurhaan

(Durkheim (1985 [1897], 193–194). Tästä on tosin poikkeuksia, erityisesti alle 20-vuotiaat miehet (emt., 199). Myös parisuhteen vaikutusta ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan yleensä on tutkittu jonkin verran (Köbrich León & Schobin 2022), tosin suhteessa nimenomaan ilmastonmuutokseen vain vähän (Goldberg ym. 2022). Vuonna 2022 julkaistiin mielenkiintoinen ympäristöpsykologinen tutkimus aiheesta. Sen mukaan on ennestään tiedettyä, että pariskunnat (*romantic couples*) vaikuttavat toistensa uskomuksiin ja käyttäytymiseen. Artikkelin kirjoittajat puhuvat identiteettien yhteensulautumisesta (*fusing*). Läheisten toisten vaikutus ylipäättänsä on suurempi kuin etäisten. Esimerkiksi kirjoittajat antavat tutkimuksen tupakanpolton lopettamisesta: jos kumppani lopettaa tupakoinnin, oman tupruttelun jatkaminen on paljon epätodennäköisempää kuin jos vaikkapa sisarus jättää savukkeet pois. (Goldberg ym. 2022.)

Artikkelin kirjoittajat selvittivät pariskuntia tutkimalla ensinnäkin parisuhteen osapuolten käsityksiä omista ja toistensa ilmastouskomuksista (*beliefs*) ja -käyttäytymisestä (*behavior*). Ihmisten käsityksiin kumppanin tosiasiallisista uskomuksista vaikuttavat sekä tosiasiat (*accuracy*) että ennakkokäsitykset (*bias*), mikä pätee myös ilmastonmuutoksen kohdalla. Ennakkokäsityksiin vaikuttaa erityisesti oletettu samankaltaisuus (*assumed similarity*). Ihmiset olettavat esimerkiksi, että jos itse on huolissaan ilmastonmuutoksesta, niin toinenkin on ja päinvastoin. Tätä ilmiötä on tutkittu aiemmin myös ilmastonmuutoksen osalta. (Goldberg ym. 2022.)

Viestintä – puhuminen ja kuunteleminen – on Giddensin (1991, 97) mukaan olennaista intiimiyden saavuttamisessa. Jallinoja (1997, 139) lisää tähän, että “[p]uolisot eivät puhu keskenään pelkästään hoitaakseen suhdettaan vaan myös tarkkaillakseen, minkälaisessa tilassa suhde on sillä hetkellä.” Grønhøj ja Ölander (2007, 230–231) sanovat suoraan, etteivät vakiintuneet tavat ja rutiinit muutu, jos niistä puhumista vältetään. Goldberg ym. (2022) puolestaan korostavat keskustelun merkitystä ilmastokysymyksissä. Heidän saamiensa tulosten mukaan keskustelu asioista vaikuttaa tarkkuuteen toisen ilmastonmuutosuskomusten ja -käyttäytymisen havaitsemisessa. Keskustelu vaikuttaa myös omiin käsityksiin, koska näin toimija saa tietää, mikä on suhteessa sosiaalinen normi, ja hän voi mukauttaa käytöksensä sen mukaiseksi. Toisaalta keskusteluun ilmastonmuutoksesta ei välttämättä haluta ruveta, jos oletetaan, ettei toinen ole siitä huolissaan. Ahdistus suhteen kestävyyydestä lisää tarkkuutta, koska henkilö tarkkailee silloin kumppaniaan. Sen sijaan suhteen kesto, yhdessä asuminen yms. eivät lisää tarkkuutta. Tutkijat arvioivatkin, että näistä asioista puhutaan jo suhteen alkuvaiheessa. (Goldberg ym. 2022.) Myös Köbrich León ja Schoblin (2022, 2112) pitävät hyvinkin mahdollisena, että lähentyminen ympäristöasioissa alkaa ennen yhteen muuttamista ja avioliittoa. Itse koen keskustelun ympäristöasioista hyväksi asiaksi, koska se saattaa paljastaa olennaisen arvoriitidin, jollaisesta on luultavasti haittaa suhteen edetessä. Jos hieman kärjistetään, niin

vaimo paljastuu Vihreän liiton jäseneksi ja miehen suurin haave on yli kymmenen litraa satasella nielevä amerikanrauta.

Goldbergin ym. tutkimuksessa todettiin lisäksi kumppanien ilmastonmuutosuskomusten ja -käyttäytymisen korreloivan keskenään. Edellisen kohdalla sisäkorrelaatiokerroin (ICC) oli 38 % ja jälkimmäisen kohdalla 31 %. Ei ole lainkaan todennäköistä, että ilmastotilanteen vuoksi levoton (*alarmed*) olisi pariutunut asiaa vähättelevän (*dismissive*) kanssa. Jo aiemmin on osoitettu, että ihmiset tyypillisesti haikuvat kaltaistensa seuraan. (Goldberg ym. 2022.) Myös Köbrich León ja Schoblin (2022, 2113) arvioivat, että ympäristöystävällisesti käyttäytyvä valitsee kaltaisensa kumppanikseen.

Goldbergin ym. (2022) tutkimuksessa (N = 1 516) enemmistö vastaajista tuli Britanniaista, Yhdysvalloista tai Portugalista. Sen sijaan Mehmet Korkmaz (2018) tutki turkkilaisia: kysely toteutettiin kolmessa Turkin läntisen Välimeren alueen kaupungissa Antalyassa, Ispartassa ja Burdurissa (N = 406). Tutkimuksessa kävi ilmi, että naimisissa olevat ovat huolestuneempia ilmastonmuutoksesta kuin naimattomat ja heillä oli myös erilaiset käsitykset ilmastonmuutokseen sopeutumisesta (ema., 4045–4046). Vainio ja Paloniemi (2014, 21) puolestaan totesivat, että ympäristöhuoli voimistuu kotitalouden koon kasvaessa Pohjoismaissa. Toisaalta Korkala ym. (2014a) eivät havainneet yhteyttä siviilisäädyn tai lapsien ja ilmastonmuutoshuolen välillä. Korkala ym. (2014b) osoittivat, että parisuhteessa olevat 20–27-vuotiaat miehet ovat aktiivisempia ilmastotoimijoita kuin sellaiset, jotka eivät ole parisuhteessa (ks. tutkimuskysymys 2). Tutkimuksesta ei kuitenkaan selvinnyt mahdollinen kausaalisuhde: opettavatko naiset miehensä ilmastoaktiiviseksi, vai valitsevatko he valmiiksi aktiivisen miehen? Van Aelst ja Holvoet (2015) puolestaan yhdistivät intersektionaalisesti siviilisäädyn ja sukupuolen ja havaitsivat, että Tansaniassa naisen siviilisäädyllä on ratkaiseva merkitys sopeutumisstrategioiden saavuttamisessa mutta miehillä ei. Erityisesti eronneet ja leskinaiset olivat huonossa asemassa haasteellisissa ilmasto-oloissa tärkeän maatalouden vesihuollon suhteen. Lisäksi leskinäisten mahdollisuudet monipuolistaa elantoaan olivat vähäiset. (Ema.) Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja siviilisäädyn yhteys on tullut esille useissa muissakin, lähinnä Afrikkaan sijoittuvissa tutkimuksissa.

Köbrich León ja Schoblin (2022) osoittivat, että pariskunnan samankaltaisuus ympäristötoiminnassa vaihtelee suurten tapahtumien myötä. Ennen ensimmäisen lapsen syntymää, ”pesäntekovaiheessa”, samankaltaisuus kasvaa ja on korkealla tasolla. Lapsen syntymän jälkeen samankaltaisuus vähenee (ema.).

Kaikissa tutkimuksissa ei ole havaittu parisuhteen vaikutusta ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan. Esimerkiksi Brough'n ym. (2016, 571) tutkimuksessa kysyttiin myös parisuhdetilannetta, mutta se ei muuttanut tuloksia kuten eivät muutkaan taustamuuttajat.

3 AINEISTO JA METODIT

3.1 Aineisto

Tässä tutkielmassa käytän aineistona ISSP 2020: ympäristö IV: Suomen aineistoa. Kyseessä on Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston Aila-palvelun kautta saatavilla oleva valmis aineisto, jonka koodi on FSD3513. Tässä tutkimuksessa teen aineistolle sekundaarianalyysin. Aineiston lataaminen edellyttää käyttöluvahakemuksen täyttämistä, mutta kyselylomakkeeseen samoin kuin myös vastausten jakaumia sisältävään koodikirjaan voi kuka tahansa tutustua verkossa; linkki on lähdeluettelossa. Tästä syystä en liitä kyselylomaketta tähän tutkimukseen.

Aineiston on koonnut ISSP eli International Social Survey Programme. Kyseessä on kansainvälinen, vuodesta 1984 (ensimmäinen tutkimus vuonna 1985) toiminut ohjelma, johon kuuluu ohjelman kotisivujen mukaan nykyisin 44 jäsenmaata ympäri maailman (ISSP 2023). Toisaalta kyselyn saatekirjeessä todetaan, että ”vastauksia verrataan yli 50 muun maan tuloksiin”. Tämä selittyy sillä, että osanottajamaiden määrä vaihtelee vuodesta toiseen. Ohjelma tekee vuosittain tutkimuksen jostakin relevantista aiheesta. Sellaisia ovat olleet mm. hallituksen rooli, perhe ja muuttuvat sukupuoliroolit, sosiaalinen epätasa-arvoisuus, työorientaatio sekä uskonto. Kaikista näistä on kyselty useampaan otteeseen. Kuten aineiston nimestä voi päätellä, ympäristökysymyksistä on tiedusteltu kolmesti aikaisemmin. (ISSP n. d.) Suomessa luku on yhtä pienempi, koska Suomi aloitti yhteistyön ISSP:n kanssa Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston (n. d.) mukaan vuonna 2000.

Kyselyn käytännön toteutuksesta vastasi Suomen osalta Tilastokeskus. Tutkimusaineisto saatiin lähettämällä tutkimuskutsu 2 800:lle Suomessa asuvalle 15–74-vuotiaalle henkilölle. Vastauksia toivottiin aluksi verkossa, ja vastaamaan pääsi henkilökohtaisella käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Muistutuskirjeen mukana lähetet-

tiin myös paperinen lomake. Aineiston yhteydessä olevan koodikirjan mukaan noin kolme neljäsosaa vastaajista valitsi verkkolomakkeen. Kysely on strukturoitu, tosin osassa kysymyksistä ei riittänyt oikean vaihtoehdon valinta vaan piti kirjoittaa itse vastaus, esimerkiksi ammattinimike. Vastaajat täyttivät lomakkeen itse, eli haastattelijaa ei käytetty. Kelvollisia vastauksia saatiin 1 137, joten vastausprosentti on 40,6 %. Kato on periaatteessa melkoinen muttei nyky-Suomessa mitenkään tavaton. Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirjan (Posti- ja verkkokyselyiden kokoaminen n. d.) mukaan maanlaajuisten, aikuisväestöön kohdistuvien postikyselyiden vastausprosentti jää useinkin alle viidenkymmenen. Toisaalta Tapani Alkulan, Seppo Pöntisen ja Pekka Ylöstalón (2002, 139) mukaan "huolellisesti tehtyjen" postikyselyiden kato on 20–30 %, mutta se edellyttää vähintään kahden muistutuskirjeen lähettämistä. Lisäksi haastattelututkimuksissa saadaan yleensä parempi vastausprosentti (emt., 139). Kyselyiden kato on siinä mielessä luonnollista, että ihminen altistuu hyvin monenlaisille kyselyille ja väsy niihin herkästi (ks. esim. Paloniemi & Vainio 2014, 54). Kyselyiden määrää kasvattaa vielä eri kaupallisten toimijoiden tapa udella, kuinka heidän asiakaspalvelunsa on tänään onnistunut. Kiire vaivaa useaa vastaajaa, ja tärkeämpiä tehtäviä on jonoksi asti. Myös kyselyn ympäristöaihe saattaa vieraannuttaa osaa ihmisistä: jotkut voivat esimerkiksi luokitella sen "viherpiiperrykseksi". Tässä yhteydessä voinen viitata myös lukuun 2.3, jossa puhutaan muun muassa ekologisuuden feminiinisistä konnotaatioista. Naisten osuus vastaajista on kuitenkin 54,7 %, ei sitä suurempi. Katoa lisännee myös kyselyn laajuus: en ole lainkaan varma, että kaikki saivat kyselyyn vastatuksi alle kahdessakymmenessä minuutissa, jota voidaan pitää onnistuneen kyselyn maksimikestona (ks. esim. Kyselylomakkeen laatiminen n. d.). Aineisto kerättiin 21.9.2020–22.12.2020, mutten lähde arvioimaan, vaikuttiko esimerkiksi COVID-19-pandemia vastaushalukkuuteen. Keruu painottui syys-lokakuuhun, joten kaameaa kaamosväsymystä ei kannata syyllistää. Kadon vaikutuksia on toisaalta torjuttu käyttämällä analyysi- ja otospainoa muuttujien sukupuoli, ikä, NUTS3-alue ja kuntatyyppi kohdalla. Tämän tutkielman analyyseissä olen käyttänyt analyysipainoa samoin kuin Juntunen (2022, 36) omassa pro gradu -työssään.

Pidän aineistoa pohjimmiltaan sopivana analyysiin, koska siinä kysytään useita relevantteja ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan liittyviä kysymyksiä ja koska siinä lisäksi tiedustellaan vastaajan parisuhdetilannetta. Kysymys 13 nimittäin kuuluu: *Onko sinulla puolisoa tai vakituista kumppania ja asutteko yhdessä?* Vastausvaihtoehdoiksi annetaan "Kyllä on, asumme yhdessä", "Kyllä on, emme asu yhdessä" ja "En ole parisuhteessa". Ympäristöä käsittelevät kysymykset 28–44. Näistä ympäristötietoisuuteen liittyvät esimerkiksi kysymys 28 yleisestä ympäristöhuolesta, kysymys 29 pahimmasta ympäristöongelmasta, kysymykset 30 ja 31 ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista, kysymys 35 eri asioiden vaarallisuudesta ympäristölle, kysymys 36

parhaasta ympäristötoiminnan motivaattorista sekä erilaisia ympäristöasenteita tiedustelevat kysymykset 32–34. Ympäristötoimintaa puolestaan edustavat kysymys 39, jonka a-kohta tiedustelee lentomatkustamista, b-kohta moottoriajoneuvossa matkustamista ja c-kohta naudan- tai lampaanlihan syömistä, kysymys 41 tuotteiden välttelystä ympäristösyistä, kysymys 42 ryhmäjäsenyyksistä ja kysymys 43 vetoomuksista, lahjoituksista ja mielenosoituksista/marsseista.

Kysymys 40, jossa vastaajan tulee ilmoittaa kotinsa huoneiden lukumäärä, voidaan yhdistää epäsuorasti ympäristötoimintaan, koska väljä asuminen – paljon neliömetrejä henkilöä kohden – lisää lämmityskuluja ja siten ympäristön kuormitusta. Kysymykset 37 ja 38 liittyvät luonnossa viihtymiseen. Ne eivät kuulu suoranaisesti kumpaankaan käsittelemistäni kategorioista, koska niiden lopputuloksena ei ole ympäristön parempi vointi. Toisaalta on mahdollista, että aktiivinen luonnossa liikkuja olisi keskimäärin enemmän kiinnostunut myös ympäristönsuojelusta. Jätän kuitenkin tässä kappaleessa mainitut muuttujat käsittelyn ulkopuolelle.

Kyselyssä selvitetään myös lukuisia taustamuuttujia. Siinä tiedustellaan ensin näkin, sukupuolta, syntymävuotta, mahdollista parisuhdetta ja sen kestoa sekä erikseen siviilisäätyä. Lisäksi kysellään muun muassa koulutuksesta, työstä ja toimeentulosta sekä näkemyksistä erilaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Mahdollisen kumppanin tiedoistakin tutkijat ovat kiinnostuneita. Itse jätän kuitenkin suuren osan taustamuuttujista tarkastelun ulkopuolelle. Monet niistä ovat kyllä yleisellä tasolla kiinnostavia, mutta ne eivät ole relevantteja nimenomaan tämän tutkimuksen näkökulmasta.

Alun perin suunnittelin tekeväni maisterintutkielmani parisuhteen vaikutuksesta nimenomaan ilmastotietoisuuteen ja -toimintaan. Siihen aineisto ei olisi ollut kovin hyvä, koska monet kysymykset liittyvät ympäristöön yleensä eivätkä ilmastomuutokseen erityisesti. Ilmastobarometri 2019¹³ puolestaan sisältää runsaasti hyviä ilmastospesifejä kysymyksiä, mutta se ei käsittele parisuhdetilannetta lainkaan, ja taustamuuttujia on muutenkin huomioitu huononlaisesti. Toinen pohtimani vaihtoehto ISSP:n kyselyn ohella on ESS 2016 -kysely, joka ei ole yhtä tuore ja joka lisäksi on huomattavan laaja tällaiseen tutkimukseen. Joka tapauksessa valmiin aineiston käyttö maisterintutkielmassa on järkevää ajan- ja rahankäyttösyistä. Samalla vältetään kyselyihin kyllästyneiden aikaan saama kato. Lisäksi ammattilaisten keräämiä suuria aineistoja voidaan käyttää monenlaisissa sekundaarianalyseissä. (Ks. esim. Paloniemi & Vainio 2014, 54–55.) Esimerkiksi samaa aineistoa ennen minua käyttäneillä Maiju Juntusella (2022) ja Jere Husulla (2023) ei ole pro gradu -työssään parisuhteen näkökulmaa.

---

¹³ Ilmastobarometri 2023 -tutkimusaineistoa ei ole vielä (katsottu 16.2.2024) saatavilla Aila-tietokannasta.

Jotkut voivat nähdä aineiston rajoituksena sen, että siinä ei tunnusteta sukupuolen moninaisuutta. Kysymyksessä 1 tiedustellaan nimittäin, onko vastaaja mies vai nainen, ja muunsukupuolisia ei ole huomioitu ensinkään. Toisaalta transmiehet voivat valita vaihtoehdon ”mies” ja transnaiset vaihtoehdon ”nainen”. Kaikki 1 137 vastaajaa ovat joka tapauksessa löytäneet itselleen sopivan vaihtoehdon näistäkin.¹⁴ Lisäksi muunsukupuolisia on suhteellisen vähän: esimerkiksi Minna Kaljosen ja Mari Nivan (2022, 143) esittelemässä tutkimuksessa (N = 1 000) heitä oli 14. Kumppanin sukupuoltakaan ei kysellä, eli hetero- ja homoparien vertailu ei tällä aineistolla oikein onnistu, jos joku sellaista haluaisi tehdä. Totta on toisaalta se, että siviilisäätökysymyksessä on vaihtoehto ”rekisteröity parisuhde”, mutta totta on toisaalta sekin, että osa homopareista on avioliitossa. Itse asiassa tämän tutkielmankin taustaoletuksena on heteronormatiivisuus eli miehen ja naisen välinen parisuhde, vaikken parisuhteen monimuotoisuutta kiistäkään.

Eettisiä ongelmia aineistoon ei liity paljon, koska vastaukset ovat valmiiksi anonymissa muodossa, eli vastaajia ei voida tunnistaa. Tilastokeskus on poistanut kaikki tunnistetiedot ennen aineiston luovuttamista Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkeistoon. Sen vuoksi en pidä ongelmallisena sitä, että kyselyssä tiedusteltiin myös ns. erityisiä henkilötietoryhmiä¹⁵, kuten ammattiliiton jäsenyyttä (kysymys 48), uskonnolliseen yhteisöön kuulumista (kysymykset 49 ja 50) ja äänestyskäyttäytymistä (kysymykset 52 ja 53). Lisäksi siviilisäätöä koskevassa kysymyksessä 59 on vastausvaihtoehto ”rekisteröidyssä parisuhteessa”, mistä voi päätellä seksuaalisen suuntautumisen. Tämän vaihtoehdon valitsi tosin vain kolme vastaajaa. Tilastokeskus on myös aivan oikein ilmoittanut vastaajille sen, että tiedot luovutetaan Tietoarkistoon ja että niitä voidaan käyttää esimerkiksi tällaisessa pro gradu -tutkielmassa. Aineiston tekijänoikeustiedot ovat tämän tutkielman Lähteet-osiossa kohdassa International Social Survey Programme. Tämän tutkimuksen etiikasta yleisellä tasolla kirjoitan luvussa 5.2.

3.2 Metodit

Vaikka Massan mukaan laadulliset menetelmät ovat olleet yleisempiä yhteiskuntatieteellisessä ympäristötutkimuksessa¹⁶, hän toteaa, että “[m]illä tahansa yhteiskuntatieteen menetelmällä voidaan tehdä kiinnostavaa tutkimusta, joka liittyy ympäristökysymyksiin” (Massa 2014, 21). Lisäksi 2000-luvulla on tehty yhä enemmän yh-

---

¹⁴ On *periaatteessa* mahdollista, että joku muunsukupuolinen on lopettanut vastaamisen alkuunsa vajavaisten vaihtoehtojen takia, mutta pidän sen todennäköisyyttä pienenä.

¹⁵ Ks. Tietosuojavaltuutetun toimiston kotisivut <www.tietosuoja.fi>.

¹⁶ Massa puhuu itse asiassa väitöskirjoista, mutta arvelen asian koskevan myös maisterintutkielmia.

teiskuntatieteellistä tutkimusta kvantitatiivisin menetelmin 1980- ja 1990-lukujen selvästi kvalitatiivisen vaiheen jälkeen (Jokivuori & Hietala 2007, 21). Myös itse käytän kvantitatiivista aineistoa, jota tarkoitukseni on myös analysoida määrällisesti. Kvantitatiivinen tutkimusote on perusteltua, koska tarkoitukseni on selvittää, onko perusjoukossa ”suomalaiset” riippuvuutta parisuhteen ja ympäristötietoisuuden ja -toiminnan välillä ja millaista tämä mahdollinen riippuvuus on (ks. emt., 23). Myös esimerkiksi Ragin ja Amoroso (2011, 51–52) toteavat, että kvantitatiivisia menetelmiä tyypillisesti käytetään silloin, kun tutkitaan muuttujien välisiä suhteita käyttämällä lukuisia tapauksia. Käyttämässäni aineistossa niitä on 1 317. Toisaalta pitää ottaa huomioon, ettei mikään tutkimus ole puhtaasti kvantitatiivista tai kvalitatiivista, ja tässäkin opinnäytteessä olen kiinnostunut ensisijaisesti ilmiöiden välisistä kvalitatiivisista yhteyksistä. Numerot ovat vain apuneuvo tämän päämäärän saavuttamiseksi. (Ks. Jokivuori & Hietala 2007, 11, 22.) Kaiken lisäksi metodit ovat ensisijaisesti välineitä, joiden avulla ratkaistaan tutkimusongelma; Massa (2014, 25) nimitetäänkin hienostuneen metodin korostamista tutkimusongelman kustannuksella menetelmäfetisismiksi.

Ensimmäisessä vaiheessa teen deskriptiivistä analyysiä muun muassa esittelemällä eri vastausten frekvenssejä ja prosentiosuuksia. En esitä kaikkea taulukko- ja kaaviomuodossa, sillä luvusta tulee muutenkin huomattavan pitkä. Lukuarvot on pääosin lainattu aineiston koodikirjasta. Yksityiskohtaisesta taulukoinnista kiinnostuneet voivatkin tutustua kyseiseen koodikirjaan verkossa.

Toisessa vaiheessa eli yhteyksiä havainnoivalla tasolla käytän runsaasti **ristiintaulukointia**. Ristiintaulukointi on yksinkertainen ja konkreettinen menetelmä, jota pystyy ymmärtämään muutkin kuin korkeakoulutetut, ja siksi se on suosittu (Alkula ym. 2002, 13). Ristiintaulukoinnissa löytyneiden erojen merkitsevyyttä selvitän χ^2 -testillä. Testin tuloksena saatava p-arvo ilmaisee sen, onko aineistossa oleva ero totta myös perusjoukossa, tässä tapauksessa suomalaisten kohdalla. Esimerkiksi jos p-arvo on 0,01, on vain yhden prosentin todennäköisyys, että aineistossa nähtävä ero olisikin pelkkää sattumaa. Joissakin tapauksissa ilmoitan kiinnostavia tuloksia, vaikka p-arvo ylittäisikin yleensä rajana pidetyn 0,05:n. χ^2 -testin luotettavuus edellyttää tiettyjen ehtojen täyttymistä. Tarkasteltavien muuttujien pitää ensinnäkin olla luokitelu- tai järjestysasteikollisia eli kategorisia. Lisäksi ristitaulukossa eli kontingenssitaulussa pitää kaikkien solujen odotettujen frekvenssien olla vähintään yksi, ja enintään 20 prosentissa soluista arvo saa jäädä alle viiden. (Nummenmaa 2011, 302.)

Havainnoin yhteyksiä myös **varianssianalyysin** avulla; SPSS:n tarjoamista vaihtoehtoista päädyin Univariateen. Varianssianalyysillä saadaan selville se, onko ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja jossakin kysymyksessä (ks. esim. Varianssianalyysi n.d.). Tällaisia ryhmiä ovat naiset ja miehet sekä parisuhteessa olevat ja sinkut. Varianssianalyysiä varten olen häivyttänyt aineistosta en osaa sa-

noa -vastaukset. Tämä on olennaista, koska kyseisten vastausten lukuarvo on peräti 8 ja koska niiden määrä vaihtelee erityisesti sukupuolittain. Siksi niiden jättäminen analyysiin hämärtäisi vertailua. Numeroarvojen määrittäminen Likert-asteikollisille muuttujille on itsessään merkityksellistä, koska ilman selitettävän muuttujan mitta-asteikollisuutta varianssianalyysia ei voida toteuttaa (ks. ema.). Sanoille on perin hankala laskea keskiarvoa. Varianssianalyysin perusmallissa selitettävä muuttuja onkin määrällinen ja selittävä laadullinen (Alkula ym. 2002, 258). Kuten ristiintaulukoinnilla myös varianssianalyysillä on taustaoletuksia. Ensimmäinen niistä on ryhmien riippumattomuus toisistaan, mikä satunnaisotosten kohdalla toteutuu varsin helposti. Voidaan myös olettaa, että myös toinen oletus täyttyy eli että käytetty otos on normaalisti jakautuneesta populaatiosta, siis suomalaisista. Näin suuren aineiston kohdalla on lisäksi selvää se, että kaikissa ryhmissä on yli 20 havaintoyksikköä. Toisaalta vertailtavat ryhmät eivät valitettavasti ole yhtä suuria. (Ks. Nummenmaa 2011, 194.) Viidettä oletusta eli samavarianssisuutta, tutkitaan Levenen testillä, jossa p-arvon tulee olla yli 0,05:n (emt., 203–204). Samavarianssisuus ei tämän aineiston kohdalla aina toteudu, mutta en anna sen häiritä. Katson, että tämä ehto liittyy lähinnä menetelmän ideaaliseen käyttöön. Esimerkiksi Lauri Nummenmaa (2011, 194) toteaa varianssianalyysin olevan robusti menetelmä, joka sallii pienet poikkeamat oletuksista. Teen muuten jonkin verran ylimääräisiä ristiintaulukointeja ja varianssianalyysyjä, joiden keskeisiä tuloksia mainitsen leipätekstissä, mutta jätän tilansäästöyistä taulukot pois tästä tutkielmasta.

Viimeisessä vaiheessa eli selittävällä analyysitasolla ollaan kiinnostuneita ilmiöiden välisistä syy-yhteyksistä (Jokivuori & Kankainen 2018, 124). Itse käytän metodina **kontekstuaalianalyysiä**. Analyysissä tutkitaan yhteisötason (osa yksilön ”kontekstia” – TM) muuttujien vaikutusta yksilötason muuttujiin survey-tutkimuksessa, ja kyseessä on kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvä menetelmä. Toisin sanoen selvitän analyysissä mahdollisen kontekstuaalivaikutuksen eli ryhmämuuttujan vaikutuksen yksilömuuttujaan, ja kyseinen vaikutus voi olla suora tai epäsuora. Jälkimmäisessä ”yhteisömuuttuja vaikuttaa kahden yksilömuuttujan väliseen riippuvuuteen”. On paljonkin tilanteita, joissa ympäröivä sosiaalinen todellisuus vaikuttaa toimijaan. Kuitenkin menetelmää on Pertti Jokivuoren ja Risto Hietalan mukaan hyödynnetty yhteiskuntatieteissä vain vähän. Yhteisö voi käytännössä olla hyvinkin monenlainen, esimerkiksi perhe, koulu, työorganisaatio tai kunta. Olennaista on se, että yhteisö koostuu ”jäsenistä”. Tämä ryhmäjäsentyys voi periaatteessa olla myös ”virtuaalinen tai mielikuvaan perustuva”, kuten ihmiset, joilla on sama sosioekonominen asema. (Jokivuori & Hietala 2007, 196–197.) Kontekstuaalianalyysin toteuttaminen on Jokivuoren ja Hietalan (emt., 202) mukaan aiheellista aina, kun aineistossa on luonnollinen yhteisötason muuttuja. Tässä tutkimuksessa kyseistä yhteisötasoa edustaa luonnollisesti parisuhde, kahden jäsenen mikroyhteisö.

Laajasti ajateltuna kontekstuaalianalyysi on monitasoanalyysin muoto. Monitasoanalyysiä edustavat kaikki ne analyysimuodot, joissa tutkitaan tai joissa joudutaan ottamaan huomioon useammalla sosiaalisen organisaation tasolla olevia muuttujia. Kontekstuaalianalyysissä tutkitaan yhteisötason vaikutusta yksilöihin, mutta monitasoanalyysiä on myös sellainen, jossa tutkitaan esimerkiksi yksilötason koostumuksen tai toiminnan vaikutusta yhteisötason globaaleihin ominaisuuksiin. (Valkonen 1981, 126.) Globaaleilla ominaisuuksilla tarkoitetaan sellaisia yhteisötason ominaisuuksia, joita ei voi palauttaa yksilötasolle. Näitä ovat esimerkiksi lainsäädäntö ja kieli. Alkula ym. puhuvat kontekstuaalianalyysin ohella rakenneanalyysistä, joka ”etsii yhteisötason rakenteita yksilötason suhteista”. Näiden lisäksi on yhden tason analyysijä: yksilötason analyysi, joka painottuu pelkästään yksilömuuttujiin, ja yhteisötason analyysi, jossa ollaan kiinnostuneita vain yhteisötason muuttujista. (Alkula ym. 2002, 164–165.)

Käytännössä kontekstuaalianalyysi toteutetaan laskemalla **sisäkorrelaatiokerroin** (*intraclass correlation coefficient, ICC*). Se voi saada arvon nolasta yhteen. Nolla tarkoittaa sitä, ettei yhteisömuuttujalla ole minkäänlaista vaikutusta yksilötason muuttujaan eli kyseessä on yksilötason ilmiö. Arvo yksi puolestaan tulkitaan niin, että yksilötason muuttujan vaihtelu johtuu kokonaan yhteisötason muuttujasta. Kyseessä on siis yhteisötason ilmiö. Sisäkorrelaatiokerroin määritetään laskemalla ryhmien välisen varianssin osuus kokonaisvarianssista eli kaavamuodossa $\text{Var}(x_1)/(\text{Var}(x_1)+ \text{Var}(\text{Error}))$. SPSS tuottaa ryhmien välisen varianssin ($\text{Var}(x_1)$) ja ryhmien sisäisen varianssin ($\text{Var}(\text{Error})$), mutta varsinainen sisäkorrelaatiokerroin pitää laskea esimerkiksi laskimella. Kun lopputulos kerrotaan sadalla, saadaan yhteisömuuttujan vaikutuksen osuus yksilömuuttujaan prosentteina. Jos sisäkorrelaatio on vaikkapa 0,08, yhteisömuuttuja selittää 8 % yksilömuuttujan vaihtelusta. Laskettaessa pitää muistaa, että yhteisömuuttuja on aina selittävä muuttuja ja yksilömuuttuja selitettävä muuttuja. Ennen sisäkorrelaatiokertoimen laskemista voidaan laskea myös eetan neliö (*Eta square*), joka antaa jo aavistuksen sisäkorrelaatiokertoimen suuruusluokasta. (Emt., 197–202.) Parisuhdekysymyksen kohdalla sisäkorrelaatiokertoimien laskemiseen ovat päätyneen esimerkiksi Goldberg kumppaneineen (2022).

Monimuuttujamenetelmien, kuten kontekstuaalianalyysin, käytön yhteydessä pitää muistaa **elaboraatio**. Elaboraatioissa vakioidaan kolmas muuttuja eli häivytetään ”kolmannen tekijän vaikutus kahden alkuperäisen muuttujan havaitusta yhteydestä” (Jokivuori & Hietala 2007, 16). Vakioitavaa muuttujaa kutsutaan myös testimuuttujaksi tai z-muuttujaksi (Jokivuori & Kankainen 2018, 120). Vakioinnin jälkeen yhteys saattaa pysyä ennallaan, heiketä tai jopa hävitä kokonaan; toisaalta se saattaa myös vahvistua. Lisäksi on mahdollista, että x:n ja y:n yhteys tulee ilmi vasta tässä vaiheessa. Jos x:n ja y:n välinen yhteys häviää, syynä voi olla se, että z vaikut-

taa sekä x:ään että y:hyn (selitystyyppinen elaboraatio), tai se, että x vaikuttaa y:hyn z:n välityksellä (tulkintatyyppinen elaboraatio). (Alkula ym. 2002, 200–209.)

Elaboraatio-sanan keskellä on latinan "labora", joka tarkoittaa 'työtä' ja 'vai-vannäköä'. Työtä elaboraatio vaatiikin, mutta se on erittäin tärkeää todellisten yhteyksien erottamiseksi näennäisyhteyksistä. Jokivuori ja Hietala (2007, 16) puhuvatkin "aineiston systemaattisesta ja johdonmukaisesta työstämisestä". Tämä ei ole uusi keksintö. Elaboraatioon turvautui nimittäin jo Émile Durkheim kuuluisassa Itsemurha-tutkimuksessaan (1897), jossa hän vertailee eri-ikäisten itsemurhataipumusta ikäluokittain, jolloin iän vaikutus tulee vakioiduksi. Modernin elaboraatiotekniikan käyttö yhteiskuntatieteissä aloitettiin kuitenkin Yhdysvalloissa 1930-luvulla. (Jokivuori & Kankainen 2018, 117–118.) Elaboraatio on tutkimuksessa niin tärkeässä osassa, että voidaan todeta, että "[k]vantitatiivinen tutkimus vailla elaboraatiota ei oikeastaan ole tutkimusta lainkaan" (ema., 119–120; ks. myös Jokivuori & Hietala 2007, 19). Lisäksi on huomautettava, että elaboraatio ei koskaan ole turhaa. Jos siinä ei paljastu mitään, saadaan vahvistusta x:n ja y:n kausaalisuhteesta; jos taas paljastuu, saadaankin esimerkiksi kiinnostavaa osviittaa z:n selitysvoimasta. Tieto lisääntyy joka tapauksessa. (Ks. Alkula ym. 2002, 201.)

"Alkuperäisiä" muuttujia, joiden relaatiosta olen kiinnostunut, edustavat tässä tutkimuksessa parisuhdestatus ja tarkastelemani ympäristömuuttujat, esimerkiksi ympäristöhuoli. Vakioitavia kolmansia muuttujia on ensinnäkin luonnollisesti ikä. Kirjallisuuden perusteella valitsen vakioitavaksi myös koulutus-muuttujan. Mielestäni yksi tärkeä vakioitava muuttuja on se, onko vastaajalla lapsia vai ei. Oletan, että jos vastaajalla on lapsia, hän todennäköisesti miettii heidän tulevaisuuttaan kuume-nevalla ja oikukkaaksi muuttuvalla planeetalla. Samaa selitystä tarjoaa myös Korkmaz (2018, 4045). Oletan toisaalta myös, että parisuhteessa olevilla on lapsia todennäköisemmin kuin sinkuilla. Lisäksi aiemmin mainitsemassani Durkheimin (1985 [1897], 209, 224) Itsemurha-tutkimuksessa lapset nostivat avioliitossa olevienkin suojakerrointa itsemurhaa vastaan selvästi. Lapsi-muuttuja on siis merkittävä muuttuja. Toisaalta Richard C. Stedman (2004, 1401) totesi tutkimuksessaan, etteivät kotona olevat lapset lisää havaittua ilmastonmuutosriskiä kanadalaisten poliittisten vaikuttajien keskuudessa.

Analyysin eri vaiheissa on korvaamattomana apuna IBM SPSS for Windows 28 -tilasto-ohjelma. En esittele paria pientä poikkeusta lukuun ottamatta analyysin tekniistä toteutusta kyseisellä ohjelmalla vaan oletan, että mahdollinen tutkimuksen toistaja osaa käyttää sitä. Lisäksi tuloksia voi ymmärtää olematta perehtynyt SPSS:n käyttöön.

3.3 Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit

Aineistolle esittämäni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Näkyykö aineistossa sukupuolittuneisuus naisten hyväksi ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa?
- 2) Onko ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa eroja parisuhteessa olevien ja sinkkujen välillä?

Hypoteesit puolestaan ovat seuraavat:

- 1) Naisten ympäristötietoisuus ja -toiminta ovat korkeammalla tasolla kuin miesten vastaavat.
- 2) Jos oletetaan ensimmäisen hypoteesin osoittautuvan oikeaksi ja kun lisäksi tiedetään, että kumppanit vaikuttavat toisiinsa, aineistosta paljastuu ero mutta vain miesten kohdalla. Ero säilynee merkitsevä, vaikka ns. z-muuttujien (ikä, lapset ym.) vaikutus elaboroidaan. Toisaalta myös vaikutus toiseen suuntaan on mahdollinen, eli miehet saattavat saada kumppaninsa "rauhoittumaan" ympäristökysymyksissä.

Vaikka parisuhteen ja ympäristötietoisuuden ja toiminnan välillä ei olisikaan merkitsevää yhteyttä, on sekin sosiologisesti kiinnostava tieto (ks. Jokivuori & Hietala 2007, 20).

4 ANALYYSI

4.1 Vastausten jakaumia

Aloitin aineiston käsittelyn deskriptiivisellä eli kuvailevalla analyysillä. Tässä vaiheessa esittelen tutkielman kannalta tärkeiden muuttujien jakaumia. Ensimmäinen sellainen on teorian perusteella kysymys 1 eli sukupuoli (taulukko 1), jota tulin kommentoineeksi jo luvussa 3. Naisia vastaajissa on yli sata enemmän kuin miehiä. Tämä selittynee ainakin osaksi sillä, että naiset välittävät enemmän ympäristökysymyksistä kuin miehet (ks. luku 2.3).

TAULUKKO 1 Vastaajien sukupuolijakauma (kysymys 1)

Sukupuoli	N	%
Mies	515	45,3
Nainen	622	54,7
Yhteensä	1 137	100,0

Myös kysymys 2 eli syntymävuosi on merkittävä myöhemmän elaboraation kannalta. Taulukossa 2 syntymävuodet on luokiteltu vuosikymmenittäin, muutoin taulukosta tulisi liian mittava. Taulukko alkaa 1940-luvulla syntyneistä, koska vanhimmat kyselyyn osallistuneet ovat 74-vuotiaita. Toinen huomio on se, että suurin vastaajaryhmä on 1950-luvulla syntyneet eli käytännössä yli 60-vuotiaat. Tätä voidaan selittää esimerkiksi sillä, että tässä iässä ruuhkavuodet ovat yleensä ohi, joten ihmisillä lienee enemmän aikaa ja voimavaroja kyselyihin vastaamiseen. Mainittakoon vielä, että reilut puolet vastaajista on syntynyt ennen vuotta 1970. Yli 50-vuotiaat painottuvat aineistossa, kun otetaan huomioon se, että suomalaistaustaisten keski-ikä on Tilastokeskuksen (Suomen virallinen tilasto 2021b) mukaan 44,4 vuotta.

Toisaalta käyttämästäni aineistosta puuttuvat alle 15-vuotiaat toisin kuin Suomen virallisesta tilastosta.

TAULUKKO 2 Vastaajien syntymävuodet luokiteltuna (kysymys 2)

Vuosikymmen	N	%	Validi %	Kertymä-%
1940-l.	105	9,2	9,2	9,2
1950-l.	265	23,3	23,3	32,5
1960-l.	213	18,7	18,7	51,3
1970-l.	177	15,6	15,6	66,8
1980-l.	152	13,4	13,4	80,2
1990-l.	147	12,9	12,9	93,1
2000-l.	78	6,9	6,9	100,0
Yhteensä	1137	100,0	100,0	

Taulukossa 3 eritellään vastaajien koulutustasoa. Koulutus on mukana analyysissä, koska se kirjallisuuden mukaan indikoi ympäristötietoisuutta ja -toimintaa. Vastaajista melkein neljäsosalla (24,4 %) on jonkinasteinen yliopistollinen tutkinto. Lisäksi on varmastikin joukko vastaajia, jotka kyselyhetkellä opiskelivat yliopistossa. Vähintään ammattikorkeakoulutasoinen tutkinto on jo yli kolmanneksella (37,5 %) vastaajista. Yleisin yksittäinen koulutustyyppi on kuitenkin ammattikoulu tai -kurssi (20,0 % vastaajista). Pelkästään lukiotaustaisia on vain alle kymmenesosa (8,6 %) vastaajista, ja heistäkin voidaan olettaa monen hakeutuvan tai jo hakeutuneen jatko-opintoihin. Enintään ensimmäisen asteen koulutus on (toistaiseksi) joka kymmenennellä vastaajalla. Tekemäni ristiintaulukoinnin perusteella heistä 38 % on syntynyt 2000-luvulla, vaikka 2000-luvulla syntyneiden osuus vastaajista on vain 6,9 % (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 3 Vastaajien korkein koulutus (kysymys 4)

Koulutusaste	N	%	Validi %	Kertymä-%
Vielä peruskoulussa	12	1,1	1,1	1,1
Kansakoulu tai kansalaiskoulu	40	3,5	3,5	4,6
Peruskoulu	61	5,4	5,4	10,0
Ammattikoulu tai -kurssi	227	20,0	20,0	30,0
Lukio tai ylioppilas	97	8,5	8,6	38,6
Erikoisammattitutkinto	54	4,7	4,8	43,3
Opistotason ammatillinen koulutus	217	19,1	19,2	62,5
Ammattikorkeakoulututkinto (AMK)	131	11,5	11,6	74,1
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto (YAMK)	18	1,6	1,6	75,6
Yliopisto, alempi korkeakoulututkinto (esim. kandidaatin tutkinto)	50	4,4	4,4	80,1
Yliopisto, ylempi korkeakoulututkinto (esim. maisterin tutkinto)	200	17,6	17,7	97,7
Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto	26	2,3	2,3	100,0
Yhteensä	1133	99,6	100,0	
Puuttuu	4	0,4		
Yhteensä	1137	100,0		

Taulukossa 4 avattu kysymys 13 on tämän tutkimuksen kannalta avainkysymyksiä, sillä siinä tiedustellaan parisuhdetilannetta. Selvästi yleisin valittu vaihtoehto on "Kyllä on, asumme yhdessä", jonka valitsi melkein kaksi kolmasosaa (64,0 %) vastaajista. Sen sijaan puoliso tai vakituinen kumppani, jonka kanssa vastaaja ei asu yhdessä, on vain 8,3 %:lla vastaajista. Koska vastausvaihtoehdot ohjaavat ajattelemaan, että kysymyksessä mainittu "puoliso" tai "vakituinen kumppani" voi asua myös eri osoitteessa, päätellen, että kumppanin kanssa asuminen on aineiston perusteella hyvin tyypillistä. Oman arvioni mukaan avoliiton solmimisen kynnyks on nyky-Suomessa kohtalaisen matala, tuohan se myös taloudellisia etuja. Sitä en käy arvioimaan, ovatko yhdessä asuvat vastanneet kyselyyn aktiivisemmin. Parisuhteen ulkopuolella on reilu neljäsosa (27,7 %) vastaajista. Lisäksi taulukossa 5 esitellään erikseen siviilisäätystä. Ilmoitetun parisuhteen kesto muuten vaihtelee alle vuodesta peräti 54 vuoteen (kysymys 14). Koska tässä tutkimuksessa ei analysoida erikseen yhdessä ja erillään asumisen vaikutuksia, olen analyysijä varten yhdistänyt molemmat kyllä-vastaukset. Jäljelle jää siis dikotomia "on parisuhteessa" tai "ei ole parisuhteessa".

TAULUKKO 4 Vastaajien parisuhdetilanne (kysymys 13)

	Parisuhde	N	%	Validi %	Kertymä-%
Validi	Kyllä on, asumme yhdessä	727	63,9	64,0	64,0
	Kyllä on, emme asu yhdessä	94	8,3	8,3	72,3
	En ole parisuhteessa	315	27,7	27,7	100,0
	Yhteensä	1 136	99,9	100,0	
Puuttuu	Systeemi	1	0,1		
Yhteensä		1 137	100,0		

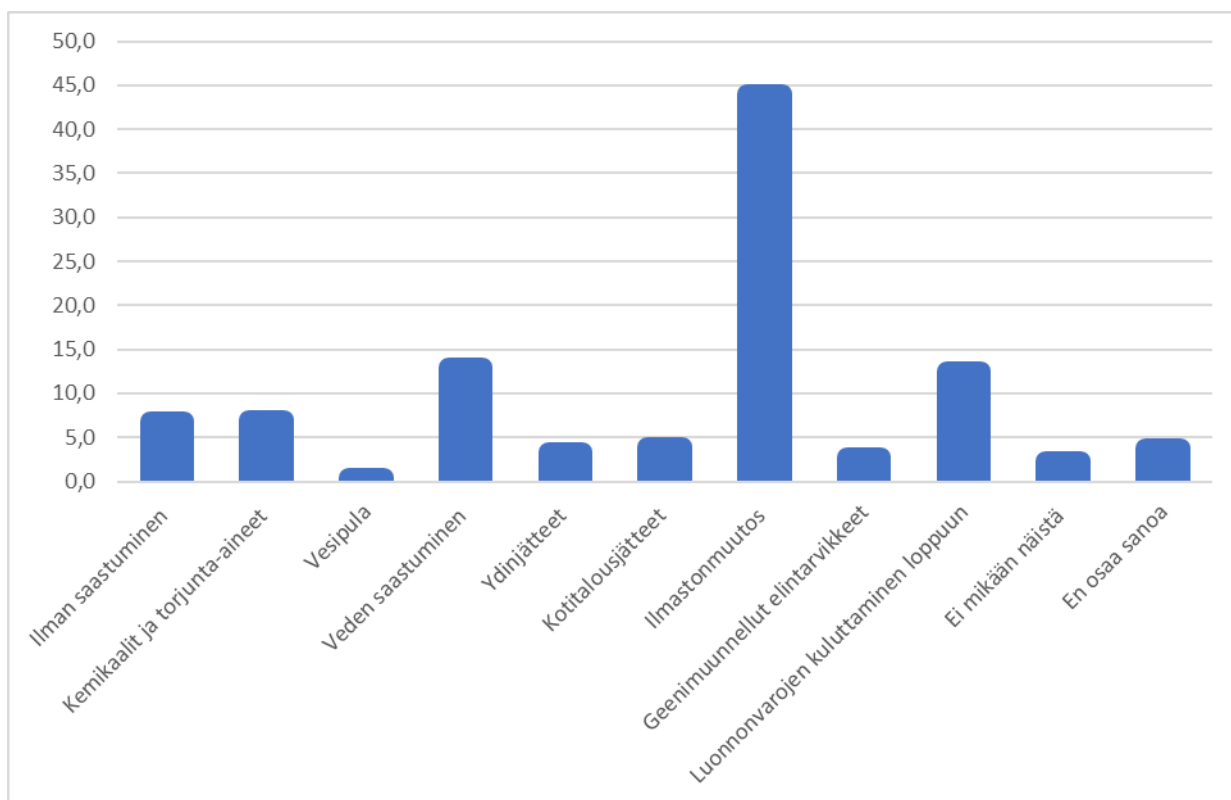
Jätän työelämää ja kumppanin taustaa koskevat kysymykset väliin, koska ne eivät kiinnostavuudestaan huolimatta palvele analyysiä. Seuraavaksi siirryn käsittelemään ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Ensimmäinen sellainen on Suomen kannalta tärkeintä asiaa tiedusteleva kysymys 23A. Vastausten jakaumasta selviää, että ympäristö on merkittävin kysymys 10,3 prosentille vastaajista. Kaksi huolenaihetta menee kuitenkin ylivoimaisesti ympäristön edelle: terveydenhuolto (36,3 %) ja talous (35,6 %). Sen sijaan esimerkiksi rikollisuuden valitsi ykköskysymykseksi vain 0,4 prosenttia vastaajista eli viisi vastaajaa, vaikka rikollisuus onkin säännöllisesti esillä mediassa. Ristiintaulukointi luokiteltujen ikävuosien kanssa osoitti, että 1990-luvulla syntyneistä ympäristön valitsi tärkeimmäksi kysymykseksi peräti 21,2 prosenttia, mutta sen sijoitus on tässäkin tapauksessa kolmas.

Ensimmäinen pelkästään ympäristöasioita selvittävä kysymys on kysymys 28, joka kuuluu: *Kuinka huolestunut yleensä ottaen olet ympäristöasioista?* Siinä vastaajaa pyydetään arvioimaan ympäristöhuolensa vakavuutta asteikolla 1–5, jossa 1 tarkoittaa "ei lainkaan huolestunut" ja 5 "erittäin huolestunut". Tuloksista voidaan huomata, että vain 3,3 % valitsi ykkösen ja jopa 63,5 % päätyi neloseen tai viitoseen. Vastausten keskiarvo on 3,72.

Kysymyksessä 29 tiedustellaan Suomen kannalta merkittävintä ympäristöongelmaa, ja vastausjakauma (kuvio 1) on selvä. Melkein puolet (44,0 %) vastaajista valitsi ilmastonmuutoksen. Ilmastonmuutoksen ylivoimaista voittoa voi perustella esimerkiksi sillä, että asia on ollut paljon esillä, ja sillä, että kyselyä edeltävän vuoden (2019) eduskuntavaalit olivat leimallisesti ilmastovaalit. Ilmastonmuutos myös ilmeisesti näyttäytyy ihmisten mielessä mullistavana ja pelottavana ilmiönä. Toiseksi merkittävimpana ongelmana, selvästi jäljessä, tulee veden saastuminen (12,9 %) ja kolmantena luonnonvarojen kuluttaminen loppuun (12,5 %). Vesi saattaa ihmisten mielessä saastua muttei loppua: vesipulan valitsi vain 0,4 % vastaajista. Toisin kuin esimerkiksi monessa Afrikan maassa makean veden saatavuus ei ole Suomessa ollut ongelma – vettä saadaan itsestään selvästi hanasta. Veden saastuminen vaikuttaa uhkaavammalta kuin ilman saastuminen, jota piti pahimpana ongelmana 6,9 % vastaajista. Lisäksi ihmisiä huolettivat kemikaalit ja torjunta-aineet (7,0 %), kotitalousjät-

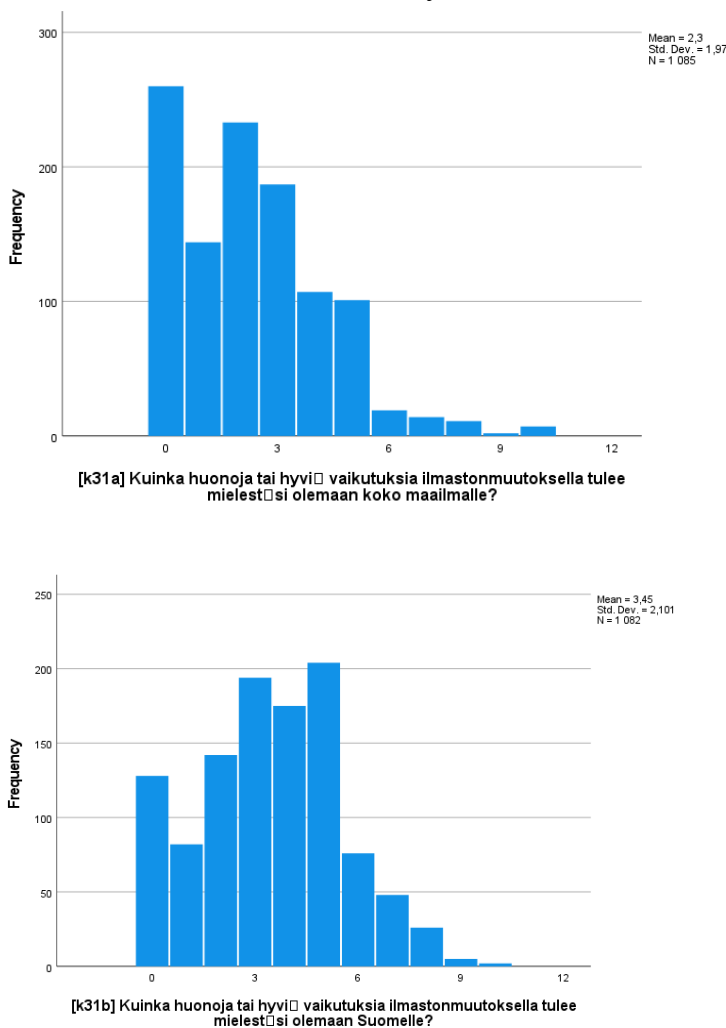
teet (4,0 %), ydinjätteet (3,3 %) ja geenimuunnellut elintarvikkeet (2,8 %). Ydinjätteiden pelko häviää monelle muulle huolelle. Ehkä suomalaisen peruskallioon luotetaan. Listalta ei löytänyt sopivaa vaihtoehtoa 2,3 % vastaajista. Valistunut arvaukseni on se, että ainakin joku heistä pitää suurimpana ongelmana luontokatoa/lajikatoa, joka jostain syystä puuttuu vaihtoehdoista, vaikka sitä pidetäänkin vakavana ongelmana. Toinen tarjokas on ydinvoimaloiden toiminta, josta vastaaja tosin pääsee antamaan arvionsa kysymyksessä 35G. Lisäksi olisin itse valinnut nimenomaan tämän vaihtoehdon, jos ympäristöongelmat eivät ylipäättänsä huolettaisi minua yhtään. Kantaansa ei osannut muodostaa 3,8 % vastaajista. Jakauman perusteella voidaan todeta esimerkiksi se, että ilmastonmuutos voittaa uhkana ylivoimaisesti sen juuri-syinä pidettävät ilman saastumisen (hiilidioksidipäästöt) ja kotitalousjätteet. Tosin jälkimmäisen metaanipäästöjä vähentää kierrätys. Kysymyksen 41A jakaumasta käy ilmi, että melkein kolme neljästä lajittelee jätteitä kierrätystä varten aina.

KUVIO 1 Suomen kannalta merkittävin ympäristöongelma (% vastaajista, kysymys 29)

Kysymysten 30 ja 31 aiheena on ympäristöongelmista nimenomaan ilmastonmuutos. Kysymyksen 30 vastauksista selviää, että melkein kaksi kolmasosaa (63,7 %) katsoo, että ilmasto on muuttunut pääosin ihmisten toiminnan vaikutuksesta, ja vain

4,5 prosentin mielestä se on muuttunut pääosin luonnollisista syistä. Ilmaston muuttumisen kiistää kokonaan vain kourallinen (1,1 %) vastaajia. Kysymyksen 31 vastausten jakaumasta (kuvio 2) puolestaan ilmenee, että ilmastonmuutoksen uskotaan vaikuttavan koko maailmaan (kysymys 31A) kielteisemmin kuin Suomeen (kysymys 31B). Vastausasteikko on nolasta (erittäin huonoja vaikutuksia) kymmeneen (erittäin hyviä vaikutuksia), ja maailman kohdalla yleisin vastausvaihtoehto on 0 (23,3 %), kun taas Suomen kohdalla se on 5 (18,2 %). Myös keskiarvot eroavat toisistaan: 2,3 (maailma) ja 3,45 (Suomi). Toisaalta hyvin harva näkee ilmaston lämpenemisen vaikuttavan Suomeen erityisen mainiolla tavalla.

KUVIO 2 Käsitykset ilmastonmuutoksen vaikutuksista (a) maailmalle ja (b) Suomelle. Asteikko nolasta (erittäin huonoja vaikutuksia) kymmeneen (erittäin hyviä vaikutuksia)

Kysymysryhmä 32 koostuu kuudesta Likert-asteikollisesta väittämästä. Ensimmäinen niistä on *Nykytiede ratkaisee ympäristöongelmat ilman, että elämäntapamme muuttuu juuri lainkaan*. Vastaajista oli eri mieltä tai täysin eri mieltä reilu kolme neljäsosaa (76,1 %). Toisen väittämän *Olemme liian huolissamme ympäristön tulevaisuudes-*

ta, mutta kannamme liian vähän huolta tämän päivän hintatasosta ja työpaikkojen riittävydestä kohdalla moodi on "eri mieltä" (31,6 %). Toisaalta myös samanmielisyyttä ilmenee enemmän kuin edellisen väittämän kohdalla eli noin 30 prosenttia. Tämä ei ole yllättävää, kun otetaan huomioon talouden suuri kannatus Suomen tärkeintä kysymystä valittaessa (ks. kysymys 23). Samanmielisyyttä on vielä suurempi väittämässä *Melkein kaikki nykyisessä elämäntavassamme vahingoittaa luontoa ja elinympäristöämme*, jossa kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa sai taakseen melkein puolet (49,1 %) vastaajista. Täysin eri mieltä oli vain 5,1 % informanteista. Väittämässä *Ihmiset ovat liian huolissaan siitä, että ihmiskunnan kehitys vahingoittaa ympäristöä* oli eri mieltä noin 60 prosenttia vastanneista. Tämä puolestaan on yhdenmukainen ympäristöhuolta tiedustelleen kysymyksen 28 tulosten kanssa. Viidennen väittämän *Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta talouskasvua* kohdalla saman- ja erimielisten määrä on lähellä toisiaan; huomiota herättää se, että peräti kymmenesosa ei osannut vastata kysymykseen. Viimeinen väittämä on tavallaan ristiriidassa edellisen kanssa, ja se kuuluu: *Talouskasvu vahingoittaa aina ympäristöä*. Useampi oli tämän väittämän kohdalla eri mieltä kuin samaa mieltä, lisäksi neljäsosa ei ollut samaa eikä eri mieltä.

Kysymysryhmän 33 kolmea ensimmäistä kohtaa yhdistää halukkuus taloudellisiin uhrauksiin ympäristön suojelemiseksi. Juntunen ja Turja (2023, 125) puhuvat luopumishalukkuudesta, joten käytän itsekin kyseistä käsitettä. A-kohdassa kyse on paljon nykyistä korkeampien hintojen maksamisesta, B-kohdassa paljon nykyistä korkeampien verojen maksamisesta ja C-kohdassa omasta elintasosta tinkimisestä. Kaikissa kohdissa erittäin halukkaita on alle viisi prosenttia, ja yleisin vaihtoehto on "en halukas enkä haluton". Keskeisin ero on siinä, että verokysymyksessä haluttomien osuus on muita suurempi. Luulisin tämän liittyvän Suomen valmiiksi ankarahkoon verotukseen. Myös Juntunen ja Turja (ema., 128) arvioivat ympäristöhuoleen verrattuna rajallisen luopumishalukkuuden syyksi Suomen korkean hintatason ja verotuksen. Kohta D on selvästi eri paria muiden kohtien kanssa, ja se kuuluu: *Kuinka halukas olisit supistamaan luonnonsuojelualueiden kokoa, jotta niitä voitaisiin hyödyntää?* Vastausten jakaumia katseltaessa huomio kiinnittyy ääripään vaihtoehdon "erittäin haluton" suureen osuuteen (55,1 %). Kun mukaan otetaan melko haluttomat, osuus nousee yli kolmeen neljäsosaan (77,9 %). Vaikka taloutta pidetäänkin keskeisenä kysymyksenä Suomessa, tämän kysymyksen perusteella taloutta ei olla valmiita tukemaan ympäristön kustannuksella.

Kysymysryhmässä 34 on seitsemän Likert-asteikollista alakohtaa, joista ainakin neljä ensimmäistä liittyy motivaatioon. Ensimmäisen väittämän *Minun kaltaiseni ihmisen on kerta kaikkiaan liian vaikeaa tehdä juuri mitään ympäristön hyväksi* kanssa oli vähintään eri mieltä melkein kolme neljäsosaa (74,3 %) vastaajista. Sen sijaan kysyttäessä, tekisikö vastaaja sen, mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se maksaisi enemmän ja veisi enemmän aikaa, kielteisen vastauksen antajien osuus jäi alle viiden-

nekseen (18,3 %). Väittämän 34C *Elämässä on tärkeämpiäkin asioita kuin ympäristönsuojelu* moodi oli ”en samaa enkä eri mieltä (32,8 %); erimielisiä oli selvästi enemmän kuin samanmielisiä. Erimielisyys väittämän *Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin* kanssa oli vielä huomattavasti selvempi: osuus oli peräti 73,9 %. E-väittämässä melkein kaksi kolmasosaa (65,3 %) ei uskonut, että *monet väitteet ympäristöuhkista ovat liioiteltuja*. Enemmistölle (59,1 %) ei ollut vaikea sanoa, onko oma elintapa ympäristölle hyödyksi vai haitaksi (väittämä 34F). Sen sijaan vain vajaa neljännes (23,1 %) vastaajista kokee ympäristöongelmien vaikuttavan suoraan jokapäiväiseen elämäänsä (väittämä 34G). Suomalaiset ovatkin arvioni mukaan olleet suhteellisen hyväosaisia ympäristöasioissa.

Kysymysryhmässä 35 tiedusteltiin vastaajien näkemyksiä eri asioiden vaarallisuudesta ympäristölle. Ensimmäinen huomio on se, että teollisuuden aiheuttamaa ilmansaastumista pidettiin keskimäärin vaarallisempana kuin autojen aiheuttamaa ilmansaastumista. Kaikkein vaarallisimmaksi koetaan kuitenkin ilmastonmuutoksen aiheuttama maapallon lämpötilan kohoaminen, jota pitää äärimmäisen vaarallisena kolmasosa (33,0 %) ja hyvin vaarallisena toinen kolmasosa (33,9 %) vastaajista. Muita tiedusteltuja vaarallisia asioita olivat maanviljelyksessä käytettävät torjunta-aineet ja kemikaalit, Suomen jokien, järvien ja vesistöjen saastuminen, joidenkin viljelykasvien geneettinen muuntelu sekä ydinvoimalat. Ydinvoimaloilla oli kysymysryhmän suurin ”ei lainkaan vaarallista” vastanneiden osuus (9,6 %). Geenimuuntelukysymyksellä puolestaan oli selvästi suurempi määrä ”en osaa sanoa” vastanneita kuin muilla kysymyksillä, peräti 14 %.

Kysymysten 36A ja 36B jakaumista voidaan huomata, että tuntuvia sakkoja toivotaan ympäristöä vahingoittaville yrityksille melkein kolme kertaa useammin kuin yksityisille ihmisille. Kun vaihtoehdot sakot ja veroedut yhdistetään, voidaan todeta, että melkein kaksi kolmesta (65,9 %) pitää taloudellista ohjausta tehokkaimpana ratkaisuna yrityksille. Tavalliset ihmiset sen sijaan saadaan aktivoitua parhaiten tiedon ja koulutuksen avulla (45,8 % vastaajista). Tulos ei yllätä, koska pidän itsekin rahaa kielenä, jota elinkeinoelämä ymmärtää.

Kysymyksessä 39 selvitetään vastaajien ympäristölle haitallista käyttäytymistä, A-kohdassa lentomatkoja, B-kohdassa automatkoja ja C-kohdassa naudan- ja lampanlihan syöntiä. Yksi vastaajista oli lentänyt kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana peräti 33 kertaa, tosin joku niistä, jotka eivät osanneet vastata kysymykseen, on saattanut olla siivillä vieläkin useammin. Selvä enemmistö (63,5 %) vastaajista ei kuitenkaan ollut istunut lentokoneessa kertaakaan. Näin suuri osuus vaikuttaa hieinan yllättävältä, ja ilmeisesti siinä näkyykin COVID-19-pandemian vaikutus. Käsitakseni mukaan suomalaisilla on normaalioloissa vaikeuksia Erärannan ja Moisan-derin (2006, 28) sanoin ”problematisoida kaukokaipuunsa”. Vuonna 2017 suomalaiset tekivätkin Suomen ympäristökeskuksen (2019) mukaan peräti 5,4 miljoonaa ul-

komaanmatkaa, joista 72 % oli vapaa-ajanmatkoja. Toisaalta tuoreen ilmastobarometrin mukaan peräti 66 prosenttia vastaajista ei ollut matkustanut lentokoneella vuoden aikana (Hyry 2023). Voidaan kysyä myös sitä, vaikuttaako uusi ilmiö nimeltä lentohäpeä asiaan. Psykologi Kia Aarnio (2023, 119) pitää lentohäpeää merkinä murroksesta, jossa aiemmin hienoiksi koetut asiat eivät olekaan sitä enää. Lentomatkoista ei käy ilmi, kuka on lentänyt työn puolesta ja kuka lomalla. Samalla tavoin yhdellä vastaajalla kuluu autossa tai muussa moottoriajoneuvossa matkustamiseen (pois lukien julkinen liikenne) peräti 120 tuntia viikossa, mikä viittaa siihen, että hän autoilee työkseen. Toisaalta melkein kaikilla (93,5 %) matkustusaika jää enintään kymmeneen tuntiin, ja melkein joka kymmenes (9,6 %) ei autoile lainkaan. Naudan- ja lampaanlihan syönti jakautuu melko tasaisesti, joskin harva (4,2 %) nauttii niistä joka päivä. Näistä ruoka-aineista pidättäytyjiä on 15 %. Sitä kyselystä ei käy ilmi, onko syynä ympäristö, terveys, raha vai kenties jokin muu (ks. esim. Salonen ym. 2018). Nämä luvut ilmeisestikin elävät, sillä Kaljosen ja Nivan (2022, 143) esittelemän tutkimuksen mukaan reilu kolmannes on vähentänyt naudan- ja sianlihan käyttöä ja vajaa kolmannes ilmoitti aikovansa vähentää punaisen lihan nauttimista lähiaikoina.

Kysymykseen 41A vastattiin niin, että melkein kolme neljäsosaa (72,3 %) kiertää aina ja viidesosa (20,0 %) usein. Tiettyjen tuotteiden välttelyä kommentoitaessa yleisin vaihtoehto oli "joskus" (48 %), ja tiettyjä tuotteita *ainakin* joskus ympäristösyistä vältteleviä oli peräti 87,8 %. Toisaalta vain 6,5 % vastanneista kuului luontoa tai ympäristöä suojelemaan ryhmään (kysymys 42). Viimeisen viiden vuoden aikana oli viidesosa (20,1 %) *allekirjoittanut ympäristönsuojelua koskeneen vetoituksen tai vastaavan* (kysymys 43A), ja vajaa viidesosa (18,8 %) oli *lahjoittanut rahaa ympäristönsuojelujärjestölle tai -ryhmälle* (kysymys 43B). Sen sijaan mielenosoitukseen tai marssille ympäristöasian vuoksi oli samalla aikavälillä osallistunut vain 3 prosenttia vastaajista (kysymys 43C).

Ympäristöaiheiset kysymykset päättyivät asuinympäristössä havaittujen ympäristövaikutusten tiedusteluun (kysymys 44). Ilman ja veden saastumisen tapauksessa selvästi yleisin vastaus oli "ei lainkaan", mikä kertoo Suomen suhteellisen hyvästä ympäristötilanteesta. Sään ääri-ilmiöt olivat vaikuttaneet kuluneen 12 kauden aikana sen sijaan "vain vähän" (31,8 %) tai "jonkin verran" (31,6 %). Kesällä 2020 olikin selvä helleputki: Ilmatieteen laitoksen kotisivujen (n. d.) mukaan 11.6.–29.6.2020 mitattiin ainakin jollakin havaintoasemalla hellelukema, ja maksimilämpötila oli peräti 33,5 °C.

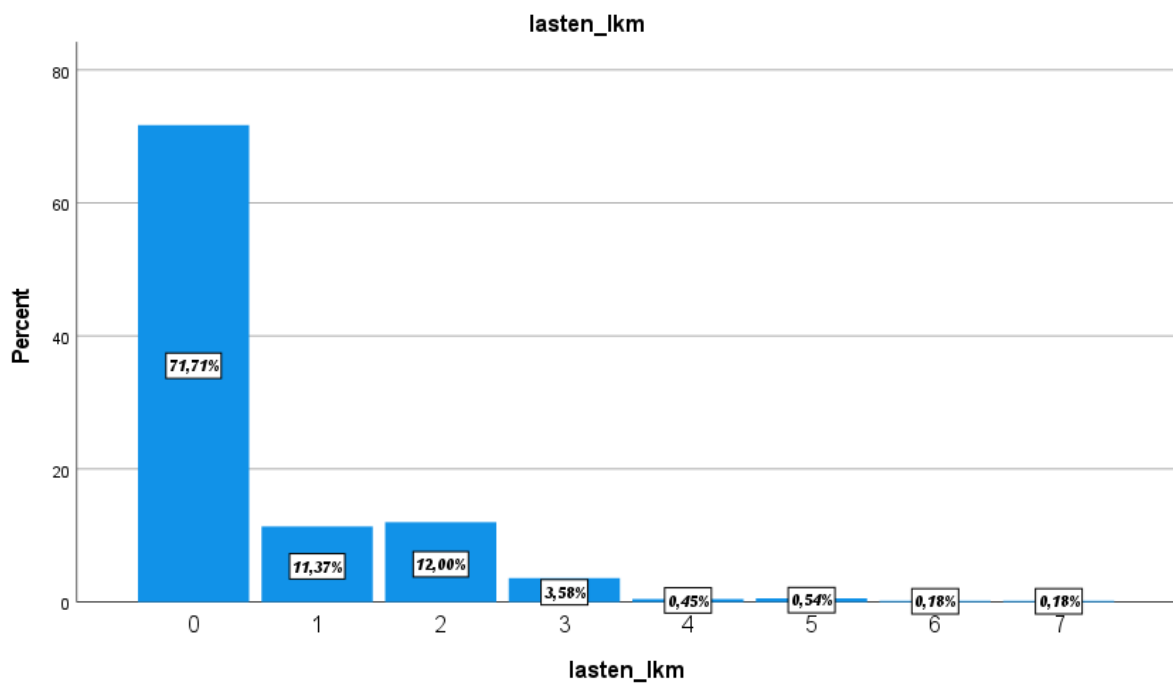
Kysymyksessä 4 tiedusteltiin vastaajan parisuhdetilannetta. Tutkimuksen tekijät ovat kuitenkin nähneet hyväksi selvittää erikseen vastaajien siviilisäädyn, jota esittelen taulukossa 5. Eniten huomiotani herättää "ei mikään yllä olevista" -vastauksen valinneiden suuri määrä (11 %). Erillisen ristiintaulukoinnin perusteella tämäkin korostuu jonkin verran 2000-luvulla syntyneissä. Naimisissa olevia vastaajia

(47,6 %) on yli 2,5-kertaisesti avoliitossa oleviin (17,7 %) verrattuna. Eronneita on vähän (7,8 %), mutta tätä voidaan selittää sillä, että monet siirtyvät suhteellisen riva- kasti uuteen parisuhteeseen. Sellaisia, jotka eivät koskaan ole olleet avio- tai avolii- tossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, on arvioni mukaan suhteellisen niukasti, jos otetaan huomioon se, että vastaajien ikähaarukka alkaa 15-vuotiaista.

TAULUKKO 5 Vastaajien ilmoittama siviilisäätö (kysymys 59)

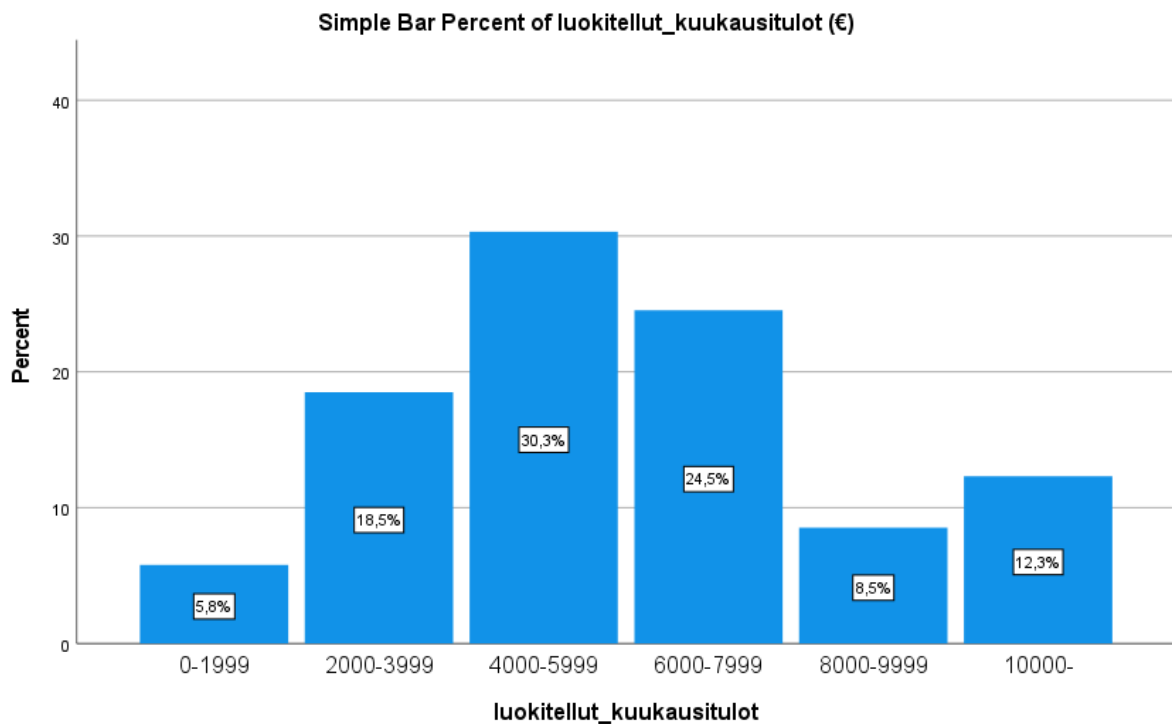
	Status	N	%	Validi %	Kertymä- %
Validi	Naimisissa	534	47,0	47,6	47,6
	Avoliitossa	199	17,5	17,7	65,3
	Rekisteröidyssä parisuhteessa	3	0,3	0,3	65,5
	Asumuserossa (mutta vielä virallises- ti naimisissa tai rekisteröidyssä pari- suhteessa)	4	0,4	0,4	65,9
	Eronnut avioliitosta tai rekisteröidys- tä parisuhteesta	88	7,7	7,8	73,7
	Leski avioliiton tai rekisteröidyn pa- risuhteen jälkeen	25	2,2	2,2	76,0
	En ole koskaan ollut avio- tai avolii- tossa tai rekisteröidyssä parisuhtees- sa	147	12,9	13,1	89,0
	Ei mikään yllä olevista	123	10,8	11,0	100,0
	Yhteensä	1 123	98,8	100,0	
Puuttuu	Systeemi	14	1,2		
Yhteensä		1 137	100,0		

Talouteen kuuluvien lasten lukumäärä on elaboraation kannalta olennainen muuttuja, koska tutkimuskirjallisuudessa on esitetty oletuksia, että parisuhteen mahdollinen vaikutus saattaisi johtua itse asiassa lapsista. Lasten lukumäärä on saa- tu yhdistämällä SPSS:llä muuttujat 55C (7-17-vuotiaat lapset) ja 55D (enintään 6- vuotiaat lapset). Kuten kaaviosta 3 käy ilmi, selvä enemmistö (71,7 %) vastaajista asuu kotitaloudessa, jossa on pelkkiä aikuisia: näihin kuuluvat toisaalta sinkut ja lapsettomat pariskunnat, toisaalta ne, joiden lapset ovat jo lentäneet pesästä. Vain 1,3 prosentissa (15 vastaajaa) talouksista on enemmän kuin kolme alaikäistä. Asia on näin siitä huolimatta, että osa talouksista on varmastikin uusperheitä, joihin kuuluu kummankin osapuolen lapsia.

KUVIO 3 Alaikäisten henkilöiden lukumäärä taloudessa

Tarkoitukseni on myöhemmässä analyysissä vakioida myös kotitalouden yhteenlasketut bruttotulot. Lukuun pyydettiin laskemaan myös pääomatulot ja kaikki sosiaalietuudet. Vastauksien keskiarvo on 6 075 €, joka saadaan kokoon esimerkiksi niin, että talouteen kuuluu kaksi mediaanituloista leivänhankkijaa. Vastauksia tähän kysymykseen saatiin vain 738 kappaletta, joten monet eivät osanneet tai halunneet ilmoittaa taloutensa tuloja. Bruttotulot ovat jatkuva muuttuja, joten käsiteltävyyden vuoksi tein siitä luokitellun muuttujan. Sen jakaumaa voi ihmetellä kuviossa 4.

KUVIO 4 Vastaajan kotitalouden bruttokuukausitulot (€) luokittain (% vastaajista)

4.2 Yhteyksiä havainnoimassa

4.2.1 Sukupuolten välinen ero

Pitkän kuvailevan analyysin jälkeen onkin korkea aika siirtyä yhteyksiä havainnoivalle tasolle. Aloitan sen selvittämällä mahdollisia eroja miesten ja naisten välillä (ks. tutkimuskysymys 1). Ensimmäinen ristiintaulukointi paljasti, että ympäristön Suomen tärkeimmäksi kysymykseksi valinneiden naisten (11,5 %) ja miesten (10,2 %) osuudessa on suhteellisen pieni ero (kysymys 23A). P-arvo jää alle 0,05:n, mutta se saattaa selittyä esimerkiksi sillä, että naisille terveydenhuolto on selvästi tärkeämpää kuin miehille. Ympäristöasioista naiset ovat selvästi huolestuneempia (kysymys 28): naisten keskiarvo asteikolla 1–5 on 3,87 ja miesten 3,50. Ero on erittäin merkitsevä ($p < 0,001$). Tästä huolimatta täytyy todeta, etteivät miehetkään suhtaudu ympäristöasioihin erityisen huolettomasti. Miehillä kylläkin on myös suurempi keskihajonta. Samoin huolien kohdistumisessa (kysymys 29) on tilastollisesti erittäin merkitseviä eroja. Naiset (46,5 %) esimerkiksi valitsevat selvästi useammin ilmastomuutoksen tärkeimmäksi ympäristöhuolekseen kuin miehet (41,0 %). Veden saastuminen on sen

sijaan vahvasti miehinen huoli (16,8 % vs. 9,8 %). Ymmärrän tätäkin huolta, koska puhdas vesi on Suomelle tärkeä voimavara.

Kysymyksen 30 ristiintaulukoinnista sukupuolen kanssa käy ilmi, että naiset pitävät miehiä todennäköisemmin ilmastonmuutosta pääosin ihmisen aiheuttamana. Kysymyksistä 31A ja 31B tekemäni varianssianalyysi taas kertoo, että naiset pitävät ilmastonmuutoksen seurauksia maailmalle ja Suomelle keskimäärin pahempina kuin miehet pitävät. Maailman kohdalla ero on tosin vain *melkein* merkitsevä.

Kysymysryhmässä 32 ei ristiintaulukoinnissa ole tilastollisesti merkitsevää eroa vain viimeisen väittämän *Taloukasvu vahingoittaa aina ympäristöä* kohdalla ($p = 0,804$). Vastausten moodit ovat kuitenkin samoja paitsi väittämässä 32E, jossa miesten moodi on "samaa mieltä" (27,5 %) ja naisten "eri mieltä" (26,7 %). Tämän väittämän *Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta taloukasvua* kohdalla "en osaa sanoa" -vaihtoehdon valitsi 5,8 % miehistä mutta peräti 13,5 % naisista. Varianssianalyysillä tuotettuja keskiarvoeroja voi ihmetellä taulukossa 6. Suurin ero on kysymyksessä 32E *Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta taloukasvua*. Lisäksi miehillä esimerkiksi luottamus tieteseen (tai vaihtoehdoisesti halu ulkoistaa ongelma tietelle) on suurempi kuin naisilla. Kannattaa huomata myös, että viimeisen väittämän *Taloukasvu vahingoittaa aina ympäristöä* kohdalla ei sukupuolieroa ole lainkaan, tosin naisilla (1,708) on selvästi suurempi keskihajonta kuin miehillä (1,387).

TAULUKKO 6 Vastausten keskiarvot sukupuolittain kysymysryhmässä 32 (1 = täysin samaa mieltä, 5 = täysin eri mieltä)

Kysymys	Miehet	Naiset	P-arvo
32A Nykytiede ratkaisee ympäristöongelmat ilman, että elämäntapamme muuttuu juuri lainkaan.	3,88	4,22	< 0,001
32B Olemme liian huolissamme ympäristön tulevaisuudesta, mutta kannamme liian vähän huolta tämän päivän hintatasosta ja työpaikkojen riittävydestä.	3,22	3,49	< 0,001
32C Melkein kaikki nykyisessä elämäntavassamme vahingoittaa luontoa ja elinympäristöämme.	3,00	2,68	< 0,001
32D Ihmiset ovat liian huolissaan siitä, että ihmiskunnan kehitys vahingoittaa ympäristöä.	3,55	3,81	<0,001
32E Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta taloukasvua.	3,27	3,88	< 0,001
32F Taloukasvu vahingoittaa aina ympäristöä.	3,71	3,71	0,952

Kysymyksistä 33A, 33B ja 33C on tässä tutkimuksessa laadittu summamuuttuja nimeltä Luopumishalukkuus. Siitä laskettu Cronbachin alfa on 0,842, mitä voidaan pitää erinomaisena, koska hyvän arvon alarajaksi mielletään tyypillisesti 0,6. Cronbachin alfan avulla arvioidaan summamuuttujan sisäistä konsistenttisuutta eli sitä, mittaako se kokonaisuutena samaa asiaa. Kyse on reliabiliteetista. (Jokivuori & Hietala 2007, 135; ks. myös Alkula ym. 2002, 99.) Summamuuttujan pohjalta tekemä-

ni varianssianalyysin perusteella naiset ovat valmiimpia taloudellisiin uhrauksiin ympäristön vuoksi kuin miehet. Toisaalta naiset ovat haluttomampia ($p = 0,025$) su-pistamaan luonnonsuojelualueiden kokoa, jotta niitä voitaisiin hyödyntää taloudelli-sesti (kysymys 33D). Kysymysryhmässä 34 vain toiseksi viimeisessä väittämässä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa keskiarvoissa. Miesten ja naisten on siis keski-määrin yhtä vaikea sanoa, ovatko heidän elintapansa ympäristölle hyödyksi vai hai-taksi ($p = 0,417$). Toisaalta ristiintaulukointi paljastaa vastauksissa selviä eroja, jotka eivät näy keskiarvoissa. Suurin keskiarvoero tässä kysymysryhmässä syntyi väittä-män 34C *Elämässä on tärkeämpiäkin asioita kuin ympäristönsuojelu* kohdalla (miehet 2,88 ja naiset 3,38). Tämä on myös sikäli harvinainen tapaus, että siinä miesten kes-kiarvo jäi skaalan keskipisteen 3 eli ”ei samaa eikä eri mieltä” vähemmän ympäris-töystävälliselle puolelle. Lisäksi erityisesti väittämän 34E kohdalla miesten keskiha-jonta (1,190) on selvästi suurempi kuin naisten (0,983).

TAULUKKO 7 Vastausten keskiarvot sukupuolittain kysymysryhmässä 34 (1 = täysin samaa mieltä, 5 = täysin eri mieltä)

Kysymys	Miehet	Naiset	P-arvo
34A Minun kaltaiseni ihmisen on kerta kaikkiaan liian vaikeaa tehdä juuri mitään ympäristön hyväksi.	3,62	4,05	< 0,001
34B Teen, mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se mak-saisi enemmän ja veisi enemmän aikaa.	2,80	2,60	< 0,001
34C Elämässä on tärkeämpiäkin asioita kuin ympäristönsuoje-lu.	2,88	3,38	< 0,001
34D Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin.	3,68	4,01	< 0,001
34E Monet väitteet ympäristöuhkista ovat liioiteltuja.	3,50	3,95	< 0,001
34F Minun on vaikea sanoa, ovatko elintapani ympäristölle hyödyksi vai haitaksi.	3,55	3,60	0,417
34G Ympäristöongelmat vaikuttavat suoraan jokapäiväiseen elämääni.	3,45	3,19	< 0,001

Myös kysymysryhmässä 35 on nähtävissä erittäin merkitsevät sukupuolierot. Kysymysryhmässä vastaajia pyydettiin arvioimaan eri asioiden vaarallisuutta as-teikolla yhdestä (äärimmäisen vaarallista) viiteen (ei lainkaan vaarallista). Ylivoimai-sesti suurin sukupuoliero on suhtautumisessa ydinvoiman vaarallisuuteen (kysymys 35G): naisten keskiarvo on 2,49 ja miesten 3,52. Toinen erityisen huomionarvoinen ero on siinä, että 17,8 % naisista ja 11,0 % miehistä ei pystynyt muodostamaan kan-taa joidenkin viljelykasvien geneettisen muuntelun vaarallisuuteen (kysymys 35H). Yhtä mieltä naiset (1,95) ja miehet (2,26) ovat siitä, että ilmastonmuutoksen aiheut-tama maapallon lämpötilan kohoaminen on vaarallisempaa kuin muut kysytyt uhat.

Kysymyksen 36B vastauksista ilmenee, että miehet (44,2 %) pitävät verohelpoituksia parhaana motivoituneina yksilöille useammin kuin naiset (39,3 %), kun taas naiset (47,3 %) painottavat miehiä (40,1 %) enemmän tiedon ja koulutuksen antamista. Kysymyksen 36A vastauksista saadaan periaatteessa samansuuntaisia tuloksia, mutta ne eivät ole tilastollisesti merkitseviä ($p = 0,078$).

Lentomatkoissa ei sukupuolten välillä saada tilastollisesti merkitsevää eroa (kysymys 39A). Sen sijaan naiset viettävät aikaa moottoriajoneuvon kyydissä huomattavasti vähemmän kuin miehet: ero keskiarvoissa on yli kaksi tuntia (kysymys 39B). Miehillä on tosin huomattava keskihajonta, melkein kymmenen tuntia. Koska selvästi korkeimmat havainnot tulivat miesinformanteilta, tein vielä mediaanivertailun ja huomasin, että miesten mediaani on kolme tuntia ja naisten kaksi. Käyttämästäni aineistosta ei selviä, onko vastaajalla auto vai ei. Kuitenkin esimerkiksi Ilmasto-*barometr*istä 2023 käy ilmi, että naisilla ei ole autoa käytössään niin usein kuin miehillä, kuten luvussa 2.3 totesinkin. Oletan, että se pitää paikkaansa myös tämän aineiston kohdalla, ja premissinä on se, että jos auto on käytössä, sitä myös käytetään. Lisäksi arvioin, että miehet ajavat naisia enemmän työn puolesta, esimerkiksi kuorma-autonkuljettaja mielletään tyypillisesti mieheksi. Myös kysymyksessä 39C nautan- ja lampaanlihan syönnistä näkyy tilastollisesti erittäin merkitsevä sukupuoliero. Erittäin voimakas ero on "0 päivänä viikossa" vastanneilla: naisilla prosenttiluku oli 19,4 ja miehillä vain 8,0. Tässä tulee kiusaus puhua siitä, miten kasvissyönti mielletään mieluumminkin naisten heiniksi ja miten tosimies ei syö kanin eväitä, mutta todellisuudessa ainakin osa tämän vaihtoehdon valinneista naisinformanteista syö varmasti esimerkiksi kanaa tai kalaa (ks. De Backer ym. 2020). Tulos vahvistaa käsitystä, että liha on Suomessa edelleen maskuliinista (ks. luku 2.3).

Aina jätteensä lajittelevia naisia (75,1 %) on enemmän kuin miehiä (65,8 %), ja eron p -arvo on 0,015. Naiset myös välttävät tiettyjen tuotteiden ostamista ympäristöystävällisyydestä useammin kuin miehet. Ero on suuri "usein" (naiset 40,4 % ja miehet 27,1 %) ja "en koskaan" (naiset 8,3 % ja miehet 19,1 %) vastanneissa. Sen sijaan "aina" ympäristön vuoksi boikotoivilla ero on vain 0,7 prosenttiyksikköä. Ympäristöryhmäjäsenyyksissä (kysymys 42) on havaittavissa pieniä, tilastollisesti melkein merkitseviä ($p = 0,044$) eroja (naiset 8 %, miehet 5 %). Sen sijaan ympäristöaiheisen vetoamisen allekirjoittamisessa (kysymys 43A) on erittäin merkitsevä sukupuoliero ($p < 0,001$). Joka neljäs (25,9 %) nainen on allekirjoittanut sellaisen viimeisen viiden vuoden aikana, kun taas miesten vastaava osuus on 15,5 %. Sama koskee rahalahjoituksia (kysymys 43B): naisista tällaiseen taloudelliseen uhraukseen on päätyntä 23,6 % ja miehistä 13,0 %. Mielenosoitusaktiivisuudessa (kysymys 43C) ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Kaiken muun lisäksi naiset kokevat niin ilman saastumisen, veden saastumisen kuin äärimmäisten sääilmiöidenkin vaikuttaneen asuinympäristöönsä

enemmän kuin miehet (kysymys 44). Huomata kannattaa myös, että kahdessa ensimmäisessä tapauksessa naiset vastasivat selvästi useammin ”en osaa sanoa”.

4.2.2 Parisuhteessa vai ei

Edellä totesin, että sukupuolen tilastollinen yhteys ympäristökysymyksiin on käytämässäni aineistossa melkoisen selvä. Parisuhdestatuksen kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja on sen sijaan jonkin verran hankalampi löytää. Sellaisia muuttujia, joissa parisuhde muodostaa tilastollisesti merkitsevän eron on ensinnäkin kysymys 23A, jossa tiedustellaan Suomen tärkeintä kysymystä tällä hetkellä ($p = 0,003$). Ero ei tosin tule suhtautumisesta ympäristöön vaan talouden korostumisesta parisuhteessa olevilla: ero on peräti yksitoista prosenttiyksikköä (38,4 % vs. 27,4 %). Ympäristökysymyksiä tarkasteltaessa parisuhteessa olevat ovat lievästi ($p = 0,052$) eri mieltä Suomen kannalta merkittävimmästä ympäristöongelmasta. He valitsivat useammin ilmastonmuutoksen (44,4 % vs. 39,9 %). Suurin ero tulee kuitenkin ilmansaasteiden kohdalla. Parisuhteessa olevista 7,9 % valitsi ne mutta ei parisuhteessa olevista vain 2,7 %. Pyytämättä tulee mieleen lapsimuuttuja: on mahdollista, että parisuhteessa olevat ajattelevat pienokaisten hengitysilman puhtautta. Seuraava merkitsevä ero ($p = 0,009$) on väittämässä *Taloukskasvu vahingoittaa aina ympäristöä*. Mainittakoon myös, että (täysin) eri mieltä olevien osuus on kyseisen väittämän kohdalla suurempi parisuhteessa olevilla (54,6 % vs. 44,1 %). Tämä käy yksiin edellä mainitun talousasioiden korostamisen kanssa. Yhteys saattaa perustua ikään, ovathan parisuhteessa olevat keskimäärin vanhempia kuin ei parisuhteessa olevat.

Luopumishalukkuudessa (kysymykset 33ABC) ja kysymyksessä 33D havaittavat erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Sen sijaan kysymyksissä 34A ja 34B on tilastollisesti merkitsevä ero. Parisuhteessa elävistä 77,7 % kiistää väitteen siitä, että heidän kaltaistensa on liian vaikeaa tehdä juuri mitään ympäristön hyväksi, kun taas sinkkujen vastaava prosenttiluku on 67,2. Lisäksi parisuhteessa olevista reilut puolet (51 %) tekee sen, mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se maksaisi enemmän ja veisi enemmän aikaa, kun taas ei parisuhteessa olevissa tällaisia on vajaa kaksi viidestä (38,2 %). Sen sijaan eri asioiden vaarallisuuden kokemisessa (kysymysryhmä 35) ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

Kysymysparista 36A ja 36B selviää, että parisuhteessa olevat kannattavat taloudellisista sanktioista yrityksille enemmän veroetuja kuin parisuhteen ulkopuolella olevat, joilla taas korostuu suhteellisesti enemmän sakkojen uhka. Tämä ero näkyy myös yksilöiden aktiivisuudessa muttei niin voimakkaana. Moodit ovat kummallakin samoja. Tässäkin tapauksessa huomiota kiinnitti selvä ero ”en osaa sanoa” -vastauksien osuudessa, joka oli ei parisuhteessa olevilla huomattavasti suurempi.

Kuten sukupuolten välillä, lentomatkailussa parisuhde ei toimi erottelevana tekijänä (kysymys 39A). Parisuhteessa olevat viihtyvät moottoriajoneuvossa noin tunnin pidempään viikossa, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,105$). Naudan- ja lampaanlihan syönnissä varianssianalyysi ei paljasta tilastollisesti merkitseviä keskiarvoeroja, mutta ristiintaulukoinnilla erot löytyvät. Erityisesti huomio kiinnittyy "0 kertaa viikossa" vastanneiden osuuksiin, joka on parisuhteessa olevilla 11,8 % ja sinkuilla peräti 18,7 %. Parisuhteessa olevista jätteet kierrätystä varten lajittelee aina 73,9 %, mikä on selvästi enemmän kuin ei parisuhteessa olevien 60,2 %. Parisuhteessa olevat myös välttävät tiettyjen tuotteiden ostamista ympäristösyistä useammin kuin sinkut (kysymys 41B, $p < 0,001$). Parisuhteessa olevilla on myös suurempi todennäköisyys kuulua ympäristöryhmään ($p = 0,047$). Vetoomuksien allekirjoittamisessa (kysymys 43A) ja rahalahjoituksissa (kysymys 43B) ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Sen sijaan mielenosoitusaktiivisuus on parisuhteessa olevilla lievästi suurempi (kysymys 43C). Tämän kappaleen lopuksi totean, että parisuhteella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä erilaisten ympäristöongelmien havaitsemiseen (kysymys 44).

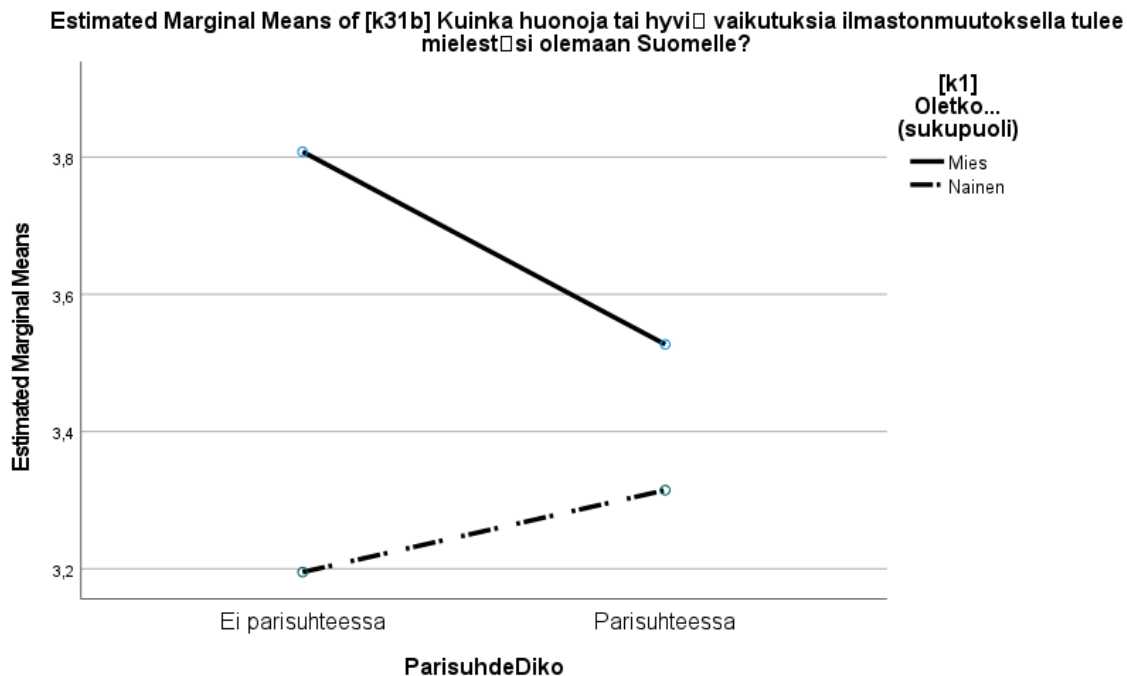
4.2.3 Sukupuoli ja parisuhde yhdessä

Seuraavassa vaiheessa yhdistän sukupuolen ja parisuhteen vaikutuksen. Tätä varten koodasin ohjaajani kanssa SPSS:llä uuden muuttujan nimeltä Ryhmä. Sillä on neljä arvoa: 1) miehet ei parisuhteessa, 2) miehet parisuhteessa, 3) naiset ei parisuhteessa ja 4) naiset parisuhteessa. Muuttujan avulla pyrin selvittämään, onko esimerkiksi vain toisella sukupuolella parisuhdetilanteesta riippuvia eroja ympäristöasioissa. Ero löytyikin luopumishalukkuudessa (summamuuttuja 33ABC). Taulukosta 8 voi huomata, että miesten valmius korkeampiin hintoihin, veroihin ja elintason laskuun ympäristösyistä kasvaa, jos mies on parisuhteessa; naisilla muutosta ei käytännössä ole. Toinen havainto on se, että sinkkunaisilla kyseinen halukkuus on korkeampi kuin parisuhteessa olevilla miehillä. Mainittakoon vielä, että summamuuttujaa varten arvot käännettiin niin, että korkeampi numeerinen arvo tarkoittaa korkeampaa halukkuutta. Summamuuttujan ulkopuolelle jääneestä muuttujasta 33D voidaan sanoa hieman yllättäen, että parisuhteessa miesten halukkuus supistaa luonnonsuojelualueiden kokoa ei ole aivan niin suurta kuin parisuhteen ulkopuolella.

TAULUKKO 8 Eri vastaajaryhmien halukkuus taloudellisiin uhrauksiin ympäristösyistä eli luopumishalukkuus (1 = erittäin haluton, 5 = erittäin halukas)

Status	ka.	N	keskihajonta
Miehet ei parisuhteessa	2,6111	151	1,02289
Miehet parisuhteessa	2,7356	387	1,01110
Naiset ei parisuhteessa	2,9267	169	0,81920
Naiset parisuhteessa	2,9306	429	0,90971
Kaikki	2,8215	1136	0,95450

Eroja on havaittavissa myös kysymyksessä 31B ($p = 0,028$) ilmastonmuutoksen vaikutuksista Suomelle (kuvio 4). Aineistossa miesten keskiarvo pienenee, jos he ovat parisuhteessa, ja naisten sen sijaan kohoaa hiukan. Keskiarvot siis lähenevät toisiaan niin, että miesten näkemykset eivät ole enää niin valoisia ja naisten näkemykset valostuvat hiukan. Tästä voisi ajatella, että naiset saavat miehet tajuamaan, ettei Suomenkaan tulevaisuus välttämättä erityisen suotuisa ole ja että keskustelu mieluisan miehen kanssa haihduttaa naisen synkimmät ilmastomietteet. Tätä ajatusta ei kuitenkaan voi todistaa. Myös kysymyksen 31A eli ilmastonmuutoksen vaikutuksia maailmaan koskevan kysymyksen kohdalla parisuhde näyttäisi vaikuttavan naisia tyynnyttävästi, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,107$).

KUVIO 4 Miesten ja naisten erot ajatuksissa Suomen ilmastotulevaisuudesta parisuhdetilanteen mukaan (0 = erittäin huonoja vaikutuksia, 10 = erittäin hyviä vaikutuksia)

Myös ristiintaulukointi paljastaa kiinnostavia eroja. Esimerkiksi muuttujan 23A (Suomen tärkein kysymys) jakaumasta selviää, että sinkkumiehet (13,3 %) valitsevat useammin ympäristön ykköskysymykseksi kuin parisuhteessa olevat miehet (9,0 %). Tämä on vastoin hypoteesiani. Vastaavasti talouden painottaminen nousee miehillä parisuhteen myötä 28,3 %:sta 41,9 %:iin ja naisillakin 26,4 %:sta 34,9 %:iin. Tämä ero saattaa johtua lapsista, joiden huoltaminen käy kalliiksi. Toisaalta parisuhteessa olevat miehet (keskiarvo 3,55) ovat enemmän huolestuneita ympäristöasioista kuin ei parisuhteessa olevat miehet (3,36) mutta edelleen vähemmän kuin naiset (3,83–3,88).

Kysymysryhmässä 34 yhtä väittämää (34F) lukuun ottamatta kaikilla väittämillä oli erittäin merkitsevä ero ($p < 0,001$) ristiintaulukoitaessa Ryhmä-muuttujan kanssa. Lähtökohtaisesti parisuhteessa olevalla miehellä on ympäristöystävällisemmät ja samalla lähempänä naisten kantoja olevat ympäristöasenteet. Voimakkaimmin tämä näkyy kysymyksessä 34B *Teen mikä on oikein ympäristön kannalta, vaikka se maksaisi enemmän ja veisi enemmän aikaa*, jossa "samaa mieltä" olevien osuus oli ei parisuhteessa olevilla miehillä 27,0 % mutta parisuhteessa olevilla miehillä 44,3 %, mikä on jo naisten tasoa. Samansuuntaisia tuloksia tulisi myös kysymysryhmästä 35, joka käsittelee eri asioiden vaarallisuutta, mutta monessa kohdassa ristiintaulukoinnin ehdot eivät täyty odotettujen frekvenssien osalta. Kysymyksen 36 jakaumasta huomataan, että parisuhteessa olevat miehet sekä että naiset painottavat veroetuja sakkujen sijaan sinkkuihin verrattuna, ja naisilla muutos on vielä miehiä suurempi. Yksilötason motivoijaa valittaessa parisuhteessa olevat miehet ja naiset ovat samanhenkisiä. Naiset ryhtyvät parisuhteessa yhä enemmän korostamaan veroetuja ja yhä harvemmin tiedon ja koulutuksen lisäämistä, joka on kuitenkin kummankin ryhmän moodi. Tieto ja koulutus -vaihtoehdon kohdalla nähdään lisäksi huomattavan suuri ero sinkkumiesten (34,9 %) ja sinkkunaisten välillä (55,8 %).

Moottoriajoneuvossa (kysymys 39B, $p < 0,001$) parisuhteessa olevat miehet viihtyvät pisimpään, keskimäärin kuusi tuntia. Se on reilut puoli tuntia enemmän kuin sinkkumiehillä. Parisuhteessa olevat naiset käyttävät moottorointiin aikaa noin 3,7 tuntia, joka on yli tunnin enemmän kuin sinkkunaisilla. Tarkastelin Ryhmä-muuttujan avulla myös lihansyöntikysymystä (kysymys 39C). Ristiintaulukoinnissa (taulukko 9) kävi ilmi, että parisuhteessa olevista naisista nautan- ja lampaanlihasta pidättyy 15,9 % mutta sinkkunaisista peräti 28 % ($p < 0,001$). Miehillä osuudet ovat pienempiä ja ero vähäisempi ($p = 0,004$). Vähintään viitenä päivänä viikossa nauttaa tai lammasta nauttii melkein neljäsosa (24,6 %) sinkkumiehistä mutta vain alle kymmenen prosenttia (9,1 %) sinkkunaisista.

TAULUKKO 9 Naudan- tai lampaanlihan syönti (kysymys 39C)

		miehet ei parisuhteessa	miehet parisuhteessa	naiset ei parisuhteessa	naiset parisuhteessa	Yhteensä
0 päivänä viikossa	n %	15 9,0 %	30 7,6 %	46 28,0 %	64 15,9 %	155 13,7 %
1 päivänä viikossa	n %	18 10,8 %	79 19,9 %	26 15,9 %	82 20,3 %	205 18,1 %
2 päivänä viikossa	n %	40 24,1 %	77 19,4 %	37 22,6 %	74 18,4 %	228 20,2 %
3 päivänä viikossa	n %	20 12,0 %	84 21,2 %	23 14,0 %	81 20,1 %	208 18,4 %
4 päivänä viikossa	n %	27 16,3 %	49 12,3 %	12 7,3 %	46 11,4 %	134 11,9 %
5 päivänä viikossa	n %	19 11,4 %	39 9,8 %	7 4,3 %	30 7,4 %	95 8,4 %
6 päivänä viikossa	n %	8 4,8 %	14 3,5 %	5 3,0 %	10 2,5 %	37 3,3 %
7 päivänä viikossa	n %	14 8,4 %	24 6,0 %	3 1,8 %	12 3,0 %	53 4,7 %
En osaa sanoa	n %	5 3,0 %	1 0,3 %	5 3,0 %	4 1,0 %	12 1,3 %
Yhteensä	n %	166 100,0 %	397 100,0 %	164 100,0 %	403 100,0 %	1130 100,0 %

Kysymyksen 41A eli kierrätyskysymyksen ristiintaulukointi ei täyttänyt ehtoja. Kysymys 41B eli boikottikysymys sen sijaan on ristiintaulukoitavissa. Siinä ei parisuhteessa olevien (20 %) ja parisuhteessa olevien miesten (30,1 %) välillä on noin kymmenen prosenttiyksikön ero vastauksen "usein" kohdalla. Parisuhde puolestaan laskee miehillä "en koskaan" vastaavien osuutta peräti reilut 14 prosenttiyksikköä 29,1 %:sta 14,9 %:iin. Naisillakin parisuhteella näyttäisi oleva lievä aktivoiva vaikutus, ei kuitenkaan lähestulkoonkaan yhtä voimakas kuin miehillä. Parisuhteessa olevat miehet lähestyvät naisten tasoa myös kysymyksissä ympäristövetoomuksista (kysymys 43A) ja ympäristölahjoituksista (kysymys 43B). Parisuhdestatus vaikuttaa myös erilaisten ympäristöongelmien havaitsemiseen niin, että parisuhteessa olevat miehet ilmoittavat useammin niiden vaikuttaneen ($p < 0,001$).

4.3 Selittyvätkö erot parisuhteella?

Parisuhde vaikuttaa lisäävän sekä ympäristötietoisuutta että -toimintaa mutta lähinnä miehillä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan parisuhteen selitysvoimaa näissä kysymyksissä. On nimittäin mahdollista, että kyseessä ovat vain näennäisyhteydet. Tarkastelussa käytän apuna kontekstuaalianalyysiä, jonka pääpiirteet esittelin luvussa 3.2. Analyysissä käytän yhteisötason muuttujana Ryhmä-muuttujaa, joka, kuten sanottua, sisältää neljä arvoa: miehet ei parisuhteessa, miehet parisuhteessa, naiset ei parisuhteessa ja naiset parisuhteessa. Valitsen lisäksi analyysiin sopivia ympäristötietoisuutta ja -toimintaa kuvaavia muuttujia. Tässä vaiheessa näin hyväksi tiivistää aineistoa luomalla kaksi uutta summamuuttujaa. Ympäristötietoisuuteen (ks. luku 2.1.3) kuuluu ensinnäkin koettu **ympäristöhuoli**, jota mittaa muuttuja 28 *Kuinka huolestunut yleensä ottaen olet ympäristöasioista?* Ympäristöhuoli on tärkeää ottaa mukaan, koska se tutkimusten mukaan indikoi ympäristöystävällistä kuluttamista paremmin kuin esimerkiksi tieto ympäristöongelmista (ks. esim. Vainio & Paloniemi 2014). SPSS kertoo, että ryhmien välinen varianssi on 0,055 ja ryhmien sisäinen varianssi on 1,048. Laskutoimituksen $0,055 / (0,055 + 1,048)$ tuloksesta voidaan päätellä, että parisuhde selittää likimain viisi prosenttia ympäristöhuolen vaihtelusta. Muut seikat selittävät siis 95 prosenttia samasta vaihtelusta. Taulukkomuodossa (taulukko 10) asian voisi esittää seuraavalla tavalla:

TAULUKKO 10 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen: ryhmien välinen varianssi, ryhmien sisäinen varianssi sekä niiden avulla laskettu sisäkorrelaatiokerroin

Var(Ryhmä)	Var(Error)	Sisäkorrelaatio (likiarvo)
0,055	1,048	0,0498

Toinen ympäristötietoisuuden osa-alue on **ympäristöasenteet**. Niihin liittyviä muuttujia on suhteellisen paljon, joten tein summamuuttujan nimeltä Ympäristöasenteet, johon valitsin peräti seitsemän muuttujaa. Yritin tehdä hyvän kompromissin validiteetin ja reliabiliteetin välillä (ks. luku 5.2). Valitessani muuttujia kiinnitin huomiota paitsi niiden asiasisältöön myös Cronbachin alfan kehittymiseen. Se onkin lopullisessa summamuuttujassa peräti 0,821. Summamuuttujaan sisältyvät muuttujat ovat kaikki Likert-asteikollisia ja samansuuntaisia, millä tarkoitan sitä, että lukuarvo 5 tarkoittaa jollakin tavoin ympäristömyönteistä asennetta. Ympäristöasenteet-summamuuttujaan kuuluvat seuraavat muuttujat:

- *Nykytiede ratkaisee ympäristöongelmat ilman, että elämäntapamme muuttuu juuri lainkaan.*
- *Olemme liian huolissamme ympäristön tulevaisuudesta, mutta kannamme liian vähän huolta tämän päivän hintatasosta ja työpaikkojen riittävydestä.*

- *Ihmiset ovat liian huolissaan siitä, että ihmiskunnan kehitys vahingoittaa ympäristöä.*
- *Minun kaltaiseni ihmisen on kerta kaikkiaan liian vaikeaa tehdä juuri mitään ympäristön hyväksi.*
- *Elämässä on tärkeämpiäkin asioita kuin ympäristönsuojelu.*
- *Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin.*
- *Monet väitteet ympäristöuhkista ovat liioiteltuja.*

Ympäristöasenteiden kohdalla sisäkorrelaatiokerroin on 7,9 prosenttia.

Kolmas ympäristötietoisuuden osa-alue on niin sanottu **luopumishalukkuus**. Sen tarkasteluun sopii summamuuttuja 33ABC eli Luopumishalukkuus. Tarkastelu osoittaa, että parisuhteen selitysvoima luopumishalukkuuden kohdalla on vain 2,1 prosenttia eli huomattavasti vähemmän kuin ympäristöhuolen ja ympäristöasenteiden kohdalla.

Yksityistä ympäristötoimintaa edustamaan valitsin **naudan- ja lampaanlihan syönnin**, koska sen ympäristövaikutukset ovat melkoiset ja koska sen vähentäminen on helpompaa kuin autoilun, kokevathan monet tarvitsevänsä autoa esimerkiksi työn vuoksi. Lisäksi ruokailuvalinnat liittyvät jokapäiväiseen arkeen toisin kuin lentomatkailu. Lihansyönti-muuttujan sisäkorrelaatiokertoimeksi muodostuu peräti 7,5 %. Lähteen (2022, 99) peräänkuuluttamaa yhteistä ympäristötoimintaa kuvaamaan laadin summamuuttujan **Aktivismi**, johon yhdistin seuraavat neljä muuttujaa:

- *Oletko jäsenenä jossakin ryhmässä, jonka tärkeimpänä tavoitteena on luonnon- tai ympäristönsuojelu?*
- *Oletko viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana allekirjoittanut ympäristönsuojelua koskeneen vetoituksen tai vastaavan?*
- *Oletko viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana lahjoittanut rahaa ympäristönsuojelujärjestölle tai -ryhmälle?*
- *Oletko viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana ottanut osaa mielenosoitukseen tai marssiin jonkun ympäristöasian vuoksi?*

Summamuuttujan Cronbachin alfa ei ole kovin korkea ($0,560 < 0,6$). En anna sen kuitenkaan häiritä, koska Aktivismin muuttujilla on selkeä asiayhteys. Ne on siis siinä mielessä mielekästä yhdistää. Summamuuttujan sisäkorrelaatiokerroin on noin 2,3 %. Parisuhde näyttää siis vaikuttavan huomattavasti enemmän ”arjen pieniin tekoihin” kuin yhteiseen yhteiskunnalliseen ympäristövaikuttamiseen. Arkitoiminnasta en tehnyt summamuuttujaa, koska Cronbachin alfa olisi jäänyt huomattavan pieneksi.

4.4 Mitä elaboraatio paljastaa?

Edellisen luvun perusteella näyttää siltä, että parisuhde yhdenmukaistaa jonkin verran sen osapuolten ympäristötietoisuutta ja -toimintaa. Tässä luvussa selvitän muita olennaisia muuttujia vakioimalla, vaikuttavatko ne kenties havaitsemiini yhteyksiin. Parisuhdemuuttujana käytän tässä vaiheessa erillistä kaksiarvoista ParisuhdeDikomuuttujaa ja lisäksi sukupuoli-muuttujaa (kysymys 1). Syy on tekninen: näin saadaan kuvattua SPSS-ohjelmalla erikseen parisuhteen vaikutus sukupuolittain. Kuten varianssianalyysissä, hyödynnän vakioinnissa SPSS:n Univariate-toimintoa, johon kuuluu myös valinta Covariate(s). Ensimmäinen vakioitava muuttuja on syntymävuosi eli "ikä", koska keskiarvovertailu kertoo, että parisuhteessa olevat ovat keskimäärin kymmenen vuotta vanhempia kuin sinkut. Kuten liitteenä olevasta kaavioparista (kuviot 5 ja 6, liite¹⁷) huomataan, ikä ei vaikuta parisuhteen ja ympäristöhuolen väliseen relaatioon.

Ympäristöasenteisiin iän vakioiminen ei vaikuta (kuviot 7, liite). Parisuhteessa olevien miesten ympäristöasenteet ovat myönteisemmät kuin sinkkumiesten. Toisin kuin ympäristöhuolen kohdalla naisten ympäristöasenteet heikkenevät mutta vain aavistuksenomaisesti. Tässäkin tapauksessa miesten ja naisten välinen ero pienenee parisuhteessa. Myös luopumishalukkuuden kohdalla iän kontrolloiminen ei poista parisuhteen aiheuttamaa käsityksiä lähentävää vaikutusta (kuviot 8, liite).

Hieman poikkeava tulos saadaan nautan- ja lampaanlihan syönnin tapauksessa. Alkuperäisessä kaaviossa (kuviot 9, liite) parisuhteessa olevien miesten lihansyönti on vähäisempää kuin sinkkumiehillä. Ikävakioidussa tilanteessa (kuviot 10, liite) tämä ilmiö häviää, eli parisuhteessa olevat miehet syövät nautaa ja lammasta hieman – mutta vain vähän – enemmän kuin sinkkumiehet. Tosin pitää myös huomata, että kontrolloimattomassa vaihtoehdossa sinkkumiehet nauttivat nautasta ja lampaasta useammin kuin kontrolloidussa vaihtoehdossa. Sen sijaan parisuhteessa oleville naisille nauta ja lammas maistuvat molemmissa tapauksissa paremmin kuin sinkkunaisille. Kummassakin tilanteessa sukupuolten välinen ero pienenee parisuhteeseen siirryttäessä.

Viimeinen ikävakioidava ympäristöasia on osallistuminen yhteiseen ympäristötoimintaan, ja sitä kuvaa summamuuttuja Aktivismi. Sekä kontrolloimattomassa (kuviot 11, liite) että kontrolloidussa (kuviot 12, liite) tilanteessa molempien sukupuolten osallistuminen kasvaa parisuhteessa oleviin siirryttäessä. Kuitenkin ikävakioidussa tilanteessa parisuhteen yhdenmukaistava vaikutus on suurempi, mikä perustuu pitkälti sinkkumiesten alhaisempaan lähtötasoon.

---

¹⁷ Jottei tämä luku pursuilisi kuvioista, siirsin ne liitteeksi. Liitteisiin valitsin pääasiassa sellaisia kuvioita, joissa elaboraatio tuottaa muutoksen alkuperäiseen tilanteeseen.

Seuraavaksi siirryn vakioimaan koulutusta. Koulutusmuuttujana käytän kysymystä 4 *Mikä on korkein koulutuksesi?* Siinä on peräti 12 eri arvoa, joten näin hyväksidi kotomisoida muuttujan. Jaoin Juntusen ja Turjan (2023, 125) tavoin aineiston kahtia matalammin koulutettuihin (arvot 1–6) ja korkeasti koulutettuihin (arvot 7–12). Arvojen selitteet näkyvät taulukossa 5 (luku 4.1). Toinen mahdollisuus olisi ollut käyttää kysymystä 3 *Kuinka monta vuotta olet käynyt kouluja tai opiskellut kaiken kaikkiaan?* Siitä olisi kuitenkin ilmennyt vain koulutuksen kokonaiskesto, ei sen tasoa. Vuosien suuri määrä saattaa tulla myös esimerkiksi useammasta ammattitutkinnosta.

Koulutus ei vaikuta käytännössä lainkaan parisuhteen ja ympäristöhuolen tai ympäristöasenteiden relaatioon. Sama koskee naudan- ja lampaanlihan syöntiä. Iän kohdalla nähtyä poikkeamaa ei koulutuksen tapauksessa ollut havaittavissa. Sen sijaan luopumishalukkuuden kohdalla eroja on (kuviot 13 ja 14, liite). Naisten luopumishalukkuus nimittäin on parisuhteessa olevilla lievästi alempi kuin sinkuilla. Parisuhteen yhdenmukaistava vaikutus kuitenkin säilyy. ”Aktivismin” kohdalla koulutus lisää aavistuksen verran parisuhteessa olevien naisten alttiutta yhteiskunnalliseen ympäristötoimintaan sinkkunaisiin verrattuna. Miehillä nousu on selkeää sekä kontrolloidussa että kontrolloimattomassa tilanteessa.

Seuraava elaboroitava muuttuja on lasten lukumäärä (ks. kuvio 3 luvussa 4.1), ja se onkin aineiston vuoksi hieman ongelmallinen. Ensinnäkään kuviossa eivät näy vastaajien täysi-ikäiset lapset. Kuvaa laajentaakseni tein ylimääräisen ristiintaulukoinnin, joka paljasti, että 8,5 prosentissa talouksista on enemmän kuin kaksi aikuista, joten kyseessä saattavat olla täysi-ikäiset lapset. Vaikka näin olisikin, niin kotoa pois muuttaneiden lasten määrää ei voi selvittää lainkaan. Lisäksi pitää ottaa huomioon, että nuorimmilla vastaajilla alaikäiset samaan kotitalouteen kuuluvat voivat olla sisaruksia¹⁸. Nämä ovat käyttämäni aineiston puutteita tämän tutkimuksen kannalta. Kaiken lisäksi kyselyssä ei kysytty, ovatko lapset omia, mutta tässä tutkimuksessa oletetaan, että ainakin yksi aikuinen on biologinen vanhempi ja (mahdollisella) toisella aikuisellakin on tunneside lapseen tai lapsiin. Näiden ongelmien vuoksi totean, että tässä tutkimuksessa vakioidaan *samassa taloudessa asuvien alle 18-vuotiaiden lapsien määrä*. Yksinkertaisessa Univariate-vakioinnissa ei löytynyt mitään mainittavaa, mikä oli minulle lievä yllätys.

Sen jälkeen vakioin vielä erikseen tulotason, vaikka tiedetäänkin, että koulutus ja tulotaso korreloivat keskenään tilastotasolla. Siihen liittyviä muuttujia aineistossa on kaksi: henkilökohtaiset bruttotulot kuukaudessa ja kotitalouden bruttotulot kuukaudessa. Tein analyysiä molemmilla, mutta keskityn tässä nimenomaan jälkimmäiseen. Se kertoo mielestäni paremmin kodin käyttövaroista, koska onhan mahdollista,

---

¹⁸ Tämä selittää sen, että ristiintaulukoinnissani näkyi selvästi enemmän sellaisia 2000-luvulla syntyneitä, joilla on alaikäisiä perheenjäseniä, kuin niitä, joilla ei ole. Samalla selittyy se, että yksi tällainen vastaaja informoi peräti kuudesta samaan talouteen kuuluvasta alle 18-vuotiaasta henkilöstä.

että vastaajan puoliso tai vanhempi on talouden pääasiallinen leivänhankkija. Sitä paitsi henkilökohtaisten tulojen kontrollointi ei paljastanut analyysissä mitään relevanttia. Valinnan heikkona puolena voidaan pitää sitä, että validi vastaus saatiin vain 738 informantilta. En tiedä, yhdistääkö vastaamattomia tietynlainen profiili, mutta lähdän kuitenkin siitä, että vastausten puuttuminen ei aiheuta validiteettiongelmia.

Ensinnäkin ympäristöhuoli on tulotasosta riippumatta korkeampi parisuhteessa olevilla miehillä ja naisilla sinkkuihin verrattuna, ja sukupuolten välinen ero on pienempi. Toisin sanoen elaborointi ei muuta mitään. Sen sijaan ympäristöasenteiden kohdalla vakiointi vaikuttaa lopputulokseen. Naisten ympäristöasenteet ovat nimittäin parisuhteessa olevilla huonommat. Kuitenkin jos kuvioita 15 ja 16 (liite) katsotaan tarkkaan, huomataan, että muutos perustuu siihen, että vakioidussa tilanteessa sinkkunaisten asenteet ovat selvästi korkeammalla tasolla kuin vakioimattomassa tilanteessa. Sama ilmiö nähdään myös luopumishalukkuudessa (kuviot 17 ja 18, liite).

Talouden kuukausitulojen vakiointi vaikuttaa sekä sinkkumiesten että sinkkunaisten alttiuteen syödä naudan- ja lampaanlihaa. Kun vakioimattomassa tilanteessa (kuvio 19, liite) sinkkunaiset syövät kyseisiä lihatuotteita keskimääränä 1,8 päivänä ja miehet 3,1 päivänä viikossa, niin vakioinnin jälkeen (kuvio 20, liite) vastaavat luvut ovat 2,3 ja 3,5. Luvut siis kohoavat molemmilla, mutta ero säilyy suurin piirtein ennallaan. Naisten suhteellisen tasainen viiva kuviossa 20 selittyy sillä, että naiset nauttivat naudan- ja lampaanlihaa sinkkunakin selvästi enemmän kuin ennen vakiointia. Miesten ja naisten lähentyminen jää tulokseksi vakioinnin jälkeenkin samoin kuin se, että parisuhteessa olevilla miehillä on ympäristöystävällisempi ruokavalio.

Havaitsemani ilmiö näkyy erityisen voimakkaana Aktivismi-muuttujan kohdalla. Kun talouden kuukausitulot vakioidaan, huomataan, että sinkkunaisilla yhteiskunnallinen ympäristöaktiivisuus on merkittävästi korkeammalla tasolla kuin parisuhteessa olevilla naisilla (kuvio 22, liite).

Elaboraatio on yhdeltä osin ristiriitainen. Iän vakioiminen näyttää lievästi lisäävän miesten naudan- ja lampaanlihan syöntiä parisuhteeseen siirryttäessä. Toisaalta tulos pysyy muiden muuttujien kontrolloimisen jälkeenkin sellaisena, että miehet vähentävät kyseisten lihatuotteiden nauttimista ja että lasku on erittäin selkeää kuukausitulojen vakioinnin jälkeen. Näin hyväksi tehdä vielä yhden kaavion (kuvio 23, liite), jossa kovariaatteina ovat sekä ikä että kotitalouden kuukausitulot. Tällä yhdistelmällä parisuhde näyttää vähentävän jonkin verran naudan ja lampaan menekkiä miehillä.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Tuloksien yhdistäminen teoriaan

Tässä vaiheessa on aika palata siihen, mitä olen tässä tutkielmassa tehnyt. Johdanto on ensisijaisesti motivointiosio. Siinä puhuin ympäristöongelmien vakavuudesta, ympäristösosiologian merkityksestä niiden ratkaisemisessa sekä parisuhteen tärkeydestä sosiologisessa mielessä. Toisen luvun eli teoriaosion aluksi esittelin keskeisimmät käsitteet, erityisesti ympäristötietoisuuden ja -toiminnan. Sitten erittelin lyhyesti yksilön ja ympäristö(ongelmie)n suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Sen jälkeen siirryin kertomaan siitä, miten tutkimuskirjallisuuden mukaan sukupuoli on merkitystä ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa. Eroa on siis jo lähtötilanteessa. Myös koulutuksen vaikutuksen otan esille ja palaan kysymykseen elaboraatiovaiheessa. Pääasian eli parisuhteen vaikutuksen säästin teorialuvun loppuun. Luvussa 3 avasin aineistoa eli ISSP 2020: ympäristö IV: Suomen aineistoa sekä esittelin käyttämäni metodit, joita sitten sovelsin luvussa 4. Yhteyksiä havainnoivalla tasolla luotin koeteltuihin ristiintaulukointiin ja varianssianalyysiin. Selittävässä analyysissä päädyin kontekstuaalianalyysiin, joka on luonnollinen valinta silloin, kun aineistossa on selkeä yhteisötason eli yksilöön nähden makrotason muuttuja. Tuiki tärkeää elaboraatiotakaan en unohtanut.

Tässä vaiheessa teoria ja tulokset ovat vielä käytännöllisesti katsoen irrallaan. Kuitenkin esimerkiksi Ragin ja Amoroso (2011, 25–27) toteavat, että sosiaalitutkimukseen kuuluu vuoropuhelu olemassa olevan teorian kanssa. Lisäksi Jokivuoren ja Hietalan (2007, 9, 24) mukaan on tärkeää, että tulosten esittely ja niiden tulkinta pidetään erillään toisistaan. Ensimmäinen tavoitteeni tässä luvussa onkin tulkita Analyysi-luvussa esittelemiä tuloksia teorian avulla ja lisäksi verrata niitä hypoteeseihini. Samalla tulen kerranneeksi keskeisimmät tulokset.

Hieman yleistäen analyysistä ilmeni kolme pääasiaa. *Ensinnäkin* suomalaisten ympäristötietoisuus ja -toiminta näyttävät käyttämäni kyselyn perusteella olevan suhteellisen korkealla tasolla. Ympäristökysymystä pidetään tärkeänä, ja ympäristön tila huolestuttaa ihmisiä. Vastauksissa korostui erityisesti ilmastomuutoksen vakavuus, mikä ei yllätä minua. Kaiken kaikkiaan huolenaiheiden jakauma vastaa melko hyvin Urryn (2013, 147) käsitystä, jonka mukaan "[g]lobaali ilmastomuutos on kehittynyt 2000-luvun tärkeimmäksi ympäristökysymykseksi ja sysännyt marginaaliin muut huolenaiheet, kuten otsonikadon, ydinvoimariskit ja luonnon monimuotoisuuden kaventumisen". Ilmastomuutoksen seurausten arvioinnissa näkyy luvussa 2.2 mainittu paikallinen etäistäminen. Lisäksi vastauksissa heijastuvat ilmeisesti sekä tutkijoiden arviot Suomen suotuisammasta kohtalosta että ihmisten toiveet päästä eroon arktisista olosuhteista: lämpöhän ei vanhan sanonnan mukaan luita riko.

Myös ympäristötietoisuuteen kuuluvat ympäristöasenteet tuntuvat olevan kohdallaan. Monia ei haittaa kukkaron keveneminen eikä ylimääräinen ajankulu. Useat uskovat omalla toiminnalla olevan vaikutusta ja ovat valmiita toimimaan ympäristöystävällisesti, vaikka muut eivät niin tekisikään. Ympäristöasenteista otan esille erityisesti kolme asiaa, joista ensimmäinen on tieteeseen luottaminen. Vaikka tieteeseen luotetaankin yleisesti ottaen (ks. luku 2.2), ympäristöongelmia pidetään ilmeisesti sillekin liian vaikeina. Tieteeseen luottaminen tosin näkyy tässä aineistossa siten, että monet vastaajista ovat useissa kysymyksissä samalla kannalla tieteen valtavirran kanssa. Asia koskee myös tätä kysymystä. Esimerkiksi Urry (emt., 238) pitää säännölliseen matkustamiseen perustuvan elämäntavan jatkumisen edellytyksenä "uuden, kutakuinkin rajattoman ja päästöjä tuottamattoman energialähteen" kehittämistä. Aro ja Laakso (2022, 256–257) puolestaan kommentoivat, että "[t]iede auttaa ratkaisemaan kriisejä, mutta vain jos sitä hyödynnetään politiikassa" ja jos siihen luotetaan. Toinen pohdintaa ansaitseva väittämä on *Taloukasvu vahingoittaa aina ympäristöä*. Arvioni mukaan vastausten jakaumaan vaikuttaa pitkälti sana "aina". Jos sen paikalla olisi ollut esimerkiksi "yleensä" tai "tyypillisesti", vastausten jakauma olisi saattanut näyttää toiselta. Kirjallisuudessa on erilaisia vastauksia kysymykseen. Giddens (2009, 9) toteaa suoraan, että "[t]aloukasvu lisää päästöjä". Urry (2013, 191, korostus TM) puolestaan arvioi, että "bruttokansantuotteen kohoaminen saattaa jopa pahentaa päästötilannetta ja näin vähentää onnellisuutta ja hyvinvointia". Jokinen (1995, 55) muotoilee asian näin: "Suurin osa ympäristöongelmista on kylläkin taloudellisen kasvun seurauksia, mutta tästä ei seuraa, että kaikenlaisesta taloukasvusta aiheutuisi ehdottomasti ympäristöongelmia." Monenlaisesta kasvusta näitä ongelmia varmastikin seuraa. Jos esimerkiksi tutkija tuottaa merkityksiä tietokoneella, se kuluttaa sähköä samoin kuin hänen hyödyntämänsä hakukonekin. Kolmas asia on se, että teollisuuden aiheuttamia ilmansaasteita pidetään vaarallisempina kuin autoilun aiheuttamia ilmansaasteita. Ehkä vastaajat ovat vakavasti sitä mieltä. Toi-

saalta mahdollista on myös syyllisyyden siirtäminen, onhan monella suomalaisella oma auto mutta vain harvalla oma teollisuusyrittäjä. Toisin sanoen tämä *saattaa* olla esimerkki syyllistymiskilvestä (ks. luku 1.2) käytännössä. Henkilöauton kohdalla syyllistymiskilven aktivoituminen on mielestäni erityisen ymmärrettävää, koska kyseinen menopeli ei ole vain keino siirtyä pisteestä A pisteeseen B vaan siihen liittyy myös kulttuurisia merkityksiä ja konnotaatioita, kuten vapaus, täysivaltainen aikuisuus ja itsenäisyys (Aro & Laakso 2022, 260). Lisäksi Urry (2013, 217) pitää yksityisautoilun tuomina toiminnan mahdollisuuksina eli affordansseina joustavuutta, mukavuutta ja turvallisuutta. Toisaalta ”yleinen” syyllistymiskilpi ei vaikuta tavalliselta ilmiöltä, koska keskivertovastaaaja uskoi itselleen olevan mahdollista toimia ympäristön hyväksi. Vastajat eivät siis tunnu vetoavan omaan vähäväkisyyteensä tai yhteiskunnan rakenteisiin.

Ympäristötietoisuudesta kyselyssä selvitettiin lisäksi ympäristöongelmiin liittyviä havaintoja. Nämäkin ovat merkityksellisiä. Vain kymmenen prosenttia vastaajista ilmoitti äärimmäisten sääilmiöiden vaikuttaneen omaan asuinympäristöön vuoden mittaan paljon tai erittäin paljon. Sellaisia, joiden arkielämään jokin ympäristöongelma vaikuttaa, on alle neljäsosa. Selkeiden merkkien puuttuminen voi tarkoittaa sitä, että Giddensin paradoksi (ks. luku 2.2) on voimassa myös Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, etteivät suomalaiset suhtaudu riittävän vakavasti ympäristötoimintaan, kuten autoilun, lentämisen ja lihansyönnin vähentämiseen. Käyttämässäni aineistoista näkyivät itse asiassa pelkät määrät eikä mahdollinen vähentäminen toisin kuin Ilmastobarometri 2023 -aineistosta (ks. Hyry 2023). Lisäksi dramaattisten havaintojen vähäisyys lisää etäistämisen mahdollisuutta, mitä jo hie-
man pohdinkin.

Ympäristötoiminnasta kyseltiin ensinnäkin yksityisiä tekoja (kierrätys, boikotointi, ruokavalio, moottorointi ja lentäminen). Näistä boikotointi edustaa luvussa 2.1.4 mainittua tekemättä jättämistä. Erityisesti jätteiden lajittelu kierrätystä varten on yleinen ympäristötoiminnan muoto. Kierrätyksen yleisyys on todettu myös muissa tutkimuksissa (ks. esim. Korkala ym. 2014b; Salonen ym. 2018). Aro ja Laakso (2022, 253) selittävät kierrätyksen suosiota sen konkreettisuudella: ”oma toiminta on selkeää, yksinkertaista ja näkyvää”. Toisaalta asunnon ja veden lämmitys, autoilu ja ruokavalio ovat ympäristövaikutuksiltaan voimakkaampia kuin pakkaus- ja kierrätyskysymykset (Salo & Lettenmeier 2022, 111). Toisekseen kyselyssä tiedusteltiin yhdessä vaikuttamiseen osallistumista, joka ei ole tulosten mukaan niin yleistä. Myös tutkija Ville Lähde (2022, 83) on huomannut, ettei yhdistysjäsenyyksien ja lahjoitusten määrä ole olennaisesti kasvanut lisääntyneestä ilmastotietoisuudesta huolimatta. Lähde selittää asiaa niin, että ihmiset pitävät suurten linjojen vaikuttamista ”poikkeusyksilöille” kuuluvana ja tavallisen ihmisen osana kuluttajakansalaisuutta ”arjen pienine tekoineen” (ema., 83). Kuitenkin myös laajempaa järjestäytymistä

tarvittaisiin (ema., 99). Pihkala (2023, 112) tuo esiin sitoutumisen aspektin: ”Yhteistoiminnan ilo ja sosiaalinen seura kannustavat jatkamaan ilmastotyötä takaiskuista huolimatta.” ISSP 2020 -tutkimuksessa ei muuten kysytty erikseen suorasta vaikutamisesta hallintoon, tosin ”vetoomuksiin tai vastaaviin” kuuluvat tulkintani mukaan myös kuntalais- ja kansalaisaloitteet.

Toiseksi voimme todeta, että sukupuolella on tilastollisesti merkitsevä yhteys useimpiin aineistossa oleviin ympäristöväittämiin. Tämä ero koskee sekä ympäristötietoisuutta että ympäristötoimintaa. Sukupuolieroja ei ollut lähinnä tietoisuudessa elintapojen seurauksissa ympäristölle (kysymys 34F) ja ympäristöongelmien koetuksessa vaikutuksessa jokapäiväiseen elämään (kysymys 34G) sekä lentomatkoissa (kysymys 39A). Tässä yhteydessä on hyvä mainita, että monen muuttujan kohdalla miesten keskihajonta on suurempi kuin naisten vastaava. Ryhmässä ”miehet” on ympäristötietoisuudessa ja -toiminnassa enemmän vaihtelua kuin naisten ryhmässä, mikä sopii yhteen Korkalan ym. (2014b) tutkimuksen kanssa: siinä todettiin, että vain miehillä on ympäristöasioissa myös ei-aktiivisten (Inactive) luokka, naisilla vain aktiivisten (Active) ja puoliaktiivisten (Semi-active). Vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voidaan kuitenkin todeta, että aineistossa näkyy sukupuolittuneisuus naisten hyväksi sekä ympäristötietoisuudessa että -toiminnassa. Toisin sanoen tutkimushypoteesi H1 jää voimaan. Tämä oli tutkimuskirjallisuuden perusteella odotettavissakin. Itse asiassa jopa samaa aineistoa käyttänyt Juntunen (2022, 50) on pro gradu -työssään todennut naisten vastaavan miehiä useammin, että heidän kulutuskäyttäytymisensä on ympäristöystävällistä.

Kolmanneksi havaitsin tutkimuksessa parisuhteen vaikuttavan jonkin verran yhdenmukaistavasti sen osapuolten ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan, eli aineistossa ilmeni kontekstuaalivaikutusta. Laskin viiden tutkimusaiheeseeni liittyvän tekijän (ympäristöhuoli, ympäristöasenteet, luopumishalukkuus, nautan- ja lampaanlihan syönti, aktivismi) sisäkorrelaatiokertoimet. Kaikki ne jäivät alle kymmenen prosentin. Tämä ei ole yllättävää. Sosiaalinen todellisuus on kompleksinen, ja ilmiöt aiheutuvat tyypillisesti monenlaisista asioista (ks. esim. Jokivuori & Kankainen 2018, 133). Tyypillisesti yhdenmukaistuminen tapahtuu niin, että parisuhteessa olevien miesten vastaukset ovat lähempänä naisten vastaavia, vaikka ne eivät naisia aivan saavutakaan. Tämä parisuhteessa olevien miesten suurempi ympäristöystävällisyys on linjassa Korkalan ym. (2014b) saaman tuloksen kanssa. Ennen elaboraatiota näytti siltä, että naisten ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan ei parisuhde kovin paljon vaikuta, mutta kotitalouden bruttotulojen vakiointi muutti hieman yllättäen asetelmaa. Vakioinnin jälkeen nimittäin kävi ilmi, että naisten ympäristöystävällisyys vähenee parisuhteeseen siirryttäessä, mikä ei koske ympäristöhuolta. Tämä muutos ei perustunut siihen, että parisuhteessa olevien naisten luvut olisivat laskeneet ennen elaboraatiota vallinneesta tilanteesta. Sen sijaan kotitalouden bruttotulojen vakiointi

osoitti sinkkunaisten lukujen olevan entistäkin korkeampia: ympäristöasenteiden kohdalla heidän keskiarvonsa on noin 4,1 (kuvio 16, liite), mikä on paljon enimmäisarvon ollessa 5.

Ensisijainen hypoteesini (H2) oli se, että parisuhde vaikuttaa vain miehillä, ja se ei toteutunut. Toisaalta arvelin hypoteesin jälkimmäisessä virkkeessä, että mies voi saada naisen ”rauhottumaan” ympäristökysymyksissä. Analyysi osoittikin, että myös naiset lähentyvät miestä eikä ainoastaan toisinpäin. Tämä koskee myös nautan- ja lampaanlihan syöntiä. Parisuhteessa oleville naisille kyseiset lihatuotteet maistuvat paremmin kuin sinkkunaisille, ei tosin niin usein kuin miehille. Analyysin perusteella parisuhde tosin näyttää jopa vähentävän miesten lihansyöntiä, ja kotitalouden bruttotulojen vakiointi vaikuttaa jopa voimistavan ilmiötä. Toisaalta ikävakiointi väittäisi, että parisuhteessa olevat miehet syövät jopa aavistuksen verran enemmän nautaa ja lammasta kuin sinkkumiehet. Näyttää kuitenkin siltä, että monet naiset rupeaisivat syömään nautaa ja/tai lammasta pariuduttuaan, ehkäpä siksi, että mieskumppaniakin kyseiset lihatuotteet miellyttävät. Myös De Backer ym. (2020) puhuvat kompromissin mahdollisuudesta ruokavalinnoissa kumppanin tai ystävien kanssa. Toinen mahdollinen selitys on se, etteivät kasvissyöjännaiset ryhdy parisuhteeseen lihaa syövän miehen kanssa.

Parisuhteen yhdenmukaistava vaikutus sopii yhteen Goldbergin ym. (2022) esiin tuomien käsitysten kanssa (ks. luku 2.4). Vuorovaikutuksessa selviävät toisen näkemykset asioista, eikä tarvitse tyytyä ennakkokäsityksiin tai kognitiivisiin vintoumiin. Mies ja nainen huomaavat kenties käsitystensä eroavan, jolloin syntyy helposti kognitiivinen dissonanssi. Tässä yhteydessä kannattaa muistaa, että vuorovaikutuksessa selvitetään myös suhteen tilaa (Giddens 1992, 194; Jallinoja 1997, 139). Pidän siis mahdollisena, että sekä mies että nainen antavat jonkin verran periksi ja muuttavat asennoitumistaan ja käyttäytymistään, jottei suhde merkitykselliseen toiseen vaarantuisi. Nainen saattaa myös vahvistaa miehen valintaa osoittamalla miestä kohtaan entistä enemmän kiinnostusta. Premissinä on se, että mieluisan naisen kiinnostus kohentaa miehen käsitystä omasta miehisyydestään. Tähän liittyy myös Brough'n ym. (2016; ks. luku 2.3) havainnot miehisyyden vahvistamisesta. Voidaan myös kysyä, kuinka paljon miehen ylipäättänsä täytyy tehdä sukupuolta parisuhteessa. Haittaako se, että ekologisuuutta pidetään feminiinisenä? Voiko sukupuolta tehdä profiloitumalla arkisen ympäristöjohtajuuden edelläkävijäksi? Aron ja Laakson (2022, 263) mukaan arkisessa ympäristöjohtajuudessa näytetään, että tosin tekeminen on mahdollista. Esimerkin näyttäminen on Aarnionkin (2023, 119–121) mukaan avain normien muutokseen, johon tarvitaan tosin yhteistoimintaa. Nämä ovat mielestäni oleellisia kysymyksiä, koska nykyajan ideaalittyyppinen puhdas suhde on hauras (ks. luku 2.1.5).

Miesten muutosten kohdalla pitää lisäksi ottaa huomioon, että meillä ihmisillä on paljon tiedostamattomia rutiineja (Salo & Lettenmeier 2022, 110). Nainen voi kyseenalaistaa nämä, vaikka mies toteaisikin: "Ainahan minä olen..." Lisäksi nainen saattaa päästä miehen syyllistymiskilven läpi. Hän pystynee osoittamaan miehelle, että tämän toiminta on sekä kestävämpiä että muutettavissa ja väärin siitä huolimatta, että "miljardi kiinalaista" toimii toisin. Nainen voi myös toimia miehelle esimerkkinä, jolloin mieskin ryhtyy kenties boikotoimaan jotakin tuotetta tai allekirjoittaa vetoomuksen, koska nainen tekee niin ensin. Oma tapauksensa on jätteiden lajittelu kierrätystä varten. Ristiintaulukoinnin ehtojen täyttymättömyydestä huolimatta otan sen esille, koska Jokivuoren ja Hietalan (2007, 20) mukaan "useiden prosenttiyksiköiden ero on kvantitatiivisessa tutkimuksessa jo sinällään tärkeä tulos, olipa tilastollinen merkitsevyys mitä tahansa". Sinkkumiehistä jätteensä lajittelee aina 50,6 %, kun taas parisuhteessa olevista miehistä 72,2 %, mikä on melkein pä naisten tasoa. Ero on huikea, joskin osa siitä selittyy 2000-luvulla syntyneiden melko alhaisella kierrätysaktiivisuudella. Epäilen tässä kuitenkin eron yhdeksi syyksi "mikrotuuppausta", joka toimii niin, että nainen järjestää yhteiseen kotiin kierrätysastiat, joten miehen on helpompi ryhtyä lajittelemaan eikä heittää kaikkea sekajätteeseen (tuuppauksesta, ks. luku 2.1.4). Muistutan vielä, että tämän kappaleen ajatukset ovat hypoteeseja, joita ei voi aineistolla todistaa. Sen sijaan toinenkin tutkimushypoteesini jää voimaan osittain. Parisuhde nimittäin tuottaa eroja miesten – mutta myös naisten – välille. Toisaalta yksi tulos on, kuten totesinkin, hypoteesin vastainen. Se on naisten lihansyönnin lisääntyminen parisuhteessa.

5.2 Tutkimuksen ansiot ja rajoitukset

Tämä on ilmeisesti ensimmäinen parisuhteen vaikutusta ympäristötietoisuuteen ja toimintaan käsittelevä tutkimus, joka koskee Suomen väestöä. Ainakaan tällä aineistolla ei mitään vastaavaa ole tehty.

Tässä vaiheessa on hyvä arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Kokonaisluotettavuus muodostuu validiteetista ja reliabiliteetista¹⁹. **Validiteetilla** tarkoitetaan mittarin kykyä mitata sitä, mitä pitääkin; voidaan puhua myös valittujen indikaattoreiden edustavuudesta. (Alkula ym. 2002, 89.) Tulkintani mukaan validissa mittarissa ei ole ns. systemaattista virhettä tai ainakin se on niin vähäinen, ettei sillä ole merkitystä – ainakin ideaalitulanteessa. Lähden siitä, että arvostettu kansainvälinen tutkimusorganisaatio osaa asiansa ja tekee voitavansa tällaisten virheiden minimoimiseksi. Tämä koskee myös suomenkielisen version toteuttamista. Oletan nimittäin, että

---

¹⁹ Itse asiassa Alkula ym. (2002) käyttävät käsitteitä validius ja reliabelius.

sen laatijat ovat punninneet tarkoin esimerkiksi sanojen ja ilmausten (konnotatiivisia) merkityksiä. Myös validiteetti yleistettävyyden suhteen on kohtalainen. Vaikka vastausprosentti jäikin vain reiluun neljäänkymmeneen, vastaajia oli silti 1 137. Lisäksi kadon vaikutuksia on torjuttu eri painokertoimin. Kadosta tulisi ongelma lähinnä, jos oletettaisiin, että ympäristöasioista kiinnostumattomat tai peräti ympäristövihamieliset ovat jättäneet muita selvästi useammin vastaamatta. Silloin voitaisiin puhua systemaattisen virheen mahdollisuudesta; tätä ei kuitenkaan voi todistaa.

Hyödynsin itse kuitenkin vain rajallista määrää muuttujia, jotka valitsin tutkimusongelman ja käyttämieni käsitteiden perusteella. Yksi tämän tutkimuksen keskeisimmistä käsitteistä on parisuhde, jota kysyttiinkin erikseen. Sanaa parisuhde ei ole kyselyssä määritelty, vaan puhutaan puolisosta tai vakituisesta kumppanista. Toinen vastausvaihtoehto ”Kyllä on, emme asu yhdessä” vahvistaa käsitystäni siitä, että vastaajatkaan eivät olettaneet parisuhteen vaativan yhdessä asumista. Kolmas vaihtoehto ”En ole parisuhteessa” yhdistää kysymyksen eksplisiittisesti parisuhteeseen. Parisuhdekysymykset näyttävät implisiittisesti selviltä: esimerkiksi Jallinoja avaa teoksessaan *Perheen aika* (2000) parisuhteen saloja laajasti vaivautumatta määrittelemään koko käsitettä. Perheen määrittelemisen vaikeudesta hän puhuu ja toteaa, että ”yhä merkittävämmäksi alkaa tulla näkemys, että jokaisella ihmisellä on oikeus määritellä perhe itse”; kuitenkin määrittelyissä vaikuttavat suuresti keskinäinen kanssakäyminen sekä henkilökohtaiset mieltymykset ja kiintymys (emt., 194–196). Arvioisin, että sama pätee myös parisuhteeseen. Mainittakoon vielä, että vain yksi kyselyyn vastanneista ei pystynyt tai halunnut määritellä parisuhdetilannettaan. Ympäristötietoisuuden ja ympäristötoiminnan käsitteitä kyselystä ei suoraan löydy. Ympäristöhuolta (tai ainakin kokemusta siitä) tiedustellaan kuitenkin suoraan, ympäristöasenteita mittaavia muuttujia on lukuisia, ja luopumishalukkuutta selvitetään kolmen kysymyksen sarjalla. Ympäristötoimintaa kuvaavia muuttujia on useita.

Tulosten validiteettia saattaa alentaa parikin asiaa, joita on vaikea todistaa, ainakaan käyttämilläni metodeilla. Yksi sellainen on ns. hyvesignalointi. Käsitteellä ymmärrän ihmisen halua asemoida itsensä ”hyväksi ihmiseksi” tai ”kunnon kansalaiseksi”. Huolta ja huolenpitoa ympäristöstä pidetään nyky-yhteiskunnassa tärkeinä asioina. Siksi informantille saattaa tulla kiusaus raportoida parempaa ympäristötietoisuutta ja -toimintaa kuin hänellä oikeasti on eli toimia olettamansa ”normin” mukaisesti. Esimerkiksi Vainio ja Paloniemi (2014, 25) käyttävät ilmiöstä (laajempaa) nimitystä sosiaalisen suotavuuden vinouma²⁰ (*social desirability bias*). Tämä ilmiö on käsittäkseni mahdollinen myös nimettömien posti- ja verkkokyselyjen kohdalla, vaikka sen todennäköisyys oletettavasti kasvaa haastattelijaa käytettäessä. Validiteettiongelmat edellyttävät kuitenkin sitä, että liioittelijoita on selvästi enemmän kuin vähättelijöitä. Alkula ym. (2002, 91) pohtivat asiaa pakolaisesimerkin avulla, ja

---

²⁰ Suomeksessa on käytetty hyväksi Tieteen termipankkia.

Nummenmaa (2011, 150–151) esittelee toisen esimerkin opiskelijoiden oppimistyy- leistä. Toinen tuloksia mahdollisesti vääristävä asia on naiset ovat ihania -vaikutus (*women-are-wonderful effect*). Alice H. Eagly ja Antonio Mladinic (1994, 13) ovat nimit- täin todenneet, että sekä naiset että miehet arvioivat naisia myönteisemmin kuin miehiä. En voi kuitenkaan osoittaa tätä todeksi käyttämäni aineiston kohdalla, joten totesinkin, että hypoteesi 1 pysyy voimassa.

Kysymysten sanamuoto saattaa vaikuttaa vastauksiin. Esimerkiksi jätteen lajit- telua ja boikotointia koskevissa kysymyksissä on vaihtoehdot ”usein” ja ”joskus”, ja se, mikä toiselle vastaajalle on usein, on toiselle joskus (Juntunen 2022, 56). Jo edelli- sessä, vuoden 2010 ISSP:n ympäristöaineistossa olleita luopumishalukkuuskysy- myksiä on kritisoitu epäeksaktiudesta (Vainio & Paloniemi 2014, 25). Totta onkin, että myös ”paljon enemmän” voi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita.

Reliabiliteetti voidaan suomentaa luotettavuudeksi tai käyttövarmuudeksi (Jokivuori & Hietala 2007, 135). Tosin arkikielen sana ”luotettavuus” viittaa validi- teettiin. Reliabiliteetti jakautuu stabiliteettiin ja konsistenssiin. Stabiliteetissa eli mit- tarin pysyvyydessä on kyse siitä, miten paljon esimerkiksi olosuhteet, vastaajan mie- lentila yms. vaikuttavat mittaustulokseen. (Mittaaminen n. d.) On oletettavaa, että käyttämässäni kyselyssä osa on vastannut ylä- ja alakanttiin ja jotkut ovat laittaneet merkinnän väärään kohtaan. Toisaalta on syytä olettaa, että suurilla aineistoilla nä- mä erisuuntaiset satunnaisvirheet kumoavat toisensa (Alkula ym. 2002, 94). Konsis- tenssissa puolestaan on kysymys siitä, mittaavatko esimerkiksi summamuuttujan osat samaa asiaa (Mittaaminen n. d.). Tässä tutkielmassa olen käyttänyt kaikkiaan kolmea summamuuttujaa ja olen tarkastanut jokaisen konsistenssin Cronbachin al- fan avulla. Reliabiliteetin ja validiteetin suhteesta Alkula ym. (2002, 89) tarjoavat osuvan esimerkin: jos vaaka näyttää aina kilogramman verran liian vähän, vaa’an reliabiliteetti on hyvä mutta validiteetti huono. Pidän tosin punnitusta sen verran yksinkertaisena mittauksena, että siinä validiteettipuutteet voidaan ottaa huomioon, jos ne tunnetaan. Valitettavasti kysely on huomattavasti monimutkaisempi mittari.

Missään tutkimuksessa ei saada kaikkea selville – ei tässäkään. Kuten olen jo maininnutkin, tällaisella aineistolla voidaan selvittää, vaikuttaako parisuhde ympä- ristötietoisuuteen ja -toimintaan, mutta ei pystytä luomaan varmaa kausaalimeka- nismia sille, miten se tapahtuu käytännössä. Valitsevatko naiset valmiiksi ympäris- töystävällisen miehen, jolloin voitaneen olettaa, että vihreys onkin vetovoimatekijä? Mikäli asia on näin, se vaikuttaisi olevan ristiriidassa olettan ”ekologisuus on fe- miniinistä” kanssa, ainakin jos premissinä on se, että naiset tuntevat vetoa maskuuli- nisiin miehiin. Toisaalta on mahdollista, että naiset ”opettavat” miehensä ekolo- giseksi. Opettaminen on lainausmerkeissä, koska kysymyksessä on lähinnä keskus- teleminen ja toiminnan osalta myös esimerkin näyttäminen. Jokin kolmaskin kausaa- liyhteys lienee mahdollinen. Voidaan myös kysyä, vaikuttaako tilanteessa useampi

mekanismi yhtä aikaa. Näiden kysymysten selvittäminen vaatii Korkalan ym. (2014b) mukaan pitkittäistutkimusta. Myös Pertti Jokivuori ja Tomi Kankainen (2018, 128) myöntävät joissakin tutkimusasetelmissa kausaalisen päättelyn edellyttävän ”pitkittäisaineistojen tai ainakin rekisteriaineistojen yhdistämistä poikkileikkausaineistoon”. Lisäksi tässä tutkimuksessa ei muun muassa pystytä selvittämään, säilyvätkö miehen ympäristötietoisuus ja -toiminta ennallaan, jos parisuhde päättyy, vai repsahtaako mies kenties välinpitämättömyyteen ja laiskuuteen? Tässä on toinen tutkimusaihe jollekulle.

Tietenkin myös ekologisuus on feminiinistä -premissiä voidaan kyseenalaistaa, ja itse asiassa myös Brough ym. (2016) osoittavat, että tietyillä edellytyksillä vihreä käyttäytyminen voi vedota myös miehiin. Jos hieman kärjistetään, niin kangasvuokon suojele näyttäytyy naisellisena, kun taas sähköautojen arviointiin alan liikkeessä tai vaikkapa maalämmön suunnitteluun on helppo yhdistää maskuliinisia konnotaatioita. Kuten olen maininnutkin, De Backer ym. (2020, ks. luku 2.3) puhuvat perinteistä maskuliinisuutta haastavista uusista maskuliinisista identiteeteistä. Perusjoukossa ”miehet” on toki variaatiota laidasta laitaan, mutta toisaalta kvantitatiivisessa tutkimuksessa yleensä kiinnitetään huomiota ensisijaisesti tyyppisyyksiin ja keskimääräisyyksiin.

Tällaisen survey-kyselyyn perustuvan tutkimuksen rajoituksena on siis se, että siinä ei näy sosiologisessa tutkimuksessa tärkeä sosiaalinen vuorovaikutus. Satunnaisotannan vuoksi kukin vastaaja on yksittäinen havaintoyksikkö, joka on repäistä irti sosiaalisesta ympäristöstään. Survey-tutkimuksessa saadaankin selkoa ensisijaisesti yksilöiden ominaisuuksista, ja oletuksena on, että sosiaalinen selviää irrallisia yksilöitä tarkastelemalla. Tässäkin aineistossa useimmilla on parisuhde, mutta tuskin kenenkään omalta kumppanilta on kysytty mitään. Tällä aineistolla voidaan selvittää, onko parisuhteessa olevilla ja sinkuilla tilastollisia eroja ympäristökysymyksissä. Selvittämättä kuitenkin jää se vuorovaikutusmekanismi, joka saa aikaan eron. Siihen tarvitaan Hedströmin mukaan empiiristä tutkimusta muttei kuitenkaan survey-tyyppistä. (Hedström 2005, 109, 151; ks. myös Valkonen 1981, 122–123.) Itse esitin edellisessä luvussa joitakin ”hypoteeseja”, jottei tämä tutkimus jäisi pelkästään tilastolliseksi päättelyksi vaan siinä olisi edes jotakin pyrkimystä kausaalisen selittämisen suuntaan (ks. esim. Jokivuori & Kankainen 2018, 128).

Joku voi pitää tämän tutkimuksen vajavaisuutena myös keskitason teorian puuttumista. Tämä tutkielma perustuu pitkälti tutkimusteoriaan, ja sitäkin on pääaiheen – parisuhteen vaikutuksen ympäristösuhteeseen – osalta niukanlaisesti. Useammallakaan hakukerralla ei nimittäin löytynyt kovin paljon relevanttia sisältöä. Toisaalta teorian taustalla, erityisesti ympäristötietoisuuden ja -toiminnan käsitteissä vaikuttavat Max Weberin yleisteoreettiset ajatukset. Itse asiassa tämä tutkimus osoit-

taa edelleen sosiologian klassikoiden käyttökelpoisuuden esimerkiksi käsitteenmuodostuksen tukena.

Tutkimuksen toteutuksen eettisyydessä ei pitäisi sen sijaan olla moitteen sijaa. Pohdin eettisyyttä aineiston osalta jo luvussa 3.1, ja katsonkin, että tällaisessa sekundaarianalyysiin perustuvassa tutkimuksessa suurin eettinen vastuu on nimenomaan aineiston kerääjällä. Omalta osaltani eettisyyttä edustaa pyrkimys olla mahdollisimman objektiivinen. Vakuutan tässä yhteydessä, ettei minulla ole mitään motiivia toivoa tästä tutkimuksesta juuri tietynlaista tulosta. Sen myönnän toki, että ympäristöystävällisyys on mielestäni kannatettava asia. En ole saanut tutkimusrahoitusta, joten rahoittajan intresseihin mukautuminen voidaan sulkea pois. Aineiston valinta perustuu saatavuuteen eikä tarkoitushakuisuuteen. Toisella aineistolla olisin kenties saanut erilaisia tuloksia – mutta kyseessä olisikin ollut toinen tutkimus. En ole valikoinut lähteitä mieltymyksieni mukaan; jos jokin olennainen lähde on jäänyt pois, se johtuu siitä, etten ole löytänyt sitä. Oletan myös olleeni riittävän huolellinen analyysijä tehdessäni. Mainittakoon lisäksi, etten näe mitään syytä, miten tämän tutkimuksen julkaiseminen vahingoittaisi ihmisiä – parisuhteessa olevia tai sinkkuja. Edelleen en ole hyödyntänyt tekoälyä argumentoinnin tukena. Toisaalta keskustelut ohjaajani ja muiden ihmisten kanssa ovat avartaneet ajattelua. Tieteen avoimuuden periaatteiden mukaisesti tämäkin pro gradu julkaistaan. Siihen liittyy vielä yksi velvollisuus: olen luvannut Yhteiskuntatieteelliselle tietoarkistolle toimittavani linkin tutkielmallaani.

5.3 Lopuksi

Ennen elaboraatiota näytti siltä, että miesten ympäristötietoisuus ja -toiminta paranevat parisuhteeseen siirryttäessä ja naisten vastaavat pysyvät ennallaan, paitsi että naisten nautan- ja lampaanlihan nauttiminen lisääntyy. Tässä tapauksessa olisi ollut helppo esittää, että parisuhde on ympäristöystävällinen vaihtoehto. Ennen vakiointivaihetta näytti vielä siltä, että myös tutkimushypoteesi 2 pysyy voimassa, mutta elaboraatio osoitti sen turhan toiveikkaaksi. Itse asiassa tulos, Weberiin palatakseni, sopii yhteen sosiaalisen suhteen käsitteen kanssa (ks. luku 2.1.5). Sosiaalisessa suhteessa nimittäin kaikkien osapuolten pitää ottaa toistensa toiminta huomioon – siis myös naisen pitää toimintaa suunnatessaan ajatella miestä. Jos nainen voi toteuttaa tahtonsa miehen vastustuksesta huolimatta, hän käyttää weberiläistä valtaa mieheen ympäristöasioissa (ks. Weber 1978 [1920], 53). Sitä en tässä tutkimuksessa oleta vaan lähtökohtanani on giddensiläisen puhtaan suhteen tasa-arvoisuus (ks. Giddens 1992, 2–3). Seurauksena siis naisten tason heikkeneminen neutraloi pitkälti miesten kohe-nevan tason vaikutuksen paitsi ympäristöhuolen kohdalla. Silti voitaneen sanoa, että

parisuhde ei ole ympäristön kannalta vahingollinen valinta, kun otetaan lisäksi huomioon luvussa 1.3 mainitsemani mittakaavasäästöt. Tilanne valitettavasti muuttuu, jos dyadi muuttuu ensin triadiksi ja sitten entistä laajemmaksi sosiaaliseksi suhteeksi, ehkä jopa suurperheeksi.

Kuten jo totesinkin, jatkotutkimusta tarvitaan siitä, millaiset mekanismit vaikuttavat ympäristötietoisuuden ja -toiminnan muotoutumiseen parisuhteessa. Mikä erityisesti kotitalouden yhteenlasketuissa tuloissa on sellaista, mikä muuttaa asetelmaa selkeästi? Miksi esimerkiksi sinkkunaisten ympäristöasenteet ovat talouden tulojen vakionnin jälkeen huikealla tasolla, joka sitten laskee? Liittyykö asia jotenkin siihen, että parisuhteessa olevat näyttävät korostavan talousasioita enemmän kuin sinkut (ks. luvut 4.2.2 ja 4.2.3)? Toisella tavalla muotoiltuna voidaan aprikoida, miksi parisuhteen sosiaalisen normin pitää olla kompromissi osapuolten omista normeista myös ympäristökysymyksissä. Tämän tutkimuksen toimijanäkökulmasta huolimatta pitää selvittää myös sitä, vaikuttavatko yhteiskunnan laajemmat rakenteet asiaan. Oletan kokonaisuuden olevan monisyinen, selittäähän parisuhde yksilötason muutoksista alle kymmenen prosenttia. Itse asiassa tällainen monisyisyys sopii yhteen sosiaalisen elämän kompleksisuuden kanssa. Monisyisyys synnyttää lisäksi vielä kysymyksen siitä, mitkä muut syyt parisuhteen itsensä lisäksi selittävät parisuhteessa olevien ja sinkkujen välisiä eroja ympäristöasioissa.

Jos mekanismit saadaan riittävällä varmuudella selville, voidaan lisäksi pohtia sitä, pystytäänkö niitä manipuloimaan jonkinlaisen intervention avulla. Tarvitaanko esimerkiksi Juntusen ja Turjan (2023, 128) peräänkuuluttamaa tuuppausta? Kuten Aarnio (2023, 118) toteaa: "Tärkeintä elämäntapamuutoksissa olisi, että ekologisesti kestävimmit vaihtoehdot olisivat helpoimpia, halvimpia ja sosiaalisesti suotavimpia." Parisuhteessa miehen on näiden tulosten perusteella sosiaalisesti suotavampaa olla ympäristöystävällisempi kuin hän muuten olisi, mutta naisen ehkä ei. Mittakaavasäästöt tekevät parisuhteen halvemmaksi: $1 + 1 < 2$. Tuuppauksella voitaisiin kenties tehdä ympäristötoiminta parisuhteessa entistä helpommaksi. Joka tapauksessa lähdän siitä, että ympäristön hyväksi toimitaan ensisijaisesti sekä kodin että työn arjessa eikä juhlapuheissa.

Yksi yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen päätavoitteista on Raginin ja Amoro-son (2011, 33) mukaan "tunnistaa järjestystä ja säännönmukaisuutta sosiaalisen elämän kompleksisuudessa". Haila ym. (2009, 185) puolestaan pitävät ympäristötutkimuksessa olennaisena ongelman ymmärtämistä ja ratkaisemista. Toivottavasti pro graduni on onnistunut lisäämään ymmärrystä omalta pieneltä osaltaan. Vaikka tämä tutkimus tarjoaa hyödyllistä tietoa tuiki tärkeän parisuhteen vaikutuksista, paljon jää vielä selvittämättä. En pahastu, jos joku innostuu tämän tutkimuksen luettuaan tuomaan lisävalaistusta asioihin – ja kenties tarjoamaan jotakin toimivaa ratkaisua. Tieteen pyörä pyörii edelleen.

LÄHTEET

- Aarnio, Kia (2023): Tunteet, motivaatio ja yhteisön tuki ilmastotoiminnan moottorina. Teoksessa Kotiaho, Janne S., Kyösti Ylikulju, Jonne Hytönen & Viivi Kuusiahho (toim.): *Elämän vuoksi*. Helsinki: Into, 115–121.
- Aelst, Katrien van & Holvoet, Nathalie (2015): Intersections of Gender and Marital Status in Accessing Climate Change Adaptation: Evidence from Rural Tanzania. *World Development* 79, 40–50. Saatavilla <<http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.11.003>>, luettu 11.2.2023.
- Ahponen, Pirkkoliisa & Marttinen, Heli (1997): Parisuhde riskiyhteiskunnassa. Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa (toim.): *Riskikirja: uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa*. Jyväskylä: SoPhi, 175–205.
- Alestalo, Mikko (2012): Ilmastokynnisyys. Pääkirjoitus. *Tieteessä tapahtuu* 2/2012, 1–2. Saatavilla <<https://journal.fi/tt/article/view/5021/4543>>, luettu 13.1.2023.
- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (2002). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. 1.–4. painos (1. painos 1994). Helsinki: WSOY.
- Aro, Riikka & Laakso, Senja (2022): Lopuksi: pohdintoja tulevaisuuteen. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 251–267.
- Bateson, Gregory (1972): *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Saatavissa pdf-versiona <<https://ejc.orfaleacenter.ucsb.edu/wp-content/uploads/2017/06/1972.-Gregory-Bateson-Steps-to-an-Ecology-of-Mind.pdf>>, luettu 3.5.2023.
- Beck, Ulrich (1990): *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt: organisoitu vastuuttomuus*. Suom. Heikki Lempa. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage, 1992.
- Beck, Ulrich (2015): Emancipatory catastrophism: What does it mean to climate change and risk society? *Current Sociology* 63(1), 75–88. <Saatavilla <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0011392114559951>>, luettu 23.3.2023.
- Brough, Aaron R., Wilkie, James E. B., Ma, Jingjing, Isaac, Mathew S. & Gal, David (2016): Is Eco-Friendly Unmanly? The Green-Feminine Stereotype and Its Effect

- on Sustainable Consumption. *Journal of Consumer Research*, 43:4, 567–582. Saatavilla <<https://doi.org/10.1093/jcr/ucw044>>, luettu 4.2.2023.
- CD-Facta 2005: suomenkielinen tietosanakirja (2004) [CD-ROM]. Helsinki: WSOY.
- De Backer, Charlotte, Erreygers Sara, De Cort, Charlotte, Vandermoere, Frederic, Dhoest Alexander, Vrinten, Jules & Van Bauwel, Sofie (2020): Meat and masculinities. Can differences in masculinity predict meat consumption, intentions to reduce meat and attitudes towards vegetarians? *Appetite* 147 (2020), 104559. Saatavilla <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0195666319313704>>, luettu 29.6.2023.
- Diamond, Jared (2010): *Romahdus: miten yhteiskunnat päättävät tuhoutua tai menestyä*. Suom. Kimmo Pietiläinen. 3. painos. Alkuperäinen teos julkaistu vuonna 2005. Helsinki: Terra Cognita.
- Diffenbaugh, Noah S. & Burke, Marshall (2019): Global warming has increased global economic inequality. *PNAS* 116: 20, 9808–9813. Saatavilla <<https://doi.org/10.1073/pnas.1816020116>, luettu 24.1.2023.
- Durkheim, Émile (1985): *Itsemurha: sosiologinen tutkimus*. Suom. Seppo Randell. Alkuperäinen teos julkaistu vuonna 1897. Helsinki: Tammi.
- Eagly, Alice H. & Mladinic, Antonio (1994): Are People Prejudiced Against Women? Some Answers From Research on Attitudes, Gender Stereotypes, and Judgments of Competence. *European review of social psychology* 1994, 5: 1, 1–35. Saatavilla <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/14792779543000002>, luettu 14.11.2023.
- Eräranta, Kirsi & Moisander, Johanna (2006): Miten kuluttajaa hallitaan markkinoilla ympäristöpoliittisena toimijana? Teoksessa Massa, Ilmo & Sanna Ahonen (toim.): *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus, 17–32.
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony (1992): *The Transformation of Intimacy: Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony (2009): *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity.
- Giddens, Anthony & Sutton, Philip W. (2013): *Sociology*. 7. laitos. Cambridge: Polity.
- Goldberg, Matthew H., Carmichael, Cheryl, L., Lacroix, Karine, Gustafson, Abel, Rosenthal, Seth A. & Leiserowitz, Anthony (2022): Perceptions and correspondence of climate change beliefs and behavior among romantic couples. *Journal of Environmental Psychology* 82 (2022). Saatavilla <<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101836>>, luettu 18.1.2023.
- Grønhøj, Alice & Ölander, Folke (2007): A Gender Perspective on Environmentally Related Family Consumption. *Journal of Consumer Behaviour*, 6:4, 218–235. Saatavilla <<https://doi.org/10.1002/cb.216>>, luettu 5.4.2023.
- Haila, Yrjö (2022): Ympäristöpolitiikan murrokset ja jännitteet. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 25–42.
- Haila, Yrjö, Helle, Tanja, Jokinen, Ari, Leino, Helena, Tynkkynen, Nina & Åkerman, Maria (2009): Ympäristöpolitiikka: miten ympäristön muuttumista voi hallita?

- Teoksessa Karppi, Ilari & Lotta-Maria Sinervo (toim.): *Governance: uuden hallintatavan järjestäminen*. 2., korjattu painos. Tampere: Tampereen yliopisto, hallintotieteiden keskus, 159–190.
- Hautakangas, Sami & Pirtonen, Heidi (2021): *Peruuttamaton lajikato ja ekosysteemien tuhoutuminen vaikuttavat ihmisten tulevaisuuteen maapallolla*. Saatavilla <<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/peruuttamaton-lajikato-ja-ekosysteemien-tuhoutuminen-vaikuttavat-ihmisten-tulevaisuuteen-maapallolla>>, luettu 2.4.2023.
- Hedström, Peter (2005): *Dissecting the Social: On the Principles of Analytical Sociology*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press.
- Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (1998): *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Hufvudstadsbladet (28.9.1947, A9): Skogen växer snabbare i Norden. Saatavilla <<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2282496?page=9>>, luettu 18.2.2023.
- Hulme, Mike (2015): Climate and its changes: a cultural appraisal. *Geo: Geography and Environment* 2015:2, 1–11 Doi: 10.1002/geo2.5, luettu 31.1.2023.
- Hurst, Megan, Dittmar, Helga, Bond, Rod & Kasser, Tim (2013): The relationship between materialistic values and environmental attitudes and behaviors: A meta-analysis. *Journal of Environmental Psychology* 3, 257–269. Saatavilla <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272494413000704?via%3Dihub>>, luettu 24.4.2023.
- Hyry, Jaakko (2023): *Ilmastobarometri 2023*. PowerPoint-esitys. Helsinki: Kantar Public. Saatavilla <https://ym.emmi.fi/1/H79NSfRhGx9L/f/CDQD>, luettu 4.3.2023.
- International Social Survey Programme (ISSP) & Melin, Harri (Tampereen yliopisto) & Borg, Sami (Tampereen yliopisto): ISSP 2020: ympäristö IV: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2021-02-19). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3513>.
- Ilmatieteen laitoksen kotisivut osoitteessa <www.ilmatieteenlaitos.fi>, luettu 9.6.2023.
- ISSP:n kotisivut osoitteessa <www.issp.org>, luettu 15.4.2023.
- Itä-Savo (6.8.1935, A2): Pohjois-Ameriikka tulee lämpöisemmäksi. Saatavilla <<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1993705?page=2>>, luettu 18.2.2023.
- Jallinoja, Riitta (1997): *Moderni säädyllisyys: aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta (2000): *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta (2006): *Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Pekka (1995): Moderniuden ympäristösosiologia. Teoksessa Järviöskoski, Timo, Pekka Jokinen & Pertti Rannikko: *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A:33. Turku: Turun yliopisto, täydennyskoulutuskeskus, 39–64.

- Jokinen, Pekka (2012): Monitieteisyys ja integroivat käsitteet ympäristösosiologian näkökulmasta. Teoksessa Lummaa, Karoliina, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo (toim.): *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus, 211–220.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007): *Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY.
- Jokivuori, Pertti & Kankainen, Tomi (2018): Näennäistä vai todellista? Teoksessa Kaidesoja, Tuukka, Tomi Kankainen & Petri Ylikoski (toim.): *Syistä selityksiin: kausaalisuus ja selittäminen yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 111–135.
- Juntunen, Maiju (2022): *Ympäristöhuoliparadoksi: ympäristöhuolen ja luopumishalukkuuden yhteydet ympäristömyönteiseen kulutuskäyttäytymiseen*. Yhteiskuntatutkimuksen pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla <<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/139351>>, luettu 18.6.2023.
- Juntunen, Maiju & Turja, Tuuli (2023): Huoli ympäristöä kohtaan näyttäytyy sekä ympäristömyönteisenä kuluttamisena että ympäristöhuoliparadoksina. *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (2023):2. Saatavilla <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146470/YP2302_Juntunen%26Turja.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, luettu 18.5.2023.
- Järvelä, Marja (1997): Ilmastoriski ja maallikkohavainnot. Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa (toim.): *Riskikirja: uhat, mahdollisuudet ja asiantuntijuus epävarmuuden yhteiskunnassa*. Jyväskylä: SoPhi, 123–144.
- Järvikoski, Timo (1995): Sosiologian klassikot ja luonto. Teoksessa Järvikoski, Timo, Pekka Jokinen & Pertti Rannikko: *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33. Turku: Turun yliopisto, täydennyskoulutuskeskus, 15–38.
- Järvikoski, Timo, Jokinen, Pekka & Rannikko, Pertti (1995): *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33. Turku: Turun yliopisto, täydennyskoulutuskeskus.
- Kala, Lukáš (2015): The Environmental Impact of Singles' Consumer Behaviour: Is the Lifestyle of Singles Inevitably Environmentally More Damaging? *Sociální studia* 12:3 53–69. Saatavilla <https://www.researchgate.net/publication/297048728_The_Environmental_Impact_of_Singles'_Consumer_Behaviour_Is_the_Lifestyle_of_Singles_Inevitably_Environmentally_More_Damaging>, luettu 5.7.2023.
- Kaljonen, Minna & Niva, Mari (2022): Kestävä syöminen ja arkisten käytäntöjen muutos. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 136–151. *Kielitoimiston sanakirja*. Verkkoversio saatavilla <www.kielitoimistonsanakirja.fi>.
- Koponen, Katriina (2022): Parisuhde ilman seksiä? *Kulttuurintutkimus* 39 (2022): 2, 35–50. Saatavilla <<https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/107751>>, luettu 1.2.2023.
- Korkala, Essi A. E., Hugg, Timo T. & Jaakkola, Jouni J. K. (2014a): Awareness of Climate Change and the Dietary Choices of Young Adults in Finland: A Population-based Cross-sectional Study. *PloS One* 9:5. Saatavilla <<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0097480>>, luettu 31.1.2023.

- Korkala, Essi A. E., Hugg, Timo T. & Jaakkola, Jouni J. K. (2014b): Voluntary Climate Change Mitigation Actions of Young Adults: A Classification of Mitigators Through Latent Class Analysis. *PloS One* 9:7.
<<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0102072>>, luettu 30.1.2023.
- Korkmaz, Mehmet (2018): Public awareness and perceptions of climate change: Differences in concern about climate change in the West Mediterranean region of Turkey. *Applied Ecology and Environmental Research* 16:4, 4039–4050. Saatavilla DOI: <http://dx.doi.org/10.15666/aeer/1604_40394050>, luettu 24.1.2023.
- Kousar, Shazia, Afzal, Muhammad, Ahmed, Farhan, Bojnec, Štefan (2022): Environmental Awareness and Air Quality: The Mediating Role of Environmental Protective Behaviors. *Sustainability* 14:6. Saatavilla DOI:10.3390/su14063138, luettu 29.1.2023.
- Kyselylomakkeen laatiminen (n. d.). Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/kyselylomakke/laatiminen>>, luettu 22.5.2023.
- Käyhkö, Jukka (2012): Kestävä kehitys ja monitieteinen tutkimus. Teoksessa Lummaa, Karoliina, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo (toim.): *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus, 233–248.
- Köbrich León, Anja & Schobin, Janosch (2022): Romance and the Ozone Layer: Panel Evidence on Green Behavior in Couples. *Empirical Economics* 63:4, 2101–2123. Saatavilla <<https://doi.org/10.1007/s00181-021-02185-2>>, luettu 2.4.2023.
- Laakkonen, Simo & Vuorisalo, Timo (2012): Ympäristöongelman käsitteen historiaa. Teoksessa Lummaa, Karoliina, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo (toim.): *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus, 121–129.
- Lujala, Päivi, Lein, Haakon & Rød, Jan Ketil (2015): Climate change, natural hazards, and risk perception: the role of proximity and personal experience. *Local Environment*, 20: 4 (2015), 489–509. Saatavilla <<http://dx.doi.org/10.1080/13549839.2014.887666>>, luettu 14.2.2023.
- Lübke, Christine (2022): Socioeconomic Roots of Climate Change Denial and Uncertainty among the European Population. *European Sociological Review*, 38:1, 153–168. Saatavilla <https://academic.oup.com/esr/article/38/1/153/6333558>, luettu 6.3.2022.
- Lyytimäki, Jari (2008): Naurun paikka?: huumori ympäristökeskustelussa ja -tutkimuksessa. *Alue ja ympäristö* 37: 1 (2008), 3–14. Saatavilla <<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64337>>, luettu 16.1.2023.
- Lähde, Ville (2022): Arjen teoille on annettava yhteinen suunta. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 82–99.
- Marttinen, Moona (2022): *Ilmastolapsettomuutta ilmassa: ilmastoahdistuksen yhteys lasten hankkimisen epäröintiin*. Psykologian pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavilla <<https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202210277951>>, luettu 15.2.2023.

- Massa, Ilmo (2014): Yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 11–30.
- Massa, Ilmo (2022): Arkielämän ympäristöpolitiikan uudet puitteet. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 43–58.
- Merton, Robert K. (1936): The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action. *American Sociological Review* 1: 6, 894–904. Saatavilla <<https://doi.org/10.2307/2084615>>, luettu 4.2.2023.
- Metsähallitus (2018): *Uhanalainen saimaannorppa*. Pdf-esite. Saatavilla osoitteessa <<https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Esitteet/uhanalainen-saimaannorppa.pdf>>, luettu 26.1.2023.
- Mittaaminen: mittarin luotettavuus (n. d). Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/mittaaminen/luotettavuus/#reliabiliteetti>>, luettu 14.11.2023.
- Nationalencyklopedin*. Saatavilla <www.ne.se>, luettu 5.2.2023.
- Nikkanen, Hanna (2017): Uutisista suurin. Teoksessa työryhmä ja Hanna Nikkanen: *Hyoän sään aikana: mitä Suomi tekee, kun ilmasto muuttaa kaiken*. Helsinki: Into, 7–10.
- Nummenmaa, Lauri (2011): *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. 3. painos (uud. laitos). Helsinki: Tammi.
- Ostrom, Elinor (2012): Nested externalities and polycentric institutions: must we wait for global solutions to climate change before taking actions at other scales? *Economic Theory* 49:2, 353–369. Saatavilla <<https://www.jstor.org/stable/41408716>>, luettu 13.3.2023.
- Paloniemi, Riikka & Vainio, Annukka (2014): Ympäristöasenteiden tutkimus. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.): *Polkuja yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 49–63.
- Pihkala, Panu (2023): Yhteiskunnallisesti elämme ilmastomurrosikää. Teoksessa Kotiaho, Janne S., Kyösti Ylikulju, Jonne Hytönen & Viivi Kuusiahho (toim.): *Elämän vuoksi*. Helsinki: Into, 106–114.
- Posti- ja verkkokyselyaineiston kokoaminen (n. d.). *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/postikysely/postikysely/>>, luettu 4.11.2023.
- Ragin, Charles C. & Amoroso, Lisa, M. (2011): *Constructing Social Research: The Unity and Diversity of Method*. 2nd ed. Los Angeles: SAGE Publications.
- Rannikko, Pertti (1995): Ympäristötietoisuus ja ympäristöristiriidat. Teoksessa Järvikoski, Timo, Pekka Jokinen & Pertti Rannikko: *Näkökulmia ympäristösosiologiaan*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:33. Turku: Turun yliopisto, täydennyskoulutuskeskus, 65–91.

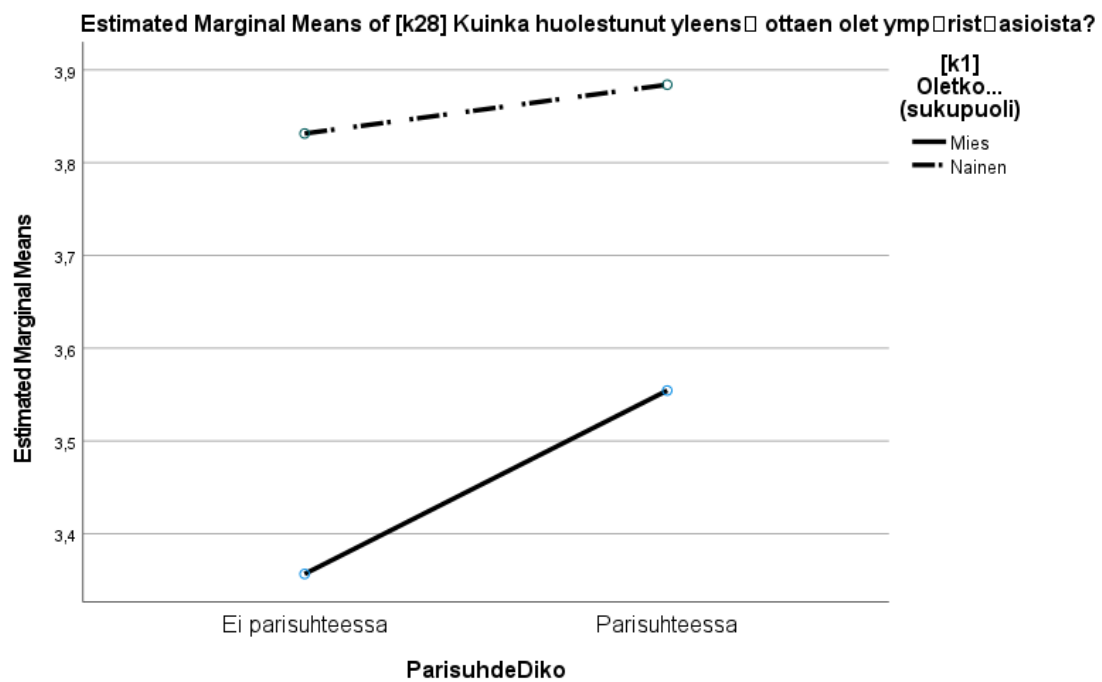
- Salo, Marja & Lettenmeier, Michael (2022): Tavoitteena 1,5 asteen kestävä arki. Teoksessa Laakso, Senja & Riikka Aro (toim.): *Planeetan kokoinen arki: askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 100–118.
- Salonen, Arto O., Siirilä, Jani & Valtonen, Mikko (2018): Sustainable Living in Finland: Combating Climate Change in Everyday Life. *Sustainability 2018:10*. Saatavilla Doi:10.3390/su10010104, luettu 11.2.2023.
- Shi, Jing, Visschers, Vivianne H. M., Siegrist, Michael & Arvai, Joseph (2016): Knowledge as a driver of public perceptions about climate change reassessed. *Nature Climate Change, vol. 6* (2016). Saatavilla DOI: 10.1038/NCLIMATE2997, luettu 17.2.2023.
- Stedman, Richard C. (2004): Risk and Climate Change: Perceptions of Key Policy Actors in Canada. *Risk Analysis 24: 5*, 1395–1406. Saatavilla <https://doi.org/10.1111/j.0272-4332.2004.00534.x>, luettu 21.2.2023.
- Suomen perustuslaki (1999). Saatavilla <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki>>, luettu 22.1.2023.
- Suomen ympäristökeskus (2019): Pääosa suomalaisten lentämisestä on ulkomaille kohdistuvaa vapaa-ajan matkailua. Saatavilla <[https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Paaosa_suomalaisten_lentamisesta_on_ulko\(48980\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Paaosa_suomalaisten_lentamisesta_on_ulko(48980))>, luettu 11.9.2023.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2021a): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla <<https://stat.fi/julkaisu/clenugjxk5ta40aw9g19pz3j6>>, luettu 2.5.2023.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2021b): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla http://www.stat.fi/til/vaerak/2021/vaerak_2021_2022-03-31_tie_001_fi.html, luettu 16.5.2023.
- TEPA-termipankki. Saatavilla <<https://termipankki.fi/tepa/fi/>>, luettu 27.1.2023.
- Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen kotisivut osoitteessa <www.thl.fi>, luettu 17.1.2023.
- Therborn, Göran (2012): *Maailma: aloittelijan opas*. Suom. Natasha Vilokkinen. Vastapaino: Tampere.
- Tieteen termipankki. Saatavilla <tieteentermipankki.fi>, luettu 27.1.2023.
- Tieteen tiedotus (2022): *Tiedebarometri 2022: tutkimus suomalaisten suhteesta tieteeseen ja tieteellis-tekniseen kehitykseen*. Saatavilla <<https://digiplus.fi/www/Tiedebarometri/2022/index.html>>, luettu 28.1.2023.
- Tietosuojavaltuutetun toimiston kotisivut osoitteessa <www.tietosuoja.fi>, luettu 15.4.2023.
- Urry, John (2013): *Ilmastomuutos ja yhteiskunta*. Suom. Jyrki Vainonen. (Alkuperäinen teos julkaistu vuonna 2011). Tampere: Vastapaino.
- Vainio, Annukka & Paloniemi, Riikka (2014): The complex role of attitudes toward science in pro-environmental consumption in the Nordic countries. *Ecological Economics 108* (2014), 18–27.

- Valkonen, Jarno & Saaristo, Kimmo (2016): Luonto ja yhteiskunta – ympäristösosiologian lähtökohdat. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.): *Ympäristösosiologia*. 2. painos (1. painos ilmestyi WSOY Pron kustantamana 2011). Jyväskylä: SoPhi, 7–28.
- Valkonen, Tapani (1981) *Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa*. 6. painos (3., korj. painos 1974). Helsinki: Gaudeamus.
- Varianssianalyysi (n. d.). Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Saatavilla <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvanti/varianssi/anoa>>, luettu 14.11.2023.
- Väestöliiton kotisivut osoitteessa <www.vaestoliitto.fi>, luettu 15.9.2023.
- WCED (1986): *Our Common Future*. Saatavilla <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>>, luettu 17.3.2023.
- Weber, Max (1978): *Economy and Society: An Outline to Interpretive Sociology*. Englanninkielisen laitoksen toim. Guenther Roth ja Claus Wittich. Alkuperäinen teos julkaistu vuonna 1920. Berkeley, Los Angeles, Lontoo: University of California Press.
- Willamo, Risto (2012): Miten ympäristömuutos aiheutetaan ja koetaan ongelmaksi? Teoksessa Lummaa, Karoliina, Mia Rönkä & Timo Vuorisalo (toim.): *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus, 131–140.
- Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston kotisivut osoitteessa <<https://www.fsd.tuni.fi>>, luettu 19.4.2023.
- Yleisradio (2023): Kanadan valtavat maastopalot ovat jo rikkoneet tänä vuonna monia ennätyksiä, vaikka palokausi on vasta puolivälissä. Saatavilla <<https://yle.fi/a/74-20040060>>, luettu 28.8.2023.
- Ylikoski, Petri (2018): Selittäminen, ymmärtäminen ja kausaaliset mekanismit. Teoksessa Kaidesoja, Tuukka, Tomi Kankainen & Petri Ylikoski (toim.): *Syistä selityksiin: kausaalisuus ja selittäminen yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 20–54.

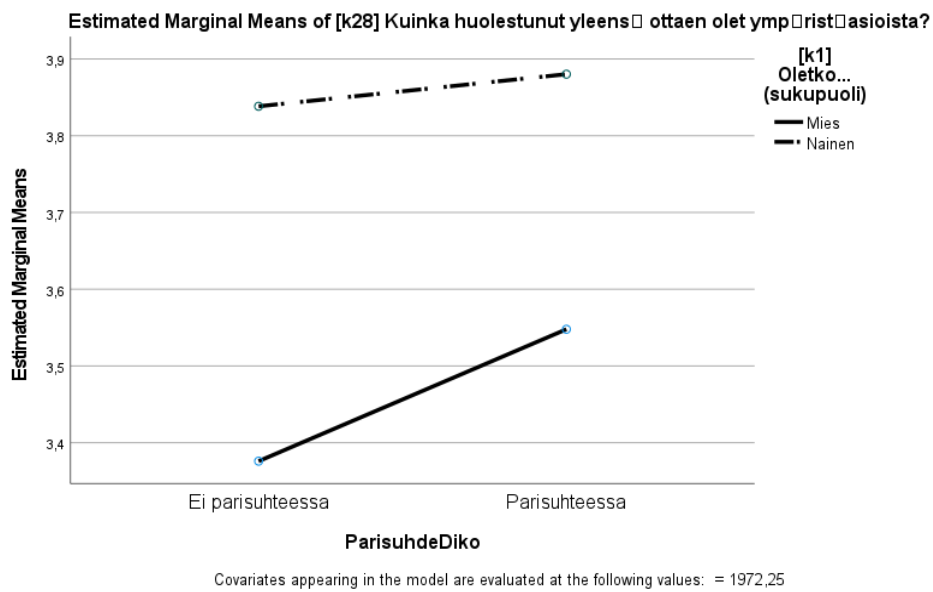

LIITTEET

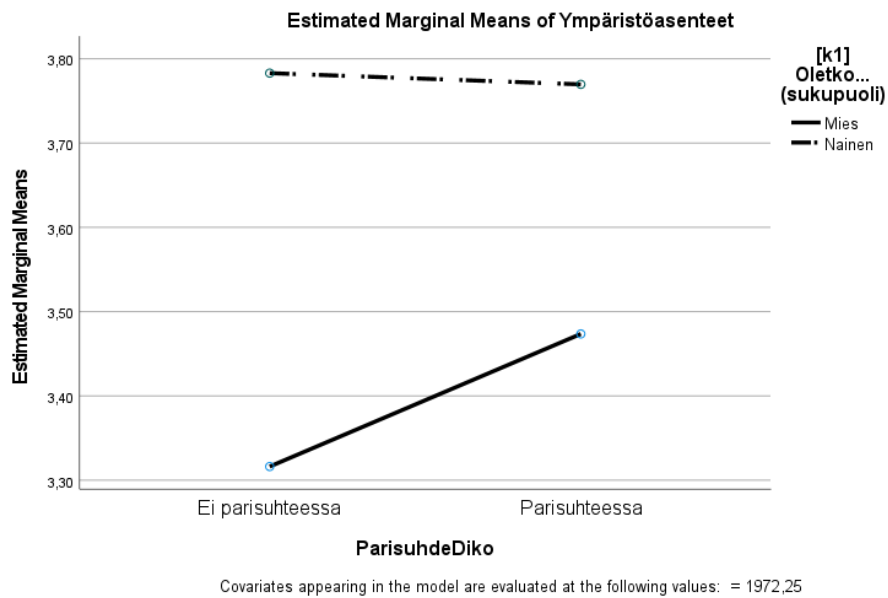
Liite 1 Elaboration vaikutusta havainnollistavia kuvioita

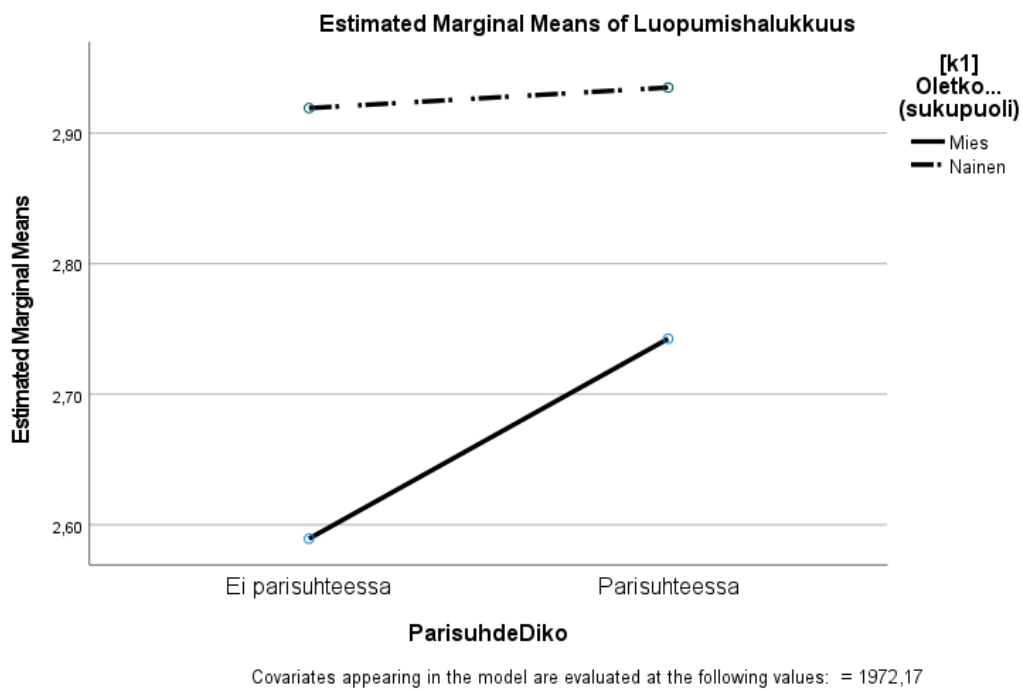
KUVIO 5 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen sukupuolittain

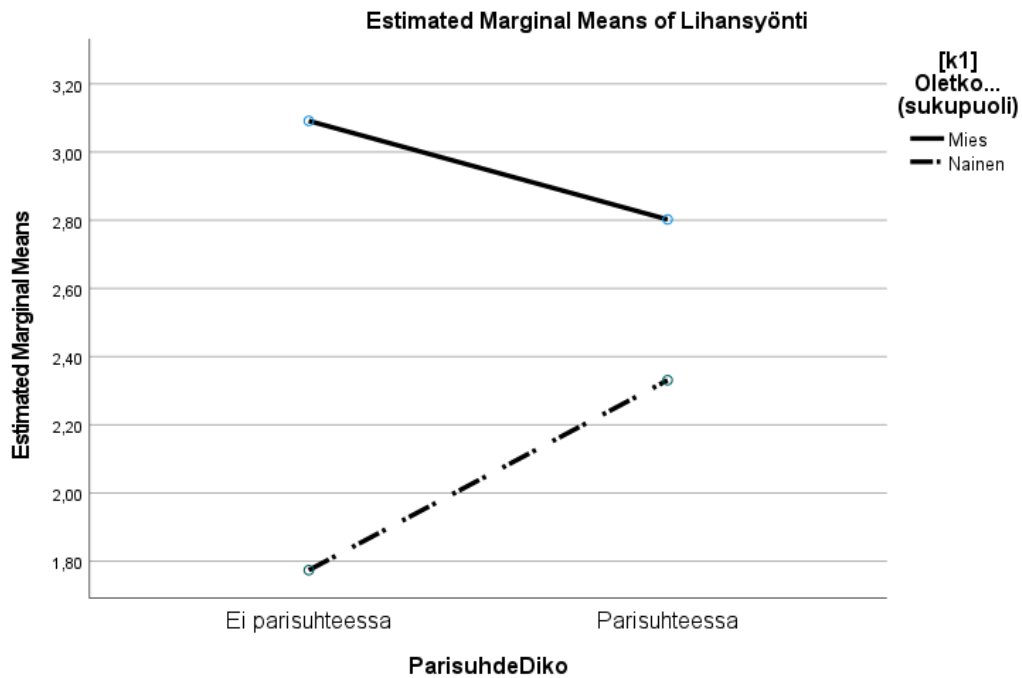
KUVIO 6 Parisuhteen vaikutus ympäristöhuoleen sukupuolittain ikä vakioituna

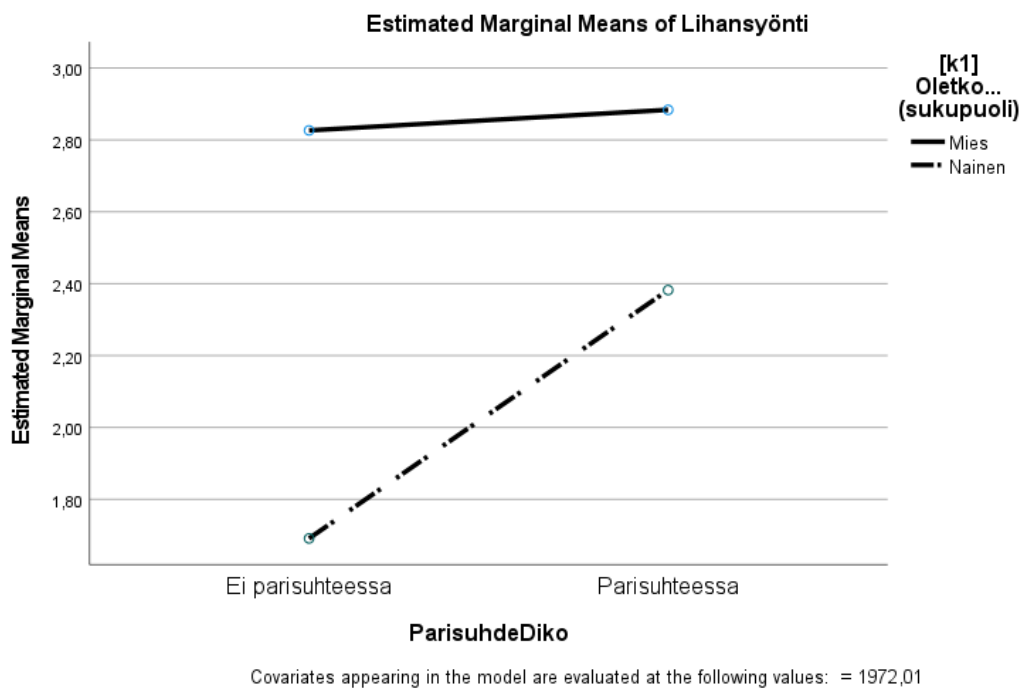
KUVIO 7 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain ikä vakioituna

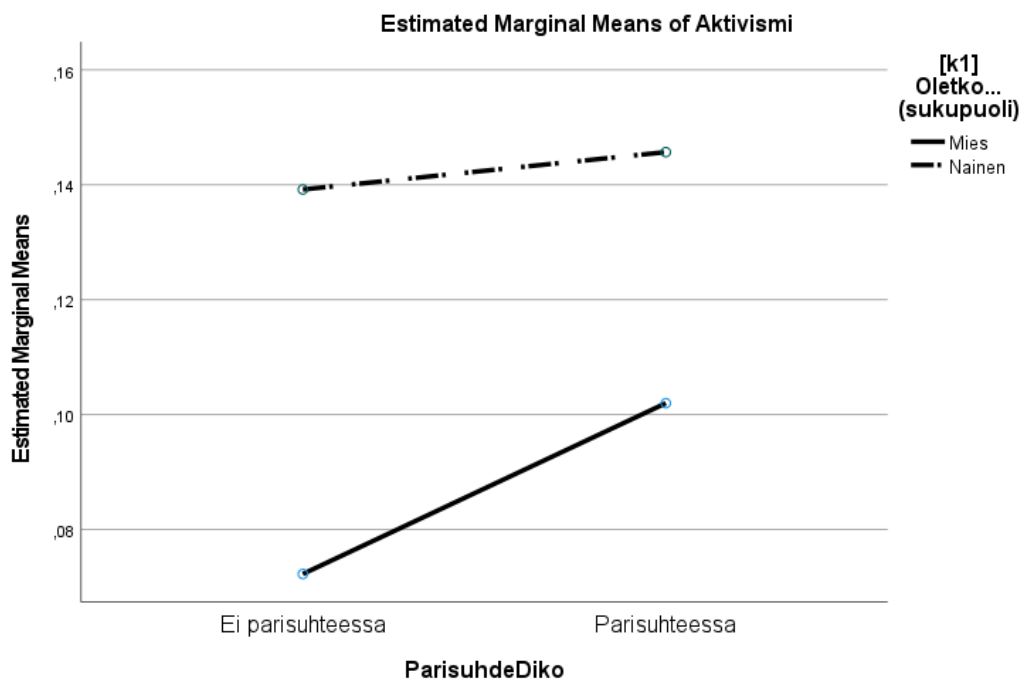
KUVIO 8 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain ikä vakioituna

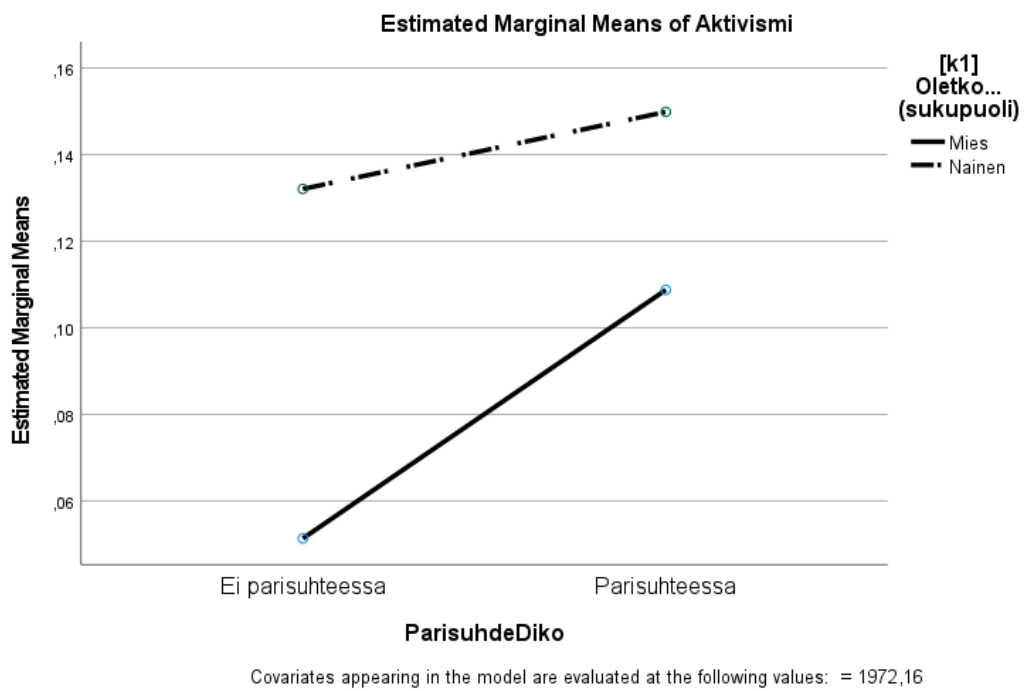
KUVIO 9 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöintiin sukupuolittain

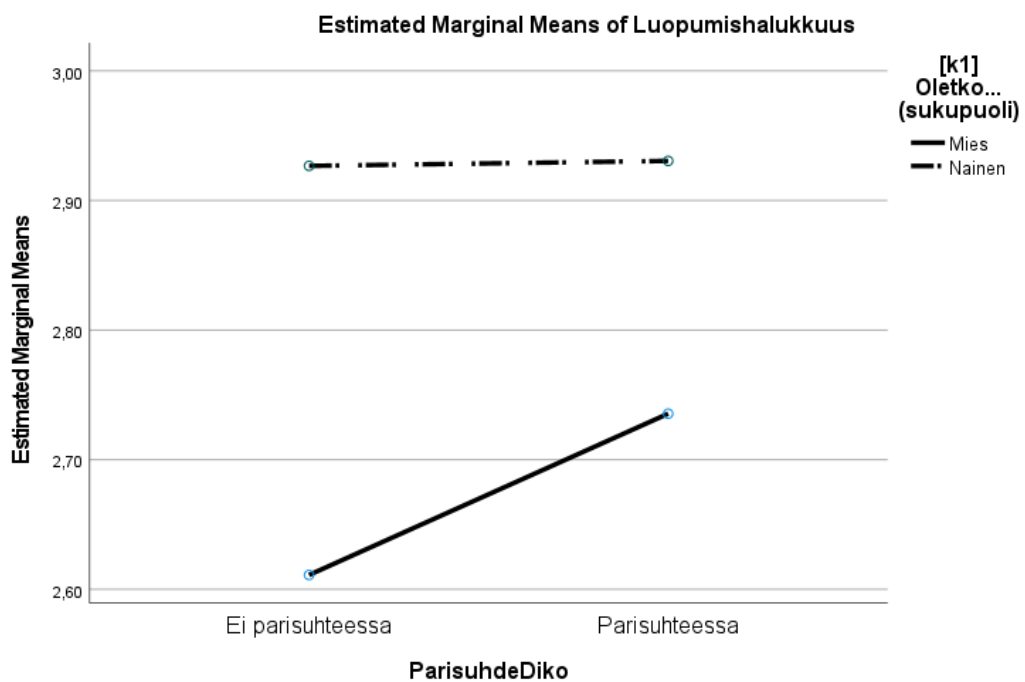
KUVIO 10 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain ikä vakioituna

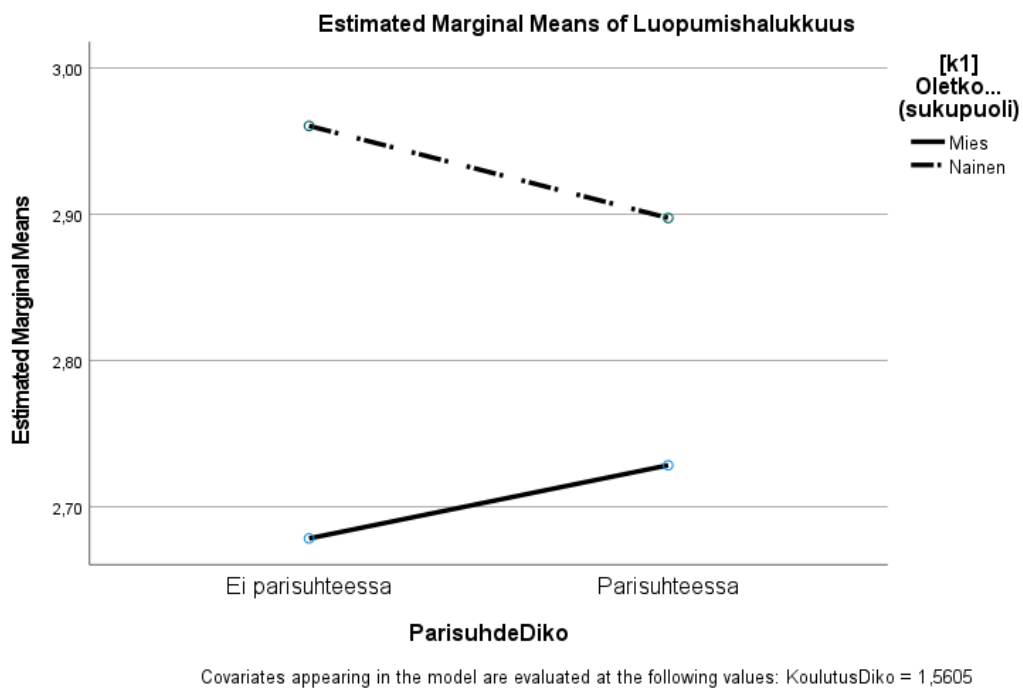
KUVIO 11 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristösallistumiseen sukupuolittain

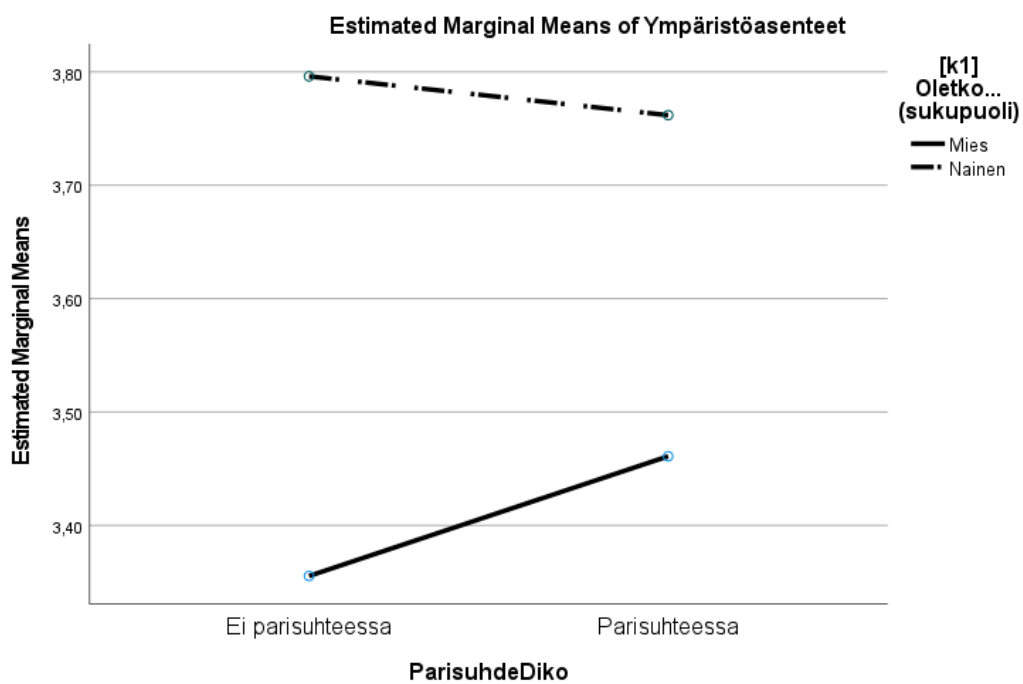
KUVIO 12 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain ikä vakioituna

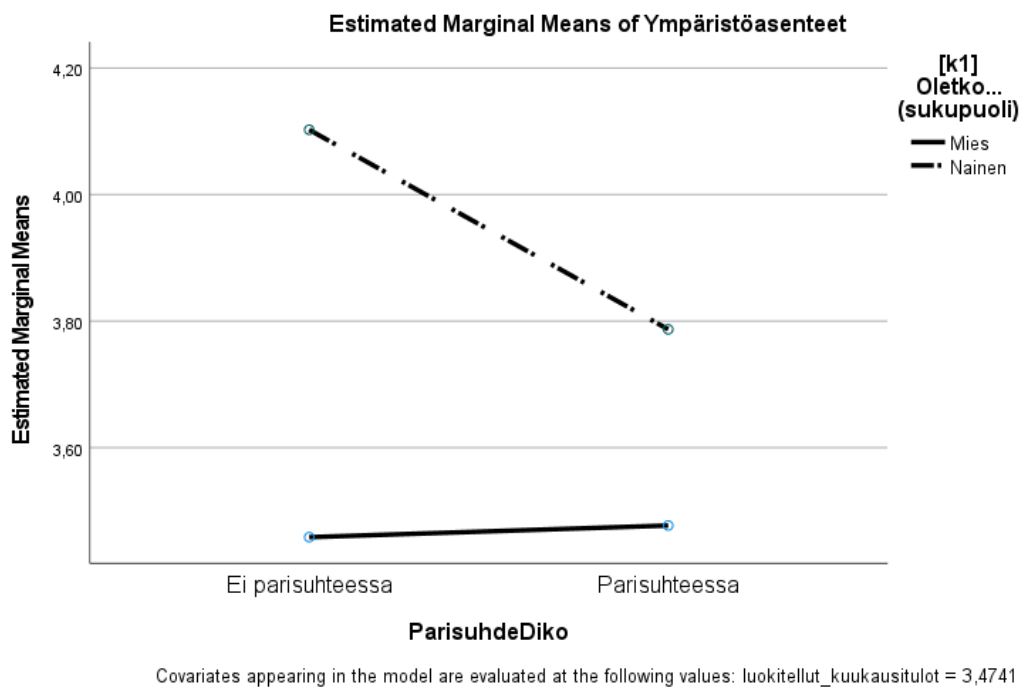
KUVIO 13 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain

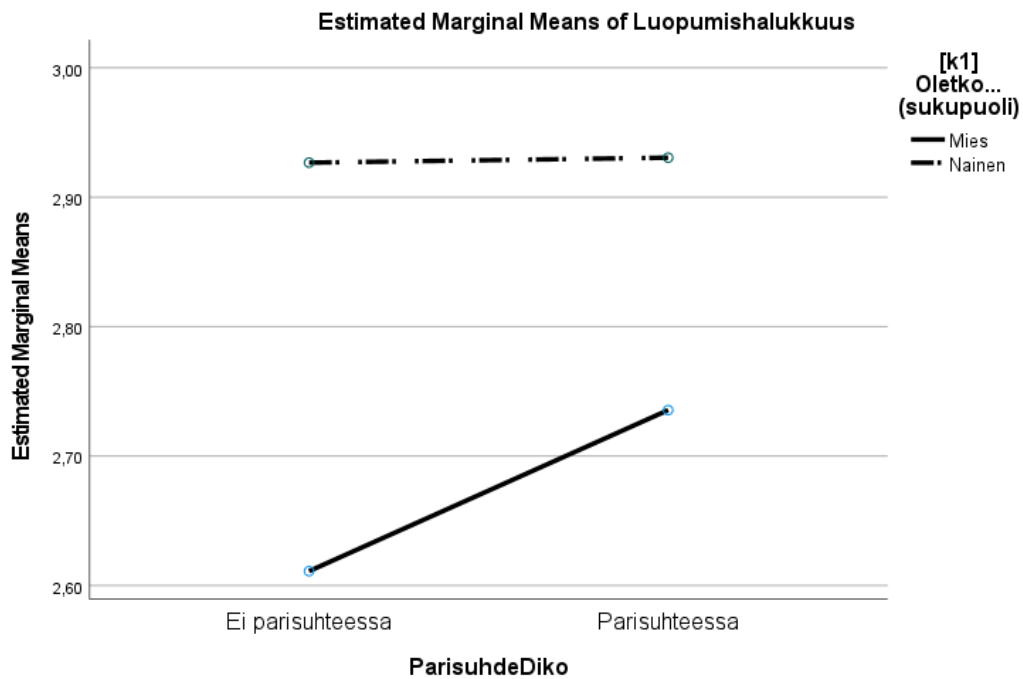
KUVIO 14 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain koulutus vakioituna

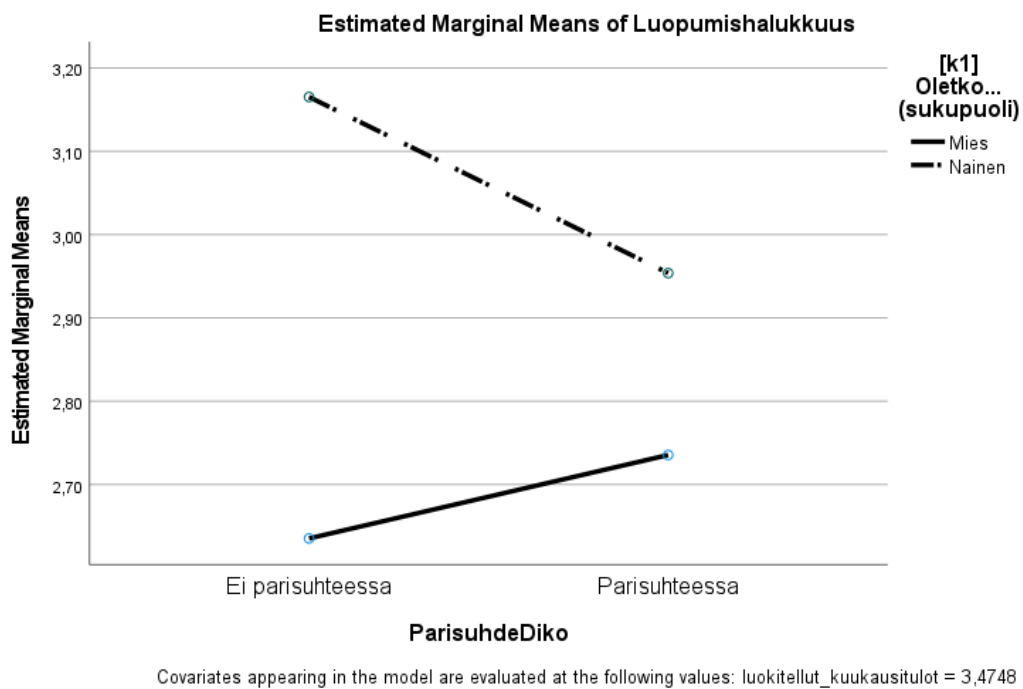
KUVIO 15 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain

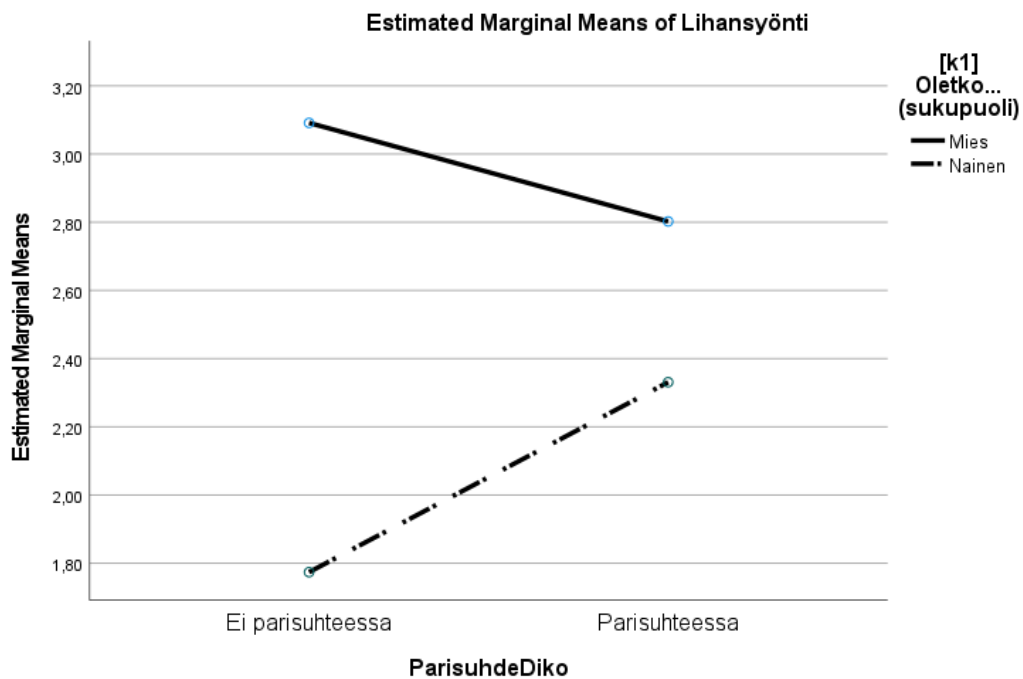
KUVIO 16 Parisuhteen vaikutus ympäristöasenteisiin sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina

KUVIO 17 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain

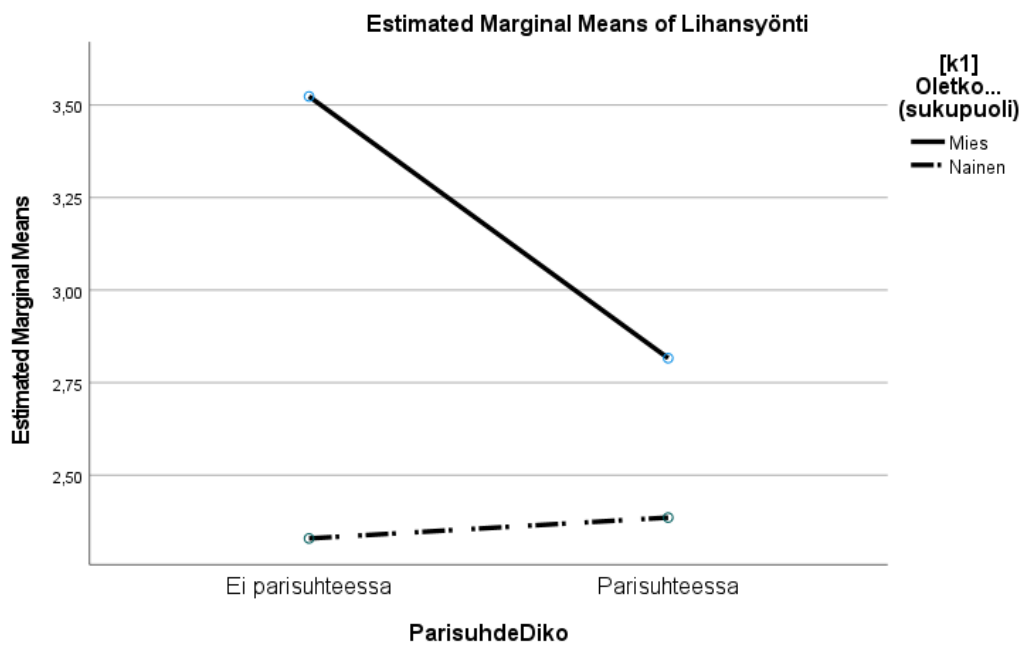

KUVIO 18 Parisuhteen vaikutus luopumishalukkuuteen sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina

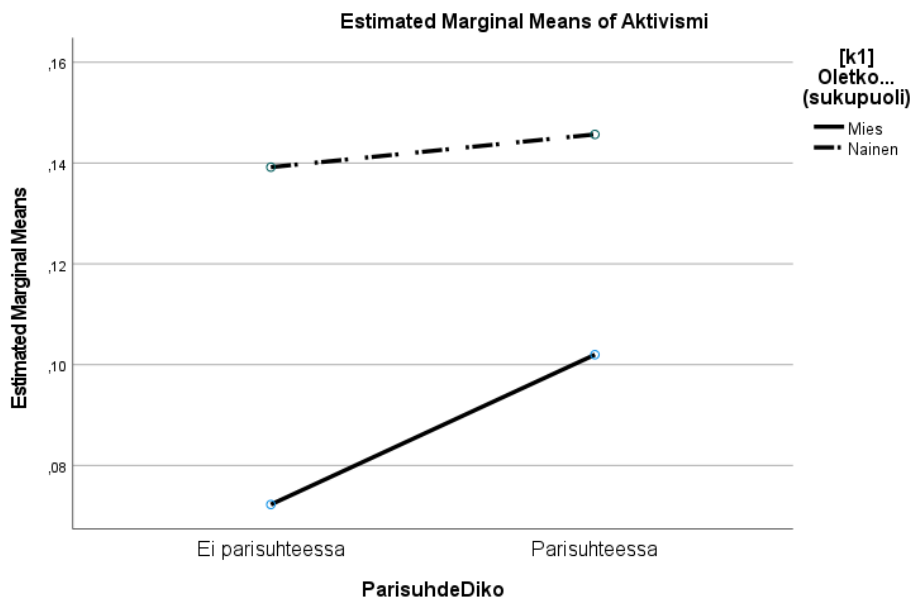
KUVIO 19 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöintiin sukupuolittain

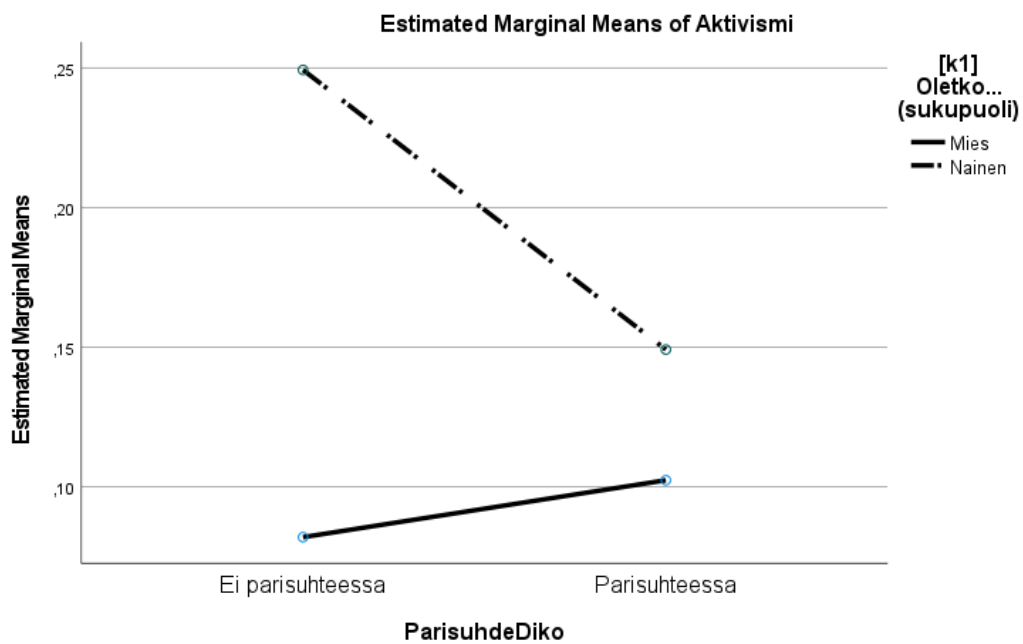
Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: luokitellut_kuukausitulot = 3,4974

KUVIO 20 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöntiin sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina

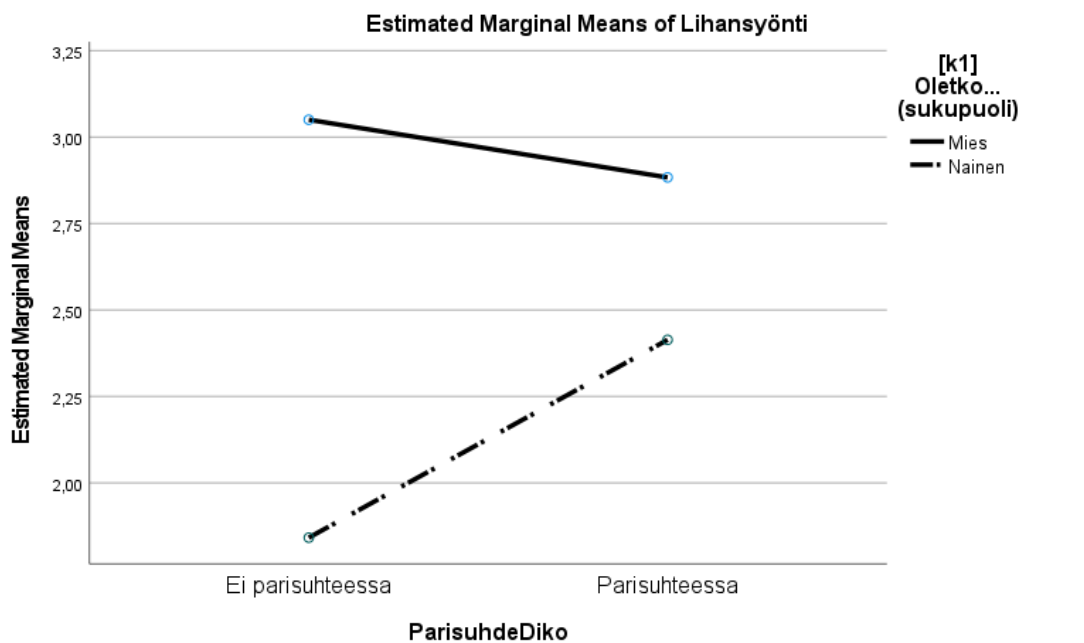

Footnote

KUVIO 21 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristöosallistumiseen sukupuolittain

KUVIO 22 Parisuhteen vaikutus yhteiskunnalliseen ympäristösallistumiseen sukupuolittain talouden kuukausitulot vakioituina

KUVIO 23 Parisuhteen vaikutus naudan- ja lampaanlihan syöintiin sukupuolittain ikä JA talouden kuukausitulot vakioituina